

শ্রীৰাম-কীৰ্ত্তন।

বা

অনন্ত নামাঙ্গণ।

DISTRICT LIBRARY
(HEM BARUA COLLECTION)
TEZPUR.

অনন্ত ঠাকুৰ আতা দ্বাৰা

বিৰচিত।

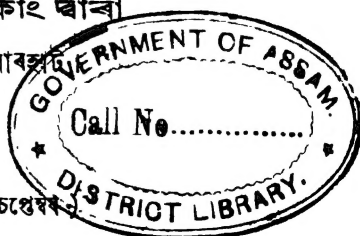
সম্পাদক

শ্রীহৰিনাৰায়ণ দত্ত বৰুৱা।

বৰকটকী কোং দ্বাৰা

প্ৰকাশিত—যোৰহাট

(১২২৫ চন—চেপ্তেম্বৰ)

বেচ ডেৰ টকা।

প্রকাশক —
বৰকটকী কোং
যোৰহাট—আসাম ।

কাত্যায়নী
শ্রীবাজেন্দ্রনাথ
দ্বাৰা ছাপা ২
৩২।১ নং শিবনাথায়ণ ।
কলিকাতা ।

শ্ৰীৰাম কীৰ্ত্তন সম্বন্ধে কবলগা ।

—:০:—

এই পুথিখন আসামৰ সকলো জিলাতে পোৱা যায় ।
উত্তৰ লক্ষ্মীমপুৰত ইয়াৰ প্ৰচাৰ আটাইতকৈ বেছি যেন
লাগে । লক্ষ্মীমপুৰ আৰু নগাৱঁৰ বৰদোৱা অঞ্চলত বহুত
নাম-লগাওঁতাই এই পুথিৰ পদ মুখস্থ ৰখা আৰু নাম-
প্ৰসঙ্গত ইয়াৰ পদ দিয়া দেখা যায় । কিন্তু বৰ আচৰিত
কথা যে, ৰায় চাহেব দীনেশচন্দ্ৰ সেন মহাশয়ে তেখেতৰ
“বঙ্গভাষা ও সাহিত্য” নামৰ গ্ৰন্থত এই পুথিৰ নাম “অনন্ত
ৰামায়ণ” দি নানা কল্পনাৰ অৱতাৰণা কৰি পুথিখন বঙ্গভাষাৰ
বুলি প্ৰমাণ কৰিবলৈ বিচাৰিছে । অৱশ্যে তেখেতৰ এটা
অনুমান কিছু ঠিক হৈছে “আমৰা এই পুস্তকেৰ প্ৰণেতাকে
বঙ্গৰ পূৰ্বোত্তৰ সীমা গুস্থিত কোন পল্লীৰ অধিবাসী বলিয়া
গ্ৰহণ কৰিতে পাৰি ।”

গ্ৰন্থকৰ্ত্তাই গ্ৰন্থৰ ভিতৰেদি এইদৰে নিজৰ পৰিচয়
দিছে :—

এতেকে অৱজ্ঞা কাকো   কৰিবে উচিত নহে

শুন্য কৃষ্ণ দাসৰ চৰিত্ৰ ।

যশ চন্দ্ৰ খাঁ যে ভূঞা   আছিলো প্ৰখ্যাত বৰ

নদায় ধৰ্ম্মত যাৰ চিত্ত ॥১০২৫

তাহান কনিষ্ঠ ভাই   শুকবি যে গিৰি
 খ্যাতি তান পুত্ৰ যদু হয় ।
 শঙ্কৰ ভাতৃ পৌত্ৰী   নামে বিষ্ণুপ্ৰিয়া শাস্ত্ৰী
 বিহাইল গু যদু শুভনয় ॥
 তান গৰ্ভে ভৈলৈ জাত   মুহিকোছ আমি খ্যাত
 পৰম মুকুখ মুঢ়মতি ।

তথাপি তো ইটো কাজ   কৰাইলন্ত বহুৰাজ
 ক্ষমিয়োক সমাজে সম্প্ৰতি ॥১০২৬

ওপৰৰ পদৰপৰা আমি গ্ৰন্থকৰ্ত্তাৰ এই পৰিচয় পাওঁ—
 যশ চন্দ্ৰ খাঁ ভূঞা - শুকবি গিৰি

যদুগিৰি ভাৰ্য্যা বিষ্ণুপ্ৰিয়া

(শ্ৰীশ্ৰীশঙ্কৰ ভাতৃ পৌত্ৰী)

অনন্ত

অলপতে আমাৰ হাতত “কালশিলা” গোসাঁইৰ চৰিত
 পুথিখন পৰিছে। তাত সিবিলাকৰ উপৰি পুৰুষ সম্বন্ধে
 তলত দিয়াবদৰে আছে :—

বাজধৰ

১। সূৰ্য্যবড়	২। জয়ন্তা	৩। মাধৱ	৪। ইলায়ধ
কুসুম্বৰ	মাধবীদলৈ		
শ্ৰীশঙ্কৰ	ৰতিকান্ত ওৰফে হাথীয়াদলৈ (হাথীয়া)		
	ৰামচন্দ্ৰ		
	দুহিতা বিষ্ণুপ্ৰিয়া স্বামী যদুগিৰি		

চৰিত্ত এইদৰে আছে :—

যশ চন্দ্ৰ খাঁ যে   আছিলন্ত ভূঞা
 সৰ্ববৰ্ণে অনুপাম ।
 তাহান কনিষ্ঠ   ভাই মহাশিষ্ট
 যাব লুকাইগিৰি নাম ॥
 তাহান তনয়   যদু সুধাশয়
 গুণৰ নাহিকে অন্ত ।
 শ্ৰীভাগ্‌বত   টীকায়ে সহিতে
 কণ্ঠত সদা বসন্ত ॥
 শঙ্কৰ দেৱৰ   ভাতৃ যে কনিষ্ঠ
 হাথীয়াদলৈ খ্যাত ।
 নামে বতিকান্ত   পৰম মহন্ত
 মহন্তৰ সমজাত ॥*
 তাহান তনয়   আতি শুভানয়
 ৰামচন্দ্ৰ নাম ভৈলা ।
 ক্ৰীউখানি মাত্ৰ   জন্মিল তাহাৰ
 এতেকে বৈকুণ্ঠে গৈলা ॥

---

* পৰম শ্ৰদ্ধাস্পদ শ্ৰীযুক্ত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা মহাশয়ে
 বতিকান্তৰ পুত্ৰ হাতীয়া বা হাথীয়া লিখিছে (শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ
 আৰু শ্ৰীমাধৱদেৱ ১০ পৃঃ) ; আমি উল্লেখকৰা পদমতে
 বতিকান্তৰ অপৰ নাম হাথীয়া দলৈ ।

নাতিনী খানিক   বতিকাশুদেয়ে
তুলিলন্ত স্নেহ কবি ।

শুকাইব পুত্রক   যত্নক আনিয়া
বিহাইলা যত্ন কবি ॥

তানে গর্ত্তে জাত   তিনি পুত্র খ্যাত
বিষ্ণুৰ সেরক ভৈলা ।

চিদানন্দ নিত্যা   নন্দ কনিষ্ঠৰ
হৃদয়ানন্দ নাম থৈলা ॥

*   *   *   *

হৃদয়ানন্দক   অনন্ত বোলয়
সৰ্ববগুণে অনুপাম ।

বাৰাদিব হস্তে   উজানে আসিয়া
কৈলা আক নানা কাম ॥

তেহো যে আসিয়া   মায়াংৰাজ্যত
কালশিলা গ্রামে বৈলা ॥

অতি ভয়ানক   বিলখান তাত
সেহি নামে গ্রাম ভৈলা ॥

*   *   *   *

প্রেমলতা আক   বাম যে কীৰ্ত্তন
দুই শাস্ত্র কবিলন্ত ।

সেহি কাৰণত   কালশিলা সত্রে
অত্মাপি কীৰ্ত্তি বৈলন্ত ।

চৰিতত লিখা শুকাইগিৰিকেই গ্ৰন্থকৰ্ত্তাই লিখা সুক-
বিগিৰি বুলি ধৰিলে, চৰিত পুথিৰ লগত গ্ৰন্থকৰ্ত্তাৰ লিখা
কথা মিলি যায়। গ্ৰন্থকৰ্ত্তাৰ অন্য নাম হৃদয়ানন্দ বুলিও
গ্ৰন্থৰ বহুত ঠাইত নিজে উল্লেখ কৰিছে :—

৬৬৩ পদ— বামৰ চৰিত্ৰ শুনা সবে মন কৰি।

কহয় হৃদয়ানন্দে বোলা হৰি হৰি ॥

৮৩৭ পদ— কায়স্থ হৃদয়ানন্দে কয়।

শুনিয়েক সভাসদ চয় ॥

বাম কথা সংসাৰৰ সাৰ।

জানি বাম বোলা বাৰম্বাৰ ॥

পুথি বচনাৰ শকটো গ্ৰন্থত এইদৰে লিখা আছে :—

অশ্বমুনি বাণ চন্দ্র শকত।

আশ্রাণ দ্বিতীয়া শুর পক্ষত ॥

শ্ৰীৰাম কীৰ্ত্তন তৈল উপসাম।

অনন্তে কহে বোলা বাম বাম ॥

অশ্ব—৪ ; মুনি—৭ ; বাণ—৫ ; চন্দ্র ১ ;

প্ৰাচীন নিয়ম মতে অঙ্ক কেইটা ওভোতাই দিলে ১৫৭৪
হয় ; এয়ে পুথি লিখাৰ শক। শ্ৰীশ্ৰীশঙ্কৰদেৱ ১৪৯০ শকত
প্ৰয়াণ কৰে ; গতিকে গুৰুৰ প্ৰয়াণৰপৰা গ্ৰন্থ বচনাৰ
সময়লৈ ৮৪ বছৰ। অনন্ত আতাৰ পিতৃদেৱতা যদুদেৱে
ধৰ্ম্মগ্ৰহণ কৰা সম্বন্ধে চৰিতত এইদৰে আছে :—

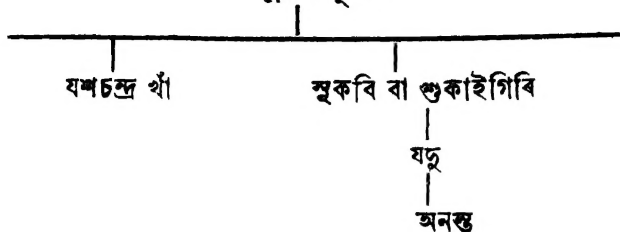
বামৰায় জ্ঞান দিলা ব্রাহ্মণক যাই ।
 কুঁজী-দেউখাৰ মৰো বুঢ়াখাঁৰ ঠাই ॥
 সিয়ো দোপদৰে আমি বাদ কৰোঁ যাই ।
 বুঢ়াখাঁৰ আগে বাদ হোক শাস্ত্ৰ চাই ॥
 হেন শুনি মুনি সবে গৈলা সমদলে ।
 বহুবিপ্ৰে বন্ধি হাই মাৰিবোহু বোলে ॥

* * * *
 শঙ্কৰৰ তেজশ্বিয়ে সবে বোবা ভৈলা ।
 চাৰি যুগে চাৰি ধৰ্ম্ম বত্নাকৰে কৈলা ॥

* * * *
 কলিৰ যুগৰ ধৰ্ম্ম বাম নাম খানি ।
 বত্নাকৰে কহিলন্ত শঙ্কৰৰ ধ্বনি ॥
 বুঢ়া খাঁও দেখি বৰ আনন্দিত ভৈলা ।
 বুঢ়াখাঁৰ নাতিতেসে ধৰ্ম্মক থাপিলা ॥
 সভা মধ্যো শিৰে ধোপ* যদুদেউক দিলা ।
 বাদে জিনি ধৰ্ম্ম থাপি প্ৰকাশ কৰিলা ॥ (শঙ্কৰ)
 বিষ্ণুপ্ৰিয়া দুহিতৃক যদু দেউক দিলা ॥

এই পদৰ লগত ওপৰৰ কথাৰ সামঞ্জস্য ঘটালে দেখা
 যায়—বুঢ়াখাঁ ভৃঞী গ্ৰন্থকৰ্ত্তাৰ প্ৰপিতামহ ; যদু বুঢ়াখাঁৰ
 নাতি, তেওঁ শূকবি বা শুকাইগিৰিৰ পুত্ৰ । শুকাইগিৰি
 যশচন্দ্ৰখাঁৰ ভয়েক (১০২৬ পদ—শ্ৰীৰাম কীৰ্ত্তন) । অৰ্থাৎ
 এনে হব -

বুঢ়াখাঁ ভূঞা

যদুক আতিয়েক বুঢ়াখাঁ ভূঞাৰ দোপদৰত অৰ্থাৎ মেলচৰাত শ্রীশঙ্কৰে ধৰ্ম দিযে। যদুৰ তৃতীয় পুত্ৰ অনন্ত বা হৃদয়ানন্দ ; এৰাই শ্রীৰাম কীৰ্ত্তন লিখিছিল।

বংশাৱলীমতে টেম্বুৱানি বদ্ধত শ্রীশঙ্কৰ থাকোঁতেই কঁজী আৰু দেউৰা বিলৰ মাজত থকা বুঢ়াখাঁৰ দোপদৰতে যদুয়ে ধৰ্ম লোৱা বুজা যায় ; ইয়াক সত্য মানিলে যদু'বে ১৫১৬ বছৰতে ধৰ্মলোৱা হয়। *

তদুপৰি অনন্ত আতাক যদুৰ শেষ বয়সৰ সন্তান ধৰিব লাগিব। তেওঁৰ জন্ম বৰপেটাৰ ওচৰৰ বাৰাদি বা তাৰ কাষৰ কোনো ঠাইত। শ্রীশঙ্কৰ গুৰু ভটিয়াই যাওঁতে

* শ্রীশঙ্কৰে টেম্বুৱানি পৰিত্যাগ কৰা বয়স ৬০ বছৰ ধৰিলে সেই সময়ৰপৰা শ্রীৰাম কীৰ্ত্তন ৰচনা কৰাৰ সময় $৬০ + ৮৪ = ১৪৪$ বছৰ হয়। কুলপঞ্জী মতে এইখিনি সময়ত চাৰি পুৰুষ পৰে; কিন্তু নিয়ম মতে পাঁচ পুৰুষ পৰিলে একো আশঙ্কাৰ বিষয় নাথাকে।

যত্নও লগত গৈছিল আৰু গুৰুৰ সঙ্গত কাল কটাইছিল। অনন্ত আতা ডেকা কালত বোধকৰে। ‘চতুৰ্ভূজ ঠাকুৰৰ পত্নী আই লক্ষী বা কনকলতা আই উজাই আহি বৰদোৱা সংস্কাৰ কৰাৰ সময়তে লগতে নগাৱলৈ আহিছিল আৰু মায়াং অঞ্চলত ধৰ্ম্মপ্ৰচাৰ কৰিছিল। তেৰাই কালশিলা সত্ৰ পাতে আৰু একেবাৰে শেষ বয়সত শ্ৰীৰাম কৰ্ত্তন লিখে। ইয়াৰ আগত “প্ৰেমলতা” গ্ৰন্থ ৰচনা কৰে। চৰিত্ৰ মতে অনন্ত আতাক আহোম ৰাজে সম্ভৱতঃ শিৱসিংহে দণ্ডুৱাত মাটি দিওঁ বুলিছিল, তেৰাই গ্ৰহণ নকৰিলে। পাচত তেৰাৰ পুত্ৰ ভুবনেশ্বৰ দেৱে ৰাজেশ্বৰ সিংহৰপৰা মাটি আৰু ভকত গ্ৰহণ কৰে।

কালশিলা আসাম বেঙ্গল ৰেলৰ ধৰমতুল ষ্টেচনৰ ৬ মাইল উত্তৰ পূবে। বৰ্ত্তমানেও এই সত্ৰ আছে। অনন্ত আতাৰ বংশধৰ এই কালশিলা, বৰঙ্গাবাৰী, তামুলীবাৰী আৰু তৰাবৰী নামে ঠাইত বাস কৰে। ভুবনেশ্বৰ দেউক ৰাজেশ্বৰ সিংহ ৰজাই ৭০০ পুৰা ধৰ্ম্মোত্তৰ মাটি দিছিল; মৰানৰ উৎপাতত তামৰ ফলি হেৰায়। জীউৰাম আতাৰ দিনত ধৰ্ম্মোত্তৰ মাটি খাৰিজ হৈ কেৱল ২৪২৮/১২ লোচা মাটি থাকে।

গ্ৰন্থ এই পুথি আমি বিচাৰিব ধৰিছোঁ।

শ্রীৰাম কীৰ্ত্তনৰ মূল ক'ত ? এন্থ কৰ্ত্তাই লিখিছে :—

সাতকাণ্ড ৰামায়ণ বাল্মীকিৰ কৃত ।

তাৰ সাৰ উদ্ধাৰিয়া কৰিলা বিদিত ॥

ৰামায়ণ চন্দ্রিকা থৈলন্ত তাৰ নাম ।

কলাপ চন্দ্র'যে দ্বিজ মহন্ত উপাম ॥৬

তাৰ সাৰ অৰ্থ কাঢ়ি কি কৈবো অধিক ।

উপযুক্ত নহো মই জ্ঞানতো অল্লিক ॥

তথাপিহো হৃদি গুৰু দেৱ অনুগ্ৰহে ।

তাৰ অৰ্থ যেন পাওঁ কহিবো সংগ্ৰহে ॥৭

কীৰ্ত্তনৰ ছন্দে আৰু বচিবো পয়াৰ ।

শ্রীৰাম কীৰ্ত্তন নাম জানিবা ইহাৰ ॥

এতেকে শ্রীৰাম কীৰ্ত্তনৰ মূল “ৰামায়ণ চন্দ্রিকা।” ইয়াক কলাপ চন্দ্র দ্বিজে লিখিছিল। অনন্ত আতাই ৰামায়ণ চন্দ্রিকাকে কীৰ্ত্তনৰ ছন্দত ভাজিছিল। পুথিখন পঢ়িলে বুজিব পাৰি, তেবাই পুথিৰ অনুবাদ কৰা নাই ; তাৰ ছাঁ লৈ ৰামায়ণক অসমীয়া সাজ পাৰ দি কীৰ্ত্তনৰ ছন্দেৰে বচনা কৰিছিল। সুৰ কীৰ্ত্তনৰ দেখি বোধ কৰোঁ। তেবাই তাৰ নাম শ্রীৰাম-কীৰ্ত্তন ৰাখিছিল।

কলাপ চন্দ্র দ্বিজ কোন ?

ৰামানন্দে লিখা গুৰু চৰিতত পোৱা যায়—শ্রীশঙ্কৰৰ পিতামহ ৩সূৰ্য্যবৰে শ্রীশঙ্কৰক লিখা-পঢ়া শিকাবলৈ পোনতে যি জনা গুৰুৰ ওচৰলৈ নিছিল তেওঁৰ নাম কলাপ

কেশৰী আছিল। এই কলাপ কেশৰীয়েই কলাপ চল্ল
দ্বিজ বুলি অনুমান কৰাটো বোধ কৰোঁ। ভুল নহব।

কলাপ কেশৰী নামে এক ওজা

আছন্তু সেই গ্রামত।

আগত শঙ্কৰ পাছে সূৰ্য্যবৰ

ভৈলা তান গৃহাগত ॥

শ্ৰীৰাম কীৰ্ত্তন, কীৰ্ত্তনৰ তাল মানত বচনা কবিলেও
শব্দ লালিত্যত সমান শাৰী পোৱা অসম্ভৱ। তদুপৰি
ৰামায়ণ এটা ঐতিহাসিক ঘটনা; শ্ৰীমদ্ভাগৱত হিন্দুৰসৰ্ব্বম্ব
ভক্তিপূৰ্ণ মহাগ্ৰন্থ, কাজে কাজেই গুৰুৰ কীৰ্ত্তনৰ প্ৰভাৱত
শ্ৰীৰাম কীৰ্ত্তন জঁয় পৰি আছে।

শ্ৰীৰাম কীৰ্ত্তনক শিশু পাঠ্য কৰিও দিব পাৰি। ইয়াৰ
ভাষা অতি সহজ আৰু যদিও ই অতি সংক্ষিপ্ত ৰামায়ণ,
তথাপি আৱশ্যকীয় চৰিত্ৰ ইয়াৰপৰা এটাও বাদ পৰা নাই
বুলিব পাৰি।

পূব কালাকুচি, কাষৰূপ }
২৫ আৱাৰ }
৪৭৬ শব্দবাক্য। }

বিনীত—

শ্ৰীহৰিনাৰায়ণ দত্ত বৰুৱা।

বাম-বাজ।

K. M. P.

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY.

শ্রীৰাম-কীৰ্ত্তন।

বন্দনা ।

ৰামঃ লক্ষণঃ পূৰ্ণজং বধুবৰং সীতাপতিং সুন্দৰং ।

কাকুৎস্থং কৰুণাময়ং গুণনিধিঃ বিপ্ৰ-প্ৰিয়ং দাম্ভিকং ॥

ৰাজেন্দ্ৰং সত্যসন্ধং দশৰথতনয়ং শ্ৰামলং শাস্ত্ৰমূৰ্ত্তিঃ ।

বন্দে লোকাভিৰামং বধুকুলতিলকং ৰাঘৱং ৰাবণাৰিঃ ॥

ঘোষা ॥ জয় ৰাম বধুপতি ৰাঘৱ মুৰাৰি
পাশিলেঁ। শৰণ নাথ নিয়োক উদ্ধাৰি ॥

পদ ।

জয় জয় জয় ৰামচন্দ্ৰ দেৱ-হৰি ।

জয় জয় বধুকুল তিলক মুৰাৰি ॥

জয় সীতা-পতি গতি মাত্ৰ প্ৰাণ-পতি ।

জয় বাৰ নামে কৰে অগতিৰো গতি ॥১

জয় দুৰ্ব্বাদল শ্ৰাম ৰাম পূৰ্ণ-কাম ।

তুবা পাদ-পদ্মে কৰোঁ অলেখ প্ৰণাম ॥

DISTRICT LIBRARY
(HEM BARUA COLLECTION)

জগত কাৰণ নমোঁ জগত তাৰক ।
 ভকত বান্ধৱ পশু-পক্ষী নিস্তাৰক ॥২
 হৃদয়ৰ বন্ধু দেৱ বাম গুণ-নিধি ।
 ছয়োৰু প্ৰসন্ন কৰিয়োক সৰ্ববিসিক্তি ॥
 তুমি গুণ নাম কিছু বৰ্ণাইবাক চাওঁ ।
 হৃদয়ৰ বন্ধু যাৰ কৃপা-লেশ পাওঁ ॥৩
 নমোঁ নমোঁ শ্ৰীশঙ্কৰ তুমি পূৰ্ণকাম ।
 কীৰ্ত্তনৰ ছন্দে বিৰচিলা গুণ-নাম ॥
 তুমি ঈশ্বৰৰ কৰ্ম্মে মোৰ মন ভৈল ।
 যেন ব্ৰহ্ম-বধীয়ে স্বৰ্গক আশা কৈল ॥৪
 তথাপিতো তুমি কৃপা যি জনে পাৱয় ।
 তাৰ বাঞ্ছা সিদ্ধি হৈবে কি কৈবে লাগয় ॥
 তুমি কৃপাময় মোত ছয়োৰু প্ৰসন্ন ।
 আবে শুনিয়োক সভাসদ যত জন ॥৫
 সাতকাণ্ড ৰামায়ণ বাল্মীকিৰ কৃত ।
 তাৰ সাৰ উদ্ধাৰিয়া কৰিলা বিদিত ॥
 ৰামায়ণ চন্দ্ৰিকা থৈলন্ত তাৰ নাম ।
 কলাপ চন্দ্ৰ যে দ্বিজ মহন্ত উপাম ॥৬
 তাৰ সবে অৰ্থ মই পাইবো কিবাধিক ।
 একে শূদ্ৰ জাতি আৰো বুদ্ধিত অল্লিক ॥
 তথাপিতো হৃদিশ্বৰ দেৱ অনুগ্ৰহে ।
 তাৰ অৰ্থ যেন পাওঁ কহিবো সংগ্ৰহে ॥৭

কীৰ্ত্তনৰ চন্দ্ৰে আৰু বচিবো পয়াৰ ।
 শ্ৰীৰাম কীৰ্ত্তন নাম জানিবাহা আৰ ॥
 শ্ৰীনাৰায়ণ-নাভি-পদ্মত সাক্ষাত ।
 সৃষ্টি কাৰ্য্যে ব্ৰহ্মাদেৱ আসি ভৈল জাত ॥৮
 তান পুত্ৰ ভৈলন্তু মৰীচি অনুপাম ।
 মৰীচিৰ পুত্ৰ যে কাশ্যপ অনুপাম ॥
 কাশ্যপৰ পুত্ৰ বিশ্বন্তু সূৰ্য্য ভৈলা ।
 শ্ৰাদ্ধদেৱ মনু আসি তান্তে উপজিলা ॥৯
 মনু-পুত্ৰ হুজান্তু ইক্ষ্বাকু মহাৰাজা ।
 তান বংশে ৰাজা হুয়া পালিলন্তু প্ৰজা ॥
 দুইধিক ত্ৰিংশতি পুৰুষ অনন্তৰে ।
 ভৈলা দশৰথ অজ নৃপতিৰ ঘৰে ॥১০
 দশৰথ সম ৰাজা নাই ত্ৰিভুবনে ।
 দেৱক ৰাখিলা অশ্বৰক জিনি ৰণে ॥
 শনিৰ দৃষ্টিত যিটো নভৈলন্তু মাৰ ।
 একে ৰথে শাসিলন্তু সমস্ত সংসাৰ ॥১১
 তেহোঁ বিয়া কৰিলন্তু সাত শ সুন্দৰা ।
 তাসম্বাতে শ্ৰেষ্ঠা ভৈলা তিনি পুটেশ্বৰী ॥
 কৌশল্যা স্মিত্ৰা কৈকেয়ী যাৰ নাম ।
 ৰমিলন্তু মহাৰাজা পুৰি মন কাম ॥১২
 বলে বীৰ্য্যে ঐশ্বৰ্য্যে ইন্দ্ৰেয়ো সম নয় ।
 কোন জন নাহি তাক সমুখ হাৰ য ॥

সৰ্ব্ব স্থখে বহে ৰাজা নাৰীৰ সঙ্গত ।
 ৰতি স্থখে দশবথ ভৈলা উনমত ॥১৩
 নাহিকে প্ৰজাৰ স্থখ-দুখ বিচাৰণ ।
 অনাবৃষ্টি দুৰ্ভিক্ষে পীড়িত প্ৰজাগণ ॥
 হেন দেখি দেৱঋষি চিন্তি প্ৰজা হিত ।
 ৰাজ্যৰ স্থানক গৈলা তড়িত গতিত ॥১৪
 দেখি ৰাজা অৱনতে ছয়া মূঢ় ভাৱে ।
 পাদ্যে অৰ্ঘ্যে পূজিলা ঋষিৰ দুই পাৱে ॥
 ৰাজ্যক সম্মুখি মুনি বুলিলা বচন ।
 সূৰ্য্য বংশী ৰাজ্য তুমি ৰঘূৰ নন্দন ॥১৫
 প্ৰজাহিত নিচিন্তি গৃহত সৰ্ব্বদায় ।
 ৰতি ৰঙ্গ কৰি থাকা যেন মূঢ় প্ৰায় ॥
 পঞ্চম বংশৰ নাই ৰাজ্যে বৰিষণ ।
 ক্ষুধায় পীড়িত প্ৰজা কৰয় ক্ৰন্দন ॥১৬
 মিহেতু শনিৰ দৃষ্টি ভৈল ৰোহিণীত ।
 এতেকে দুখিত প্ৰজা চিন্তিয়োক হিত ॥
 এহি বুলি নাৰদ গৈলন্তু স্বৰ্গ পথ ।
 হেন শুনি চিন্তাৱিষ্ট ভৈলা দশবথ ॥১৭
 কহে কৃষ্ণ চৰণে অনন্ত নৃত্যমতি ।
 বোলা নাম বাম সবে হৌক সদগতি ॥১৮

একে ৰথে —এক সিংহাসনে, এজন ৰজাই ।

(৫)

ঘোষা ॥

ত্ৰাহি বাম, কৰা কৃপা কমল লোচন ॥

পদ ।

পাচে বথে চৰি দশবথ ।

ধৰিলা দক্ষিণ দিশ পথ ॥

ঘোৰ বনে ভৈলা পয়োসাৰ ।

নাহি যাত লোকৰ সঞ্চাৰ ॥১৯

সেহি বনে এক বৃক্ষ আছে ।

তাৰ তলে বহিলন্তু পাছে ॥

সেহি বৃক্ষে দুই পক্ষী বহে ।

অন্তো অন্তে দুয়ো কথা কহে ॥২০

ইটো বনে নিমিলে আহাৰ ।

গুচি আসা যাওঁ দেশান্তৰ ॥

ইদেশৰ দশবথ ৰাজা ।

নাই অন্ন দুঃখী ভৈল প্রজা ॥২১

নাৰী সঙ্গৈ থাকে মুঢ়মতি ।

আসা গুচি যাওঁ আন ভিতি ।

এহি বুলি তলে নিৰেখিল ।

নৃপতিক আগতে দেখিল ॥২২

পয়োসাৰ—প্ৰবেশ ।

দেখি পক্ষী ভয় ভৈল বৰ ।
 হাঁসি ৰাজা দিলন্ত উত্তৰ ॥
 একো ভয় নকৰিবি মোক ।
 ইটো বন দিলোঁ সবে তোক ॥২৩
 দুয়ো পক্ষী থাকা কোঁতুহলে ।
 মিলিব আহাৰ অবিকলে ॥
 পক্ষীক নিৰ্ভয় বাক্য বুলি ।
 ক্রোধে ৰাজা স্বৰ্গে গৈলা চলি ॥২৪
 ইন্দ্র আদি দেখি দেৱগণ ।
 ভয়ে আতি দিলা সিংহাসন ॥
 পূজাৰ সম্ভাৰ ধৰি আছে ।
 দেখি ৰাজা বুলিলন্ত পাছে ॥২৫
 মোৰ ৰাজ্যে কিসৰ কাৰণ ।
 ৰুষ্টি নকৰাহা দেৱগণ ॥
 শত্ৰু য়েবে মানি আছ মোক ।
 এতিক্ষণে যুদ্ধ কৰিয়োক ॥২৬
 ৰাজাৰ দেখিয়া ক্রোধ মন ।
 ইন্দ্রদেৱে বুলিলা বচন ॥
 শনিৰ সম্পূৰ্ণ দৃষ্টি ভৈল ।
 বোহিণী নক্ষত্রে পীড়ি বৈল ॥২৭

ସି କାବଣେ ତୋମାର ବାଜ୍ୟତ ।
 ମେଷେ ବୃଷ୍ଟି ନକରେ ସାମ୍ପ୍ରତ ॥
 ଜାନି ଶନି ପାଶେ ଚଲିଯୋକ ।
 ଆମାମାକ କ୍ରୋଧ ତେଜିଯୋକ ॥୨୮
 ହେନ ଶୁନି ବାଜା ତେତିକ୍ଷଣ ।
 ଶନି ଆଗେ ଢିଲ ଉପସନ ॥
 ତେଥନେ ଶନିର ଦୃଷ୍ଟି ଲାଗି ।
 ବନ୍ଧ ଛିଣ୍ଡି ବଥ ଗୈଲ ଭାଗି ॥୨୯
 ତେତିକ୍ଷଣେ ଚେତନ ହରିଲା ।
 ସୂରି ସୂରି ପରିବେ ଲାଗିଲା ॥
 ତ୍ରିଭୁବନେ ନାହି କୋନୋ ଜନ ।
 ଦଶବଥେ କରିବେ ବନ୍ଧନ ॥୩୦
 ସୂରି ଆସେ ଆକାଶ ମଣ୍ଡଳେ ।
 ଉଟାୟୁ ଦେଖିଲା ସେହି କାଳେ ॥
 ଦଶବଥ ପରେ ପୃଥିବୀତ ।
 ପରିବେ ହୈରନ୍ତ ଚୂର୍ଣ୍ଣକୃତ ॥୩୧
 ପୃଥିବୀର ଏସ୍ତେ ମହାବାୟ ।
 ବାନ୍ଧିଲେ ଅନେକ ପୁଣ୍ୟ ପାୟ ॥
 ଏହି ବୁଲି ପିଠି ପାତିଲନ୍ତ ।
 ଦଶବଥ ତାତେ ପରିଲନ୍ତ ॥୩୨

କତୋକ୍ଷଣେ ଲଭିଲା ଚେତନ ।
 ପାଚେ ବାଜା ବୁଲିଲା ବଚନ ॥
 କିବା ମୋର ପିତୃ ପିତାମହ ।
 ତୁମି କୋନ ପକ୍ଷୀ ମୋତ କହ ॥ ୩୩
 ଜଟାୟୁ ସମସ୍ତେ କହିଲନ୍ତୁ ।
 ଦୁଇକୋ ଦୁଇ ସଖି କବିଲନ୍ତୁ ॥
 ଅନ୍ତୋ ଅନ୍ତୋ କବିଲନ୍ତୁ ମାନ ।
 ଦଶବଥ ଯୁବିଲନ୍ତୁ ଯାନ ॥ ୩୪
 ପୁନର୍ବାର ଗୈଲ ଶନି-ପାଶ ।
 ଦେଖି ଶନି ଭୈଳା ମହାତ୍ରାସ ॥
 ଇଟୋ କିନୋ ତେଜବନ୍ତ ଜନ ।
 ମୋର ଦୃଷ୍ଟିତ ବହିଲ ଜୀବନ ॥ ୩୫
 ବୋଲେ ଶନି ପାଚକ ଯାଯୋକ ।
 ଶୀଘ୍ର ଆଗ ହସ୍ତେ ଶୁଚିଯୋକ ॥
 ମୋର ଦୃଷ୍ଟି ଅତି ଶୁକ୍ରତର ।
 ମୁଣ୍ଡ ଛିଣ୍ଡି ଆଛେ ଗଣେଶର ॥ ୩୬
 ଆମି ଯାତୋ ସୂର୍ଯ୍ୟର ନନ୍ଦନ ।
 ତୁମି ସେହି କୁଳେ ଉତ୍ତପନ ॥
 ଏତେକେସେ ବହିଲ ଜୀବନ ।
 କହିଯୋକ ଯେନ ପ୍ରରୋଜନ ॥ ୩୭
 ତୁଷ୍ଟ ହୁଅ ଦିବ ମହି ବର ।
 ଶୀଘ୍ର ବୁଲିଯୋକ ନବେନ୍ଦ୍ରର ॥

শুনি বাজা বুলিলন্ত বাণী ।
 বোহিনীৰ দৃষ্টি এৰা জানি ॥৩৮
 মোৰ বাজো হোক বৰিষণ ।
 শুনি শনি বুলিলা বচন ॥
 এৰিলেঁ যাযোক নৰেশ্বৰ ।
 শুনি বাজা আসিলা সত্বৰ ॥৩৯
 শনি দৃষ্টি যেখানে এৰিল ।
 মেঘে তেতিক্ষণে বৰিষিল ॥
 জলে ভৰি গৈল পৃথি তল ।
 শস্ত্ৰে পরিপূৰ্ণ সব স্থল ॥৪০
 খণ্ডি গৈল প্রজাৰ নিকাৰ ।
 কৌতূহল মিলিল বাজাৰ ॥
 এহিমতে আছে নৰেশ্বৰ ।
 শুনিয়েক সভাসদ নৰ ॥৪১
 উনমত্তে হৰি গুণ বড়ে ।
 তাক এৰে কোন সাধু নৰে ॥
 পদক নিন্দন কৰা য়েবে ।
 পাষণ্ড মৰ্দন দেখা তেবে ॥৪২
 অন্ত্যজে বচিছে যিটো গীত ।
 তাকো সবে শুনিতে উচিত ॥
 কাহিলন্ত শ্রীমন্ত শঙ্কৰে ।
 জানি শুনিয়েক সৰ্ব নৰে ॥৪৩

এতেকে নিন্দন এৰিয়োক ।

মোৰ দোষ সবে ক্ষেমিয়োক ॥

কহয় অনন্ত মৃত্যুমতি ।

হৰি হৰি যুধিষ্মো সম্প্রতি ॥৪৪

ঘোষণা ॥ হৰি বাম শ্রী বাম জয় জয় বাম ॥

পদ ।

আনন্দে আছন্ত দশবথ মহাবায় ।

বশিষ্ঠাদি পাত্ৰগণ সঙ্গত মিলাই ॥

সাতো পৃথিবীৰ সব লন্ত কৰ দণ্ড ।

পুত্ৰৱতে পালন্ত সমস্ত ভূমিখণ্ড ॥৪৫

দুঃখী ভিক্ষু দেশান্তৰী আসে নিবন্তৰ ।

সমস্তকে দান মান কৰে নৃপবৰ ॥

একদিনা ধনু ধৰি ঘোটকত চৰি ।

মৃগয়া কৰিতে ৰাজা গৈলা দড়দড়ি ॥৪৬

সবয়ু নদীৰ তীৰ বনে পশি বায় ।

মাৰিলন্ত অনেক পৱিত্ৰ পশুচয় ॥

সেহিবেলা মহা এক অন্তায় মিলিল ।

শুনিয়োক যেন মতে ব্রাহ্মণ বধিল ॥৪৭

উভফোল—ফোল (আকোৰা ভাগ) ওপৰৰ ফালে মুখ কৰি
থকা অৰ্থাৎ শৰ থিয় হৈ থকা ।

অন্ধক মুনিৰ পুত্ৰ সিন্ধু নাম ভৈলা ।
 সন্ধ্যাকালে সবয়ু-জলক লাগি গৈলা ॥
 গৰঙ্গ ভৰন্তে শব্দ কুল কুল ভৈল ।
 ৰাজা বোলে গজে পানী পীয়ে মনে লৈল ॥৪৮
 তেতিক্ষণে শব্দভেদী প্ৰহাৰ কৰিল ।
 মুনি তনয়ৰ গৈয়া হৃদয়ে পৰিল ॥
 হা, মৰিলোহেঁ। বুলি আৰ্ত্তৰাৱ কৰি ।
 মূচ্ছৰ্গ গৈয়া পৰিলন্ত জলৰ উপৰি ॥৪৯
 লাগিলেক বাণ ৰাজা পাইলন্ত উমান ।
 শীঘ্ৰ বেগে খেদিয়া গৈলন্ত সেহি থান ॥
 দেখিলা ব্ৰাহ্মণ-পুত্ৰ পৰিছে জলত ।
 উভ কোল কৰি শৰ আছে হৃদয়ত ॥৫০
 হা, কি কৰিলেঁ। পাপী অধোগতি গৈলেঁ। ।
 সূৰ্য্য বংশী ৰাজা জ্বাৰা ব্ৰাহ্মণ বধিলেঁ। ।
 আপোনাক ধিক্কাৰ কৰন্ত নৰপতি ।
 কতো বেলি মুনি-পুত্ৰ পাইলন্ত চক্ৰতি ॥৫১
 ৰাজাক দেখিয়া দুঃখে বুলিলন্ত বাণী ।
 কোন শত্ৰু কিসক মাৰিলা শৰ হানি ॥
 ৰাজা বোলে অজ্ঞানত কৰিলেঁ। প্ৰহাৰ ।
 শাপি ভস্ম কৰি কৰা নৰক উদ্ধাৰ ॥৫২
 বিপ্ৰে বোলে তোক শাপি হৈবে কিবা মোৰ ।
 অন্ধক পিতৃৰ শাপে দুঃখ পাইবি ঘোৰ ॥

ইন্দ্রে আসি নৃপাতক নিলন্তু সাদৰি ।
 দশৰথো স্বৰ্গক গৈলন্তু ধনু ধৰি ॥৬৪
 গন্ধৰ্বৰ বাণক বাজা কৰিয়া প্ৰহাৰ ।
 অনেক দিবসে দৈত্য কৰিলা সংহাৰ ॥
 নিদ্ৰা-ভোগ তেজি বাজা বাখিলা দেৱক ।
 পাছে কতো দিন দুঃখে আসিলা ৰাজ্যক ॥৬৫
 দুখে মুখ শ্লান সবে শ্ৰীহানি ভৈলা ।
 দেখিয়া কৈকেয়ী সেৱা কৰিবাক লৈলা ॥
 শ্ৰীৰাম চৰিত্ৰ শুনিয়েক সৰ্বলোক ।
 অনন্তে বোলয় ৰাম ৰাম ঘুষিয়েক ॥৬৬

ঘোষা ॥ প্ৰণামোঁ স্বাঘৰ বধুনন্দন
 তোমাৰ চৰণে লৈলোঁ শৰণ ।
 পদ ।

কৈকেয়ীৰ সেৱা বলে আতিশয় ।
 সন্তোষ ছয়া দশৰথ ৰায় ॥
 বুলিবে লাগিলা কৈকেয়ীক মাতি ।
 সৱাতে শ্ৰেষ্ঠা তুমি প্ৰিয়া আতি ॥৬৭
 এতেকে তোমাৰ মনৰ কাম ।
 পূৰিবো বৰ লয়ো অভিৰাম ॥

শুনিয়া কৈকেয়ী বোলয় বাণী ।
 স্নেহৰ প্ৰিয়া যদি তৰ আমি ॥৬৮
 তুমি মাত্ৰ সত্য নেৰিবা স্বামী ।
 যেখন লাগে বৰ লৈবো আমি ॥
 ৰাজায়ো ভাল ভাল বুলি বৈল ।
 শুনियो তাত পাচে যেন ভৈল ॥৬৯
 জল সাগৰেসে ৰাজ্যৰ সীমা ।
 কি কৈবো ৰাজাৰ মহা মহিমা ॥
 ইন্দ্ৰয়ো বাক থাকে চাটুকৰি ।
 আনন্দে আছন্ত নিজ নগৰী ॥৭০
 সপ্তম সহস্ৰ বৎসৰ গৈল ।
 তথাপি ৰাজাৰ পুত্ৰ নভৈল ॥
 সভাৰ মধ্যে একদিন ৰায় ।
 বশিষ্ঠাদি সৰে পাত্ৰক চাই ॥৭১
 কহিবে লৈলা কথা দুঃখ কৰি ।
 শুনিয়া সবে আছে মৌন ধৰি ॥
 বোলন্ত শুনियो পাত্ৰ সমাজ ।
 এতেক কাল ভুঞ্জো মই ৰাজ ॥৭২
 সমস্ত আয়ু মোৰ বহি গৈল ।
 তথাপিতো আসি পুত্ৰ নভৈল ॥
 পিতৃদেৱ পূজা কৰোহঁ যত !
 অপৰিত্ৰ বুলি কেহঁ নলন্ত ॥৭৩

এতেকে পিতৃদের ঋণ যত ।
 সৃজন নগৈল মোর মনত ॥
 ইটো রাজ্য ভার ঐশ্বর্য্য যত ।
 জানিবাহা স্তুত নেদে মনত ॥৭৪
 এবে শুনিয়োক পাত্র সমাজ ।
 যিমতে পুত্র পাওঁ করোঁ কাজ ॥
 অন্ধক গুনি দিলে শাপ ঘোর ।
 পুত্র-শোকে মৃত্যু মিলোক তোৰ ॥৭৫
 বুলিলোঁ মই শুনা মুনিরাজ ।
 কিমতে পুত্র হৈবে কথা কাজ ॥
 বুলিলা বিভাণ্ডকা-পুত্র আনি ।
 করিবা বস্ত্র তুমি মহামানী ॥৭৬
 তেবে চাৰি কপে বিষ্ণু সাক্ষাত ।
 তোমাৰ গৃহে আসি হৈব জাত ॥
 সিহেতু ঋণ্যশৃঙ্গ কৈত আছে ॥
 শুনিয়া স্তম্ভ বুলিলা পাছে ॥৭৭
 শুনিয়ে সনস্ত পৃথিবী স্বামী ।
 ত্রাহান কথা সবে জানো আমি ॥
 বঙ্গ দেশে বোম পাদ নৃপতি ।
 আপুনি করিছা সখি সম্প্রতি ॥৭৮
 পূর্ববত শান্তা নামে কহা থানি ।
 দিয়াছা যাক তুমি মহা মানী ॥

তাহান রাজ্যে নাই ববিষণ ।
 কহিলা তালু পাছে বিপ্রগণ ॥৭৯
 যি রাজ্যে ঋষ্যশৃঙ্গ থাকলু ।
 সি রাজ্যে মেঘে সনা ববিষলু ॥
 জানিয়া রাজা বুদ্ধি করিয়োক ।
 নজানে যেন তাক আনিয়োক ॥৮০
 জানিলে কদাচিতো নাসিরলু ।
 হেন শুনি রাজা মনে গুণলু ॥
 কিমতে আনো বিভাগুক স্তুত ।
 কবিলা পাছে হেন অদভূত ॥৮১
 নৌকায় সবে করিললু যান ।
 উপবে বচিললু যানখান ॥
 তাহার উপবে বৃক্ষ কইললু ।
 * পিষ্টক মোদক লাড়ু খৈললু ॥৮২
 সুন্দরীগণক বুলিলা বাণী ।
 ভুলায় ঋষ্যশৃঙ্গ দিয়ো আনি ।
 পুরুষ বিনে নাহী নজানলু ।
 জগত মুনি মনে মানিললু ॥৮৩
 এতেকে তাণ্ডি ভূণ্ডি আনিললু ।
 আনিয়া শাস্ত্রাক বিহা দিললু ॥
 আজিয়ে আছলু তাহান ঘৰে ।
 য়েবে লাগে তাক আনা সম্ববে ॥৮৪

স্তুনিয়া মন্ত্ৰীক প্রশংসি বাজা ।
 বোলন্ত যাইবে সাজ হোক প্রজা ॥
 তেথনে গজ-বাজী সাজিলন্ত ।
 সসৈন্তে অঙ্গদেশে আসিলন্ত ॥৮৫
 দেখিয়া বোম পাদ নৃপবৰ ।
 আসিলা দশৰথ নৃপবৰ ॥
 বাঢ়ে ভণ্ডে আগ বাঢ়িয়া বায় ।
 নমিলন্ত দশৰথৰ পার ॥৮৬
 অনেক সৎকাৰে আনিলা ঘৰে ।
 সসৈন্তে পূজিলন্ত নবেশ্বৰে ॥
 পাছে ঋষ্যশৃঙ্গ-শাস্ত্ৰাক লৈলা ।
 দশৰথ নিজ গৃহক গৈলা ॥৮৭
 স্তুনা সভাসদ কৃষ্ণৰ কথা ।
 মনুষ্য জনম নকৰা বৃথা ॥
 শ্ৰীৰামকীৰ্ত্তন ইহাৰ নাম ।
 অনন্তে কহে বোলা বাম বাম ॥৮৮

ঘোষণা ॥

হৰি বাম বামচন্দ্র বাম ভদ্র হৰি ।
তুমি মে ঈশ্বৰ ভকতৰ ভয়হাৰী ॥

যি কালত দশৰথে যজ্ঞ আৰম্ভিল ।
তাতো আগে শুনা যেন এক কথা ভৈল ॥
দশগ্ৰীৱ বাৰণ যে মহা দুৰ্দ্ধৰীল ।
তিনিয়ো ভূৱন সিটো নিশ্চীক কৰিল ॥৮৯
যাৰ যত ঐশ্বৰ্য্য সমস্ত লৈল কাঢ়ি ।
দশ দিগপালগণ পলাইলন্ত ডৰি ॥
যতেক সুন্দৰী সিটো পাইলে ত্ৰিভূৱনে ।
সমস্ত নিলেক কাঢ়ি দুৰ্দ্ধৰ বাৰণে ॥৯০
পিহু-দেৱতাৰ পূজা যতেক কৰয় ।
সমস্তকে বলে কাঢ়ি আপুনি ভুঞ্জয় ॥
তিনিয়ো ভূৱনে বণ ফুৰে কুণ্ডুৱাই ।
ইন্দ্র আদি দেৱৰো পৃথিত ঠাই নাই ॥৯১
সিহেতু একত্ৰ হয় দেৱ নিৰন্তৰে ।
কৃষ্ণক চিন্তিবে লৈলা ক্ষিৰোদধি তীৰে ॥
নমোঁ মহা পুৰুষ পৰম মহেশ্বৰ ।
তোমাৰ কিস্কৰ আমি দেৱ নিৰন্তৰ ॥৯২

তুমি পিতৃ-মাতৃ বন্ধু-বান্ধব আমাৰ ।
 ভয়োক প্রসন্ন প্রভু খণ্ডায়ো নিকাৰ ॥
 দেৱতাৰ স্তুতিত প্রসন্ন চক্ৰপাণি ।
 তাসম্বাক চাই স্নেহে বুলিলন্ত বাণী ॥৯৩
 কোনে তোমাসাৰ তেজ হৰিল সকল ।
 শুনিয়ে দেৱতা সব দেৱ অখণ্ডল ॥
 কিসক কৰিল। তুতি কহিয়ে এখন ।
 শূনি বৃহস্পতি নমি বুলিলা বচন ॥৯৪
 শুনিয়েক ভকত বৎসল দেৱ হৰি ।
 দশগ্ৰীৱ হেতু ৰাজ্যে ৰহিতে নপাৰি ॥
 তুমি তাক যেবে প্রভু নকৰা সংহাৰ ।
 তেবে নষ্ট ভৈল সৃষ্টি সমস্ত সংসাৰ ॥৯৫
 হেন শূনি হাঁসি মাতিলন্ত নাৰায়ণ ।
 আগে গৈয়া বান্ধৱত জন্মা দেৱগণ ॥
 ময়ো চাৰি কপে হৈবো দশবথ ঘৰে ।
 জনকৰ ঘৰে লক্ষ্মী চলিয়ো সত্ৰৰে ॥৯৬
 এহি বুলি অস্তুৰ্ধ্যান ভৈলা নাৰায়ণ ।
 দেৱগণো বান্ধৱত ভৈলা উতপন ॥
 দশবথ ৰাজ্য পাছে যজ্ঞ আৰম্ভিলা ।
 দেৱ ঋষি ব্ৰহ্ম ঋষি সবহি আসিলা ॥৯৭

যজ্ঞৰ সম্ভাৰ দেখি বিস্ময় মিলিল ।
 ৰাজ্য বিধিৰতে সমস্তকে সমৰ্পিল ॥
 ব্রহ্মা আদি দেৱগণ যতোক আসিলা ।
 অদ্ভুত পুৰুষ এক কুণ্ডতে উঠিলা ॥৯৮
 হাতত পায়স পাত্ৰ ধৰি কাঞ্চনৰ ।
 চাই আছে দেৱ ঋষিগণ নিৰন্তৰ ॥
 ঋষাশুজ্ঞ হাতে সমৰ্পিলা সিটোজন ।
 আদৰ কৰিয়া লৈলা বিভাগু নন্দন ॥৯৯
 ঋষাশুজ্ঞে দিলা নিয়া দশবথ হাতে ।
 নমস্কাৰ কৰি লৈলা পৃথিবীৰ নাথে ॥
 পৰম আনন্দে ৰাজ্য অন্তঃপুৰে নিলা ।
 ভূঞ্জিয়োক বুলি দুই মহাদৈক দিলা ॥১০০
 কৌশল্যা কৈকেয়ী দুই আনন্দিত ভৈলা ।
 স্তবৰ্ণ পাত্ৰত থৈয়া ভূঞ্জিবাক লৈলা ॥
 পাছে সেই বেল৷ স্মিত্ৰায়ে দেখিলন্তু ।
 কিবা খাহা বাই বুলি বাক্য পুচিলন্তু ॥১০১
 শুনিয়া দুহান্তো আতি স্নেহ ভৈল মনে ।
 দুয়ো দুই ভাগ কৰি দিলা তেতিক্ষণে ॥
 তিনিয়ো আনন্দ কৰি পাছে ভূঞ্জিলন্তু ।
 ৰাজ্যৰ ঔৰসে তিনি গৰ্ভ ধৰিলন্তু ॥১০২

তে পিণ্ডপ্ৰাশনে কালে স্মিত্ৰায়ে মহীপতে ।

পিণ্ডাভ্যামন্নমন্নং তু স্বভাগিন্যৈ প্রযচ্ছতঃ ॥

অথ মে কৃষতঃ ক্ষেত্রং লাক্ষ্মীনাহুধিতা ততঃ ।

ক্ষেত্রং শোধয়তা লজ্জা নান্না সীতেতি বিজ্ঞতা ॥

—অযোধ্যা ১১৮ ।

ঘোষা ॥

পতিত পারন   প্রভু নাৰায়ণ

পতিত কৰ'। উদ্ধাব ।

তুমি বিনে বাম   পতিত পারন

কোন দেব আছে আৰ ।

দুলভী ।

লক্ষ্মী দেখিলন্ত   প্রভু ভগবন্ত

দশবথ গৃহে গৈলা ।

মোৰ জন্মিবাক   লাগে মনে গুণি

পৰ্বত শিখৰে বৈলা ॥

সেহি সময়ত   রাজা দশগ্রীব

লক্ষ্মীক দেখিলে গৈয়া ।

পৰম সুন্দৰী   দেখি বলে ধৰি

বধত তুলিলে নিয়া ॥১১৪

দেখি ক্রোধ করি   লক্ষ্মী মহেশ্বরী
 তাহাক বুলিলা বাণী ।
 তোৰ বধ হেতু   জন্মিবাক যাওঁ
 শুনবে পাপী অজ্ঞানী ॥

এহিবুলি দেৱী   অস্তুৰ্ধ্যান ছয়া
 পৰিলা সাগৰ জলে ।
 শতেক যোজন   দ্বীপখণ্ড ছয়া
 বহিলন্তু সেই স্থলে ॥১১৫

জনক নৃপতি   যজ্ঞৰ নিমিত্তে
 চহাইলা সি ভূমিখণ্ড ।
 সুবৰ্ণ লাজল   বাস্তু বিপ্রগণে
 লভিলন্তু দিব্য অণ্ড ॥

অণ্ডৰ মধ্যত   ৰাজা দেখিলন্তু
 দিব্য এক কণ্ঠাখান ।
 ভূৱন মোহিনী   সৰ্ব্ব সুলক্ষণী
 সুবৰ্ণ প্ৰতিমা যেন ॥১১৬

আনন্দতে লৈয়া   অস্তুপুৰে গৈয়া
 মহাদৈব হাতে দিলা ।
 দেখি মহাদই   কোলে তুলি লই
 আনন্দে তাক তুলিলা ॥

জনক নৃপতি   মহোৎসবে আতি

তাহান দিন গণাইলা ।

লাঙ্গল সিবলে   লভিলা যিহেতু

সীতা নাম তান থৈলা ॥১১৭

দিনে দিনে বালা   যেন চন্দ্রকলা

বাঢ়ন্ত জনক-ঘরে ।

পিতৃব মাতৃব   প্রাণতো অধিক

স্নেহ আতি সমস্তরে ॥

এহিমতে য়েবে   লক্ষ্মী-নাৰায়ণ

বাঢ়ন্ত দুহান ঘৰ ।

সন্ত সমস্তব   আনন্দ মিলিল

বিষাদ ভৈল দুম্বৰ ॥১১৮

অনন্তরে বিশ্বা-   মিত্র মহা ঋষি

বিষ্ণুক যজিব মনে ।

অনেক সন্তাব   মিলাই ঋষিগণে

আপুনি নিজ আশ্রমে ॥

যজ্ঞ আৰম্ভিয়া   অগ্নিত আহুতি

কৰন্ত মুনিসকল ।

স্বত গন্ধ পায়া   মাৰীচ স্খবাহু

আসিল বান্ধস বল ॥১১৯

মেঘখণ্ড যেন   আকাশে আসিয়া
যজ্ঞভূমি আরবিল ।

দেখি মুনিগণে   মহা ভয় মনে
তেতিক্ষণে অন্তৰিল ॥

এহিমতে বিশ্বা-   মিত্রে মহা যজ্ঞ
বারম্বাৰ আবস্তয় ।

স্বত গন্ধ পাই   বান্ধস আসিয়া
তান যজ্ঞ বিনাশয় ॥১২০

কিমতে যজ্ঞক   সমাপতি কৰে।
মনে গুণি মুনিবায় ।

সুখ শাস্তি নাই   তাহান সদায়
পাইলন্ত পাছে উপায় ।

দশবথ ঘৰে   বিষ্ণু মহেশ্বৰ
অবতার ধৰিছন্ত ।

সন্তক পালিব   দুষ্টি সংহাৰিব
তেন্তে প্রভু ভগবন্ত ॥১২১

এহিমনে গুণি   বিশ্বামিত্র মুনি
দশবথ ঘৰে গৈল ।

দেখি নৃপবৰ   পাদ্য অৰ্ঘ্য লৈয়া
মুনিৰ পাব অৰ্চিলা ॥

কুতাঞ্জলি হৈয়া আসনে বসাই
 বুলিবে লৈলা নৃপতি ।
 তুমি পরিপূর্ণ তোমার কি কৰ্ম
 করিবো কৈয়ো সম্প্রতি ॥১২২
 হেন শুনি হাঁসি ঋষিয়ে বোলন্ত
 শুনা দশবথ বায় ।
 আমার যজ্ঞক ঝাঙ্কসে বিধ্বংসে
 করিতে শক্তি নাই ॥
 সিহেতু আমাক শ্রীৰাম চন্দ্রক
 দিয়ো রাজা এতিক্ষণ ।
 ঝাঙ্কস সংহরি যজ্ঞ সাজ করি
 দিবোছ বাম-লক্ষ্মণ ॥১২৩
 হেন শুনি রাজা দশবথ মাথে
 পরিবল যেন নির্ঘাত ।
 ভয়-শোক পাইল চেতন হবিল
 মুখত নাহিকে মাত ॥
 বশিষ্ঠে আশ্বাস করিলা রাজাক
 প্রবোধ বুলিলা মাতি ।
 এরা চিন্তা জ্বর শুনা নৃপবর
 পঠায়োক বহুপতি ॥১২৪

বাম-লক্ষ্মণক   দিয়া দুই বাজা
কিঞ্চিতে নকরি ভয় ॥
সাক্ষাতে ঈশ্বর   অসতার ভৈল
তযু গৃহে মগাশয় ॥
আনন্দিত মনে   আশি দুই ভাইক
শিখাইরন্তু ধনুর্বেদ ।
অবিলম্বে কার্য   সাধন আশিব
নলগায়ো হৃদি খেদ ॥১২৫
শুনা সর্বজন   বামর কীর্তন
ভজিয়ো বামর পার ।
মত ধন-জন   জীবন-যৌবন
সকলো সপোন প্রায় ।
আগ পাছ করি   গৈল যমপুরি
তুমিকি জীবাহে ভাই ।
সহর করিয়া   বাম বাম বুলি
খণ্ডায়ো যমর দায় ॥১২৬

ঘোষা ॥ বাম বাম বঘুপতি ।

পদ ।

বশিষ্ঠৰ বাক্য মানি ।

দুখে বাজা দিলা আনি ॥

নিয়ো বাম লক্ষ্মণ ।

মোহোৰ জীৱন-ধন ॥১২৭

আমাৰ তনয় নয় ।

তোমাৰেসে পুত্ৰ হয় ॥

এহি বুলি নবনাথে ।

অৰ্পিলন্ত হাতে হাতে ॥১২৮

ঋষি আনন্দিত মন ।

লৈয়া বাম-লক্ষ্মণ ॥

শীঘ্ৰ কৰি লৰি গৈলা ।

সৰযু নদীক পাইলা ॥১২৯

তাতে স্নান কৰাইলন্ত ।

দুয়ো ভাইক বুলিলন্ত ॥

কিবা অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ লৈয়া ।

ৰাক্ষস মাৰিবা গৈয়া ॥১৩০

শুনি পাছে দুয়ো ভাই ।

প্ৰণামি বুলিলা পাৰ ॥

আপুনিযে মুনিৰাজ ।

শিখায়ে সমস্ত কাজ ॥১৩১

হেন শুনি বিশ্বামিত্র ।
 ভৈলা মহা আনন্দিত ॥
 মন্ত্রে সমে গ্রহবণ ।
 শিখাইলন্তু সংহবণ ॥১৩২
 সব ধম্মুর্বেদ পাইলা ।
 ছুরো ভাই বজ্র ভৈলা ॥
 পাছে পথ অনুক্ৰমে ।
 চলে ঋষি নিজাশ্রমে ॥১৩৩
 যি বনে তাবকা আছে ।
 সেই বন পাইলা পাছে ॥
 নেদেখি লোকের গতি ।
 পুটিলন্তু বয়ুপতি ॥১৩৪
 ইটো বন কাষ হয় ।
 লোক কেনে নবহয় ॥
 শুনি ঋষি বোলে বানী ।
 কহিবো সকলোখানি ॥১৩৫
 তাবকা বাঙ্গসী নাম ।
 আতে আছে জানা বাম ॥
 ঘোর নিশাচরী তাই ।
 সমস্ত লোকক খায় ॥১৩৬
 মাঝিবাক পাৰা যেবে ।
 বহু পুণ্য পাবা তেবে ॥

মুনি বুলিলন্তু বাম ।
দেখায়োক পূৰ্ণকাম ॥১৩৭
এক গোটা শৰে বধা ।
সব লোক ঋণ শুভা ॥
লক্ষ্মণৰো অনুমতি ।
পায়া পাছে বধুপতি ॥
লৈবে বান্ধসীৰ প্ৰাণ ।
ধৰিলন্তু ধনু-বাণ ॥১৩৮
ধনুৰ টঙ্কাৰ শুনি ।
খেদি আইলা বান্ধসিনী ॥
শুনিয়েক সৰ্ব্বজন ।
পুণ্যকথা বামায়ণ ॥১২৯
পুৰিয়ো মনৰ কাম ।
ডাকি বোলা বাম বাম ॥

ঘোষণা ॥

বধুপতি ভকতিগত পৰম পুৰুষ ভগবন্ত ।
তুমি সে ঈশ্বৰ দেৱ অনাদি অনন্ত ॥

পদ ।

ৰামে দেখিলন্তু আসিলেক বান্ধসিনী ।
পৰ্বত সদৃশ দেহা কাল মেঘখানি ॥

গুৰুক' প্ৰণামি বামে শৰ প্ৰহাৰিল ।
 বান্ধসোৰ হৃদয়ত সঙ্কানে পৰিল ॥১৪০
 উভফোল কৰি শৰ পাতালক গৈল ।
 তেতিক্ষণে স্নান কৰি তুনে আসি ভৈল ॥
 আৰ্ত্তৰাৱ কৰি পৰি গৈল নিশাচৰী ।
 স্বৰ্গলোক কল্পিল সমস্ত বস্তুকৰী ॥১৪১
 আনন্দতে সিদ্ধ মুনি দেৱ নিবস্তুৰে ।
 জয় জয় বাম বুলি কুসুম সিঞ্চৰে ॥
 বিশ্ৰামিত্ৰে বাঘৰক আশীষ দিলন্তু ।
 পথ অনুক্ৰমে নিজ আশ্ৰম পাইলন্তু ॥১৪২
 সমস্ত মুনিক মাতি যজ্ঞ আবন্তিলা ।
 শ্ৰীবাম লক্ষণে ধনু ধৰি ৰথি বৈলা ॥
 দ্ৰৱৰ আহুতি গন্ধ উথলিয়া গৈল ।
 গন্ধ পাই অনেক বান্ধস আসি ভৈল ॥১৪৩
 তাৰ সেনাপতি ভৈল মাৰীচ সুবাহু ।
 গিলিবাক আসিল চন্দ্ৰক যেন বাহু ॥
 ঋষিৰ দেখিয়া ভয়ে গৰ্ভ গৈল গ'লি ।
 চেঞ্চাইবাক লৈলা বাম লখমণ বুলি ॥১৪৪
 তাসম্বাক আশ্বাস কৰিলা দুই ভাই ।
 আথে বেথে ধনু শৰ ধৰিলন্তু যাই ॥
 কোটি কোটি বান্ধস বধিলা শৰহানি ।
 যেন শ্ৰাৱণৰ মেঘে বৰ্ষাৰল পানী ॥১৪৫

সেনা বধিবান দেখি সুবাহু কিটাল ।
 আকাশ গমনে ছুয়ো ভাইক খেদি আইল ॥
 দেখিয়া লক্ষ্মণে ভল্ল শৰ প্রহাৰিলা ।
 বজ্রৰ পতনে যেন গিৰি বিদাৰিলা ॥১৪৬
 সেহিমতে হৃদয় সৰকিয়া গৈল ।
 ঘোৰ বার ছাৰি নিশাচৰ অন্ত ভৈল ॥
 সুবাহু পৰিবে দেখি মাৰীচ বান্ধসে ।
 অস্ত্র শস্ত্র ধৰিয়া বামক খেদি আসে ॥১৪৭
 হেন দেখি প্রভু বামচন্দ্র দেৱ-হৰি ।
 এক গোটা শৰ প্রহাৰিলা দৃঢ় কৰি ॥
 হৃদয়ত পৰি তেতিক্ষণে উকুৱাইল ।
 পৃথিবী সমুদ্ৰ ছবাই লক্ষাত পৰিল ॥১৪৮
 হেথ মুণ্ডে পৰি আছে সিটো মূৰ্ছা যাই ।
 ফুঙ্কি ফুঙ্কি জীৱাইল বান্ধসে লাগ পাঠ ॥
 এহিমতে বাম দেৱ প্রভু লক্ষ্মণ ।
 যত পাইল মানে বান্ধসৰ সেনাগণ ॥১৪৯
 সমস্তকে শৰ হানি মাৰি পেলাইলন্ত ।
 বিশ্বামিত্ৰ ঋষিৰ যজ্ঞক কৰাইলন্ত ॥
 আনন্দতে বিশ্বামিত্ৰ যজ্ঞ সাজ কৰি ।
 সমস্ত ঋষিক পূজা কৰিল সাদৰি ॥১৫০
 পূজা পাইয়া মুনি সবে আনন্দিত ভৈলা ।
 বাম-লক্ষ্মণক আশংসিয়া ঘৰে গৈলা ॥

বিশ্বামিত্র মনোবথ পৰিপূৰ্ণ কৰি ।
 বুলিবাক লৈলা ঋষি ৰামক সাদৰি ॥১৫১
 হে ভগৱন্ত তুমি জনম বহিত ।
 তথাপিতো সমস্ত প্ৰাণীৰ চিন্তাহিত ॥
 নানা লীলা কৰা যুগে যুগে অৱতৰি ।
 তোমাৰ চেম্বাক কোনে বুজিবে মূৰাৰ ॥১৫২
 এহিমতে ৰামক বুলিয়া তুতি ঋষি ।
 মনে মনে আলোচন্ত কাৰ্য্য বিমৰ্ষিষি ।
 মোৰ মনোবথ পুৰিলন্ত শ্ৰীৰাম ।
 মই এবে আন কিবা সাধিবোছঁ কাম ॥ ৩
 জনকৰ ঘৰে লক্ষ্মী জনম ভৈলন্ত ।
 শূনি আছে। তেহেঁ সয়ম্বৰ পাতিছন্ত ॥
 ইহাঙ্ক তথাক নিঙঁ মিলোক উৎসাহ ।
 দেখিলে জনকে আঙ্ক দিবন্ত বিবাহ ॥১৫৪
 এহি গুণি ৰামক বুলিলা পুনৰ্বৰাৰ ।
 শূনিয়োক শুভু ৰাম বচন আমাৰ ॥
 জনকৰ ঘৰে কণ্ঠা ভৈল উতপন ।
 তাহান সদৃশ কণ্ঠা নাই ত্ৰিভুৱন ॥১৫৫
 তাহাঙ্ক বিবাহ দিবে জনক নৃপতি ।
 ৰাজাগণ মিলাই আছে সয়ম্বৰ পাতি ॥

পূর্বত মহেশে ধনুধণ্ড পেলায় গৈলা ।
 আকাশত থাকি পাছে বচন বুলিলা ॥১৫৬
 এতি ধনু যিটো জনে ভাঙ্গিবাক পাবে ।
 তাহাঙ্গ বিবাহ দিবা কন্যা সাৰে সাৰে ॥
 আচোক ভাঙ্গিব বাজাগণ নিবলুবে ।
 কাহাৰো শক্তি গুণ লগাইতে নপাবে ॥১৫৭
 ভূবন মোহিনী কন্যা শুনা বযুপতি ।
 সেই ধনু ভাঙ্গি কন্যা বিহায়ে সম্প্রতি ॥
 হেন শুনি হাঁসি মাতিলন্ত বযুপতি ।
 তোমাসাৰ বাক্য আবে কৰিবো সম্প্রতি ॥
 শুনিয়েক সৰ্বজন এক মন কৰি ।
 অনন্ত বদতি ডাকি বোলা বাম হৰি ॥১৫৮

ঘোষা ॥ বাম হৰি নাৰায়ণ ॥

পদ ।

শুনিয়েক ঋষি মহাৰায় ।
 পিতৃ দিয়াছন্ত তযু ঠাই ॥
 যি কাৰ্য্যে তোমাৰ তোষ হয় ।
 তাক আমি কৰিতে লাগয় ॥১৫৯

সিহেতু চলিয়ো মিথিলাক ।
 কেন ঠান ধনু দেখো তাক ॥
 এহি বুলি ঋষিৰ সঙ্গত ।
 চলি ছুয়ো যাস্তু আনন্দত ॥১৬০
 কতক্ষণে যাস্তু পথ ক্ৰমে ।
 গৌতমৰ পাইলন্তু আশ্রমে ॥
 তান পত্নী অহল্যা সুন্দৰী ।
 শিলা ছয়া আছে তৈত পৰি ॥১৬১
 দেখি ঋষি বুলিলা বচন ।
 শুনিয়োক বধুৰ নন্দন ॥
 এহি শিলাখণ্ডে পার দিয়ো ।
 অহল্যাক শাপ তাৰিয়ো ॥১৬২
 শূনি প্রভু চৰণ চুৰাইল ।
 অহল্যাক তেখনে তাৰিল ॥
 দেখি বামে পুচিলা কাহিনি ।
 ঋষিয়ো কহিলা সব খানি ॥১৬৩
 যেন মতে ইন্দ্রে হৰিলন্তু ।
 গৌতমৰ শাপক পাইলন্তু ॥
 পাছে পাইলা মিথিলা নগৰী ।
 যৈত ৰাজা সভা আছে কৰি ॥১৬৪
 দেখি মিথিলাৰ অধিপতি ।
 ঋষিৰ চৰণে কৰে নতি ॥

বহু সতকাৰে পূজিলন্ত ।
 কৰযোৰে বাক্য বুলিলন্ত ॥১৬৫
 আজি মোৰ জনম সফল ।
 দেখিলোহেঁ চৰণ যুগল ॥
 তুমি পৰিপূৰ্ণ মুনিৰাজ ।
 আদেসিয়ো সাধো কোন কাজ ॥১৬৬
 ত্ৰৈলকা মোহন দুইজন ।
 কাৰ পুত্ৰ, কয়ো প্ৰয়োজন ॥
 আসিয়াছা আমাৰ থানক ।
 কহিয়োক সমস্ত কাৰ্য্যক ॥১৬৭
 শূনি ধাৰি বুলিলন্ত হাঁসি ।
 শূনা নৃপবৰ মহা যশী ॥
 জগতৰ যিটো মহেশ্বৰ ।
 তেন্তে এন্তে জানা নৃপবৰ ॥১৬৮
 সন্তজন কৰিব পালন ।
 দৃষ্টক কৰিব সংহাৰণ ॥
 সিকাৰণে দশৰথ যবে ।
 অৱতাৰ ভৈলা মহেশ্বৰে ॥১৬৯
 সুবাহু ৰাক্ষস মাৰিলন্ত ।
 তাৰকাৰ প্ৰাণ চৰাইলন্ত ॥
 আমাৰ যজ্ঞক কৰাইলন্ত ।
 সমস্ত ৰাক্ষস মাৰিলন্ত ॥১৭০

পদ্মনেত্র দুৰ্ব্বাদল শ্যাম ।
আঙ্কে জানা বোলয় ক্রীৰাম ॥
কন্দৰ্প সদৃশ সুশোভন ।
আন নাম জানিকা লক্ষ্মণ ॥১৭১
আসিছন্ত দুয়ো মহেশ্বৰে ।
লক্ষ্মী জন্মি আছে তষু ঘৰে ॥
সিকাৰণে দিয়োক বিবাহ ।
জগতৰ মিলোক উৎসাহ ॥
এহি বুলি মৌন তৈলা ঋষি ।
ৰাম ৰাম ঘূষিয়ো হৰিষি ॥১৭২

ঘোষা ॥ হৰি ৰাম ৰাম গোবিন্দ ৰাম ৰাম ।
ভকতবৎসল প্রভু গুণে অনুপম ॥

পদ

ঋষিৰ বচন শুনি জনক নৃপতি ।
বোলন্ত মিলিল মোৰ কিনো ভাগ্য আতি ॥
যাহাৰ চৰণ চিস্তে মহা যোগেশ্বৰ ।
হেন প্রভু সাক্ষাতে আসিলা মোৰ ঘৰ ॥১৭৩
কিনো ভাগ্য কিনো ভাগ্য কিনো ভাগ্য মোৰ ।
জানিলোহঁ। নিস্তবিলে। সংসাৰ দুৰ্ঘোৰ ॥

বিশ্বামিত্র ঋষিৰ আনন্দ বৰ ভৈল ।
 জনকৰো মনৰ সংশয় গুচি গৈল ॥
 আনন্দে মগন ভৈলা জানকী গোসাঁনী ।
 হৰিষাতে দুয়ো নয়নৰ বহে পানী ॥১৮৫
 শ্ৰীৰামৰ কাপে মোহ ভৈলা সীতা শাস্তী ।
 বাজৰে আলিঙ্গি যেন ধৰিবাক যাস্তি ।
 পাছে বামে ধনু ভঙ্গ কৰিয়া ইঙ্গিতে ॥
 আসিলন্ত বিশ্বামিত্র ঋষিৰ সন্নিতে ॥১৮৬
 পাঁচ প্ৰশংসিলা সাধু সাধু বাম বুলি ।
 অশীৰ্বাদ দিলন্ত আনন্দে হাত তুলি ॥
 বাগৰ চৰিত্ৰ শুনিয়েক সৰ্বলোক ।
 পৰম পদক পাবা যাব দুখ শোক ॥
 একেতিলে সবে এৰাই যাইব যমপুৰি ।
 অনন্ত বদতি ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥১৮৭

ঘোষা ॥ এ বাঘৰ বাম, দীন দয়াময় ।
 জয় জয় দয়াময় বাঘৰ মুৰাৰি ॥

ছবি

জনক নৃপতি পাছে   গৈলন্ত সীতাৰ কাষে
 আছে যত সখী সমে সতী ।
 বোলন্ত উঠিয়ো আই   বৰিয়ো বামৰ পাব
 বামেসে তোমাৰ প্ৰাণপতি ॥

হেন শূনি জগ মাঝে   সাদবে চালিলা গার
আরবি চলিলা কণ্ঠাগণ ।

হেন রাজহংসী চলে   চরণ কমল তলে
মঞ্জিরে কবয় কণ বুন ॥১৮৮

হেন লক্ষ্মী বিষু পাশে   চলি বাস্ত লয় লাসে
সেহি মতে চলি বাস্ত শাস্তী ।

নেত্র কমলব পানী   মুখত মধুর হাঁসি
স্বামীৰ পাশক চলি বাস্ত ॥

রাজাগণে চাই আছে   সীতার রূপক পাছে
ভোল হয় পবে পৃথিবীত ।

কাহাকো নচারে মাঝে   চলয় স্বামীৰ ঠারে
পাইলা গৈয়া বামৰ সন্নিত ॥১৮৯

বহুমালা মহানন্দে   দিলন্ত স্বামীৰ কক্ষে
সাদবে নমিলা দুই পারে ।

উঠিয়োক প্রিয়া বুলি   দুই হাতে ধৰি তুলি
কবিলন্ত আশ্বাস বাঘরে ॥

উঠি রাজাগণে পাছে   দেখিলা বামৰ কানে
সীতা ববিলন্ত তাক গৈয়া ।

ইজনাতে কৰি আশ   তাজিলোহঁ গৃহবাস
আমাৰ কিমতে সহে হিয়া ॥১৯০

বালেকক মাৰেঁ। বেটি   আসা কন্ঠা আনো কাটি
আমাবো কন্ঠাত ভাগ আছে ।

এহি বুলি গুমথয়   বৰ বৰ ৰাজাচয়
অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ ধৰিলেক পাছে ॥

সবে কৰে ছৰা ছৰি   বোলে ধৰ মাৰ বেটি
কৈৰ ইটো আসিল বালক ।

দেখিয়া শ্ৰীৰামে কাজ   বুলিলন্তু পাৰিবাৰ
আপুনিয়ে ৰাখিবা সীতাক ॥১১১

দেখিয়ো শৃগাল পাল   বেটি কৰে কোলাহল
আক দেখি থাকে কাৰ প্ৰাণে ।

আৰ 'ছৰা, ছৰা' চাই   নাথাকি লগাওঁ নাই
যেন নথাকয় ইটো বনে ॥

এহি বুলি দুয়ো জনে   ধনু ধৰি তেতিক্ষণে
ৰাজাসকলক খেদি গৈলা ।

দেখিয়া জনক ৰাজে   ৰথে চৰি সৰ সাজে
শ্ৰীৰাম-লক্ষ্মণ লাগ লৈলা ॥১১২

তিনি এক লগ হয়।   নানা অস্ত্ৰ প্ৰহাৰিয়া
বধিলন্তু সম্মুখ সংগ্ৰামে ।

কতো পৰিবাক দেখি   আপোনাৰ প্ৰাণ ৰাখি
পলাই গৈলা ঘাৱ খোৱা মানে ॥

খেদাইল শু তিনিজনে

পুনু আসিলেক ঋষি পাশ ।

প্রশংসিলা হাঁসি হাঁসি

সমস্তে মিলিল উল্লাস ॥১৯৩

জনক যে মহাৰাজ

পুৰোহিত বিশ্বামিত্ৰ সন্মେ ।

আগ কৰি তিনি জন

প্রবেশিলা গৈয়া নিজাশ্রমে ॥

পঠাইলন্তু দূতজাক

শীঘ্রে রাজা জনক নৃপতি ।

দশবথ আসি ভৈল

পাত্র পুত্র বশিষ্ঠ সহিত ॥ ১৯৪

পুজিলা ৰাজাৰ পাব

অনেক ভকতি নতি করি ।

পায়া দুই পুত্র লাগ

কোলে তুলি লৈলা স্নেহে ধৰি ।

ৰামৰ চৰিত্ৰ পদ

সব দুখ করে উপশম।

তান আশা সব তেজ

নিবନ୍ତু,ବେ ବୋଲା ବାମ ବାମ ॥୧୯୫

ঘোষা ॥ বাম বঘুপতি বধুনন্দন ।

অভয় চৰণে লৈলোঁ শৰণ ॥

পদ ।

পাছে দশৰথ জনক বায় ।

বসিয়া আছে দুয়ো একে ঠাই ॥

দশৰথ বোলে মিথিলা পতি ।

তযু গৃহাগত ভৈলো অতিথি ॥১৯৬

উন্মিলা নামে তযু কন্যাখানি ।

লক্ষ্মণক বিহা দিয়োক জানি ॥

শুনিয়া মিথিলাৰ মহামানী ।

হাঁসিয়া ‘দিবো’ বুলিলন্ত বার্মী ॥১৯৭

ভৰত শত্রুঘন দুইজন ।

দেখিয়া কুশধ্বজ বঙ্গমন ॥

বোলন্ত মোৰ দুই কন্যা হয় ।

তযু দুই পুত্রে দিবো নিশ্চয় ॥১৯৮

জনক ভাইৰ শুনি বচন ।

দশৰথ মহা আনন্দে মগন ॥

এহি চাৰি কন্যা চাৰি পুত্রৰ ।

পাইলন্ত দশৰথ নৃপবৰ ॥১৯৯

পাছে পুণা যোগে ছয়ো নৃপতি ।
 বিহাক লাগিয়া কৰি যুগ্মতি ॥
 অনেক সম্ভাৰ কৰিলা আতি ।
 সাতো পৃথিবীৰ আইলা নৃপতি ॥২০০
 ব্রহ্মাদি দেৱগণ সবে আইলা ।
 সাতো পাতালৰ লোক মিলাইলা ॥
 সবাকো যথাযোগ্যে অৰ্চ্চিলন্তু ।
 মহা মহোৎসৱে বিহা দিলন্তু ॥২০১
 লক্ষ্মী-নাৰায়ণ বিহা কালে ।
 সব নৰ নাগে যৌতক দিলে ॥
 ব্রহ্মাদি আইল যত দেৱগণ ।
 সবেও উৎসৰ্গা দিলা তেতিক্ষণ ॥২০২
 বেদ ধ্বনি কৰে ব্রাহ্মণগণ ।
 মহা ঋষিগণে কৰে হবন ॥
 দুন্দুভি শঙ্খ বাজ আছে যত ।
 বজাইলা ৰাম-সীতা বিবাহত ॥২০৩
 ব্রহ্মাণ্ড ভৰিল তাহাৰ ধ্বনি ।
 চৌদিশে 'জয় ৰাম' ধ্বনি শুনি ॥
 লক্ষ্মী নাৰায়ণ বিবাহ দেখি ।
 ভৃক্ষা নখণ্ডিল কাহাৰো আখি ॥২০৪
 স্বৰ্গ পৃথিবীত পাতাল পুৰে ।
 গাইবাক লৈলা তাকে নিবন্তৰে ॥

এমতে মহামহোৎসবে আতি ।
 চাৰি কণ্ঠা বিহা দিলা নৃপতি ॥২০৫
 জনক কুশধ্বজ ছুয়ো ভাই ।
 যৌতক দিলা তাৰ পাৰ নাই ॥
 হস্তী, হয়, দাস, দাসী যতেক ।
 বসন ভূষণ দিলা অনেক ॥২০৬
 সি ৰাত্রি বঞ্চি দশৰথ ৰায় ।
 নাইবাক লাগি আজ্ঞা লৈলা যাই ॥
 চাৰি পুত্ৰ চাৰি কন্যাক লৈয়া ।
 আপোন ৰথত উঠিল গৈয়া ॥২০৭
 যতক জনকৰ মহাদই ।
 জাঁউক গলত বান্ধি কান্দয় ॥
 সাতা আদি যত কন্যাসকল ।
 তাৰাও কান্দিলা ছয়া বিকল ॥২০৮
 কোশল্যা আদি যত পটেশ্বৰী ।
 তেমনে পঠাইলা শাস্ত্ৰনা কৰি ॥
 জনক ধৰিয়া সীতাৰ গলে ।
 কান্দিবস্ত আতি ছয়া বিকলে ॥২০৯
 প্ৰবোধ বুলিলন্ত দশৰথ ।
 শুনিয়া নৃপতি ভৈলন্ত সুস্থ ॥

সসৈন্যে বাজা আগ বঢ়াই থৈলা ।
 আশ্বাসি দশবথে পালটাইলা ॥২১০
 অযোধ্যাক চলি গৈলন্তু বাজা ।
 বেঢ়িয়া চলে গজ-বাজী প্রজা ॥
 বাদ্য ভণ্ড যত প্রজাব বোল ।
 লজ্জিলেক গৈয়া স্বৰ্গৰ কোল ॥২১১
 পৰম আনন্দে চলে নৃপতি ।
 চাৰি পুঞ্জবধু কৰি সঙ্গতি ॥
 আনন্দে চলি যায় প্রজাগণ ।
 জয় বাম ধ্বনি কবে সঘন ॥২১২
 এহি মতে ভূমি কম্পায়া যাস্তু ।
 পথতে বিমঙ্গল দেখিলন্তু ॥
 আগতে বজ্রপাত আসি ভৈলা ।
 সঘনে ভূমি কম্পিবাক লৈলা ॥২১৩
 আনো নানা বিমঙ্গল যতেক ।
 সমস্তে নৃপতি দেখে প্রত্যেক ॥
 অন্ধকব শাপ যেন মিলিল ।
 ভয়ে বাজা বশিষ্ঠত পুঢ়িল ॥২১৪
 কি কাৰ্য্যো দেগোঁ হেন বিমঙ্গল ।
 কহিয়োক সবে মুনিসকল ॥

গজ-বাজা = হাতী আৰু পৌৰা ।

তভো—তথাপি ।

বশিষ্ঠাদি ঋষি বুলিলা বাণী ।
একো উপদ্রব নেদেখো স্মার্মা ॥২১৫
শুনিয়া ততো মনে শঙ্কা করি ।
শীঘ্রে চলি যাস্তু নিজ নগরী ॥
সেবেলা যেন ভৈল শুনিয়োক ।
বাম বাম বোলা সমস্ত লোক ॥২১৬

ঘোষা ॥ জয় বাম বঘুপতি ॥

পদ ।

জামদগ্নি সূত বাম ।
শুনিলন্ত হেন কাম ॥
আমার গুরুব ধনু ।
ভাঙ্গিলে কোনেরে ছনু ॥২১৭
তার মোর কথা আছে ।
এহি বুলি খঙ্গে পাছে ॥
কুঠাব কান্ধত পাৰি ।
ফোঁপাই আসে দড়াদড়ি ২১৮

তবঙ্গ ববঙ্গ আখি ।
ভয় লাগে মৃতি দেখি ॥
কোপে আগ ভেঁগলন্ত ।
ৰাজা-প্ৰজা দড়িলন্ত ॥২১৯
দেখি দশৰথ পাছে ।
কৰযোৰে বহি আছে ॥
বোলন্ত তোহোৰ পুত্ৰ ।
ৰাম কহ আছে কুত্ৰ ॥২২০
মোৰ নাম লৈলে যিটো ।
কেন বীৰ দেখো সিটো ॥
জীৱি য়েবে প্ৰাণখানি ।
এতিক্ষণে দেহ আনি ॥২২১
বুঢ়া ধনু ভাঙ্গিলেক ।
ভাতে গৰ্বি বাঢ়িলেক ।
মোৰ আগে বোক থিৰ ।
তেবে সিটো জানো বান ॥২২২
দিলে ৰামে সমিধান ।
কেনে ক্ৰোধ এতমান ॥
তুমি নৰ গুণে চাৰ ।
ধনুগুণ আগাসাৰ ॥২২৩

কেন মতে সম হৈবো ।

শৰ আমি নলইবো ॥

তেভো নেক্ষেমাহা য়েবে ।

শুনা ঋষি বাক্য তেবে ॥২২৪

ঋষিবেশ দূৰ কৰি ।

কৃত্রিয়ৰ ধৰ্ম্ম ধৰি ॥

কেনে প্রবর্তাহা তুমি ।

সিহেতু দণ্ডিবো আমি ॥২২৫

শ্রীৰামৰ বাক্য শুনি ।

বুলিলন্ত পাছে মুনি ॥

তুমি যদি বীৰ হোৱা ।

দেখো মোৰ ধনু লোৱা ॥২২৬

হাঁসি লৈলা তেতিক্ষণে ।

চাই আছে সৰ্ববজনে ॥

লেক্ লেক্ কৰি টানি ।

ভাঙ্গিলেক ধনুখানি ॥২২৭

হাঁসি বুলিলন্ত ৰাম ।

কৰিলোহো সিদ্ধ কাম ॥

হেৰা গুৰু তযু ধনু ।

চাহন্তে ভাঙ্গিল পুনু ॥২২৮

তেভো—তেও, তথাপি । লেক্ লেক্—নোৰোৱাকৈ
একে ৰাখে ।

এহি বুলি নিজ ধনু ।
 শ্রীৰামে লৈলন্ত পুনু ॥
 শৰ পাত জুৰিলন্ত ;
 দেখি ঋষি কম্পিলন্ত ॥২২৯
 দিলা রামে সমিধান ।
 অমোঘ মোহৰ বাণ ॥
 জানিয়া বুলিয়ো বাণী ।
 কাটিবোহেঁ। কোন খানি ॥২৩০
 মহা ভয় পাই ঋষি ।
 বুলিলন্ত বিমৰ্ষিষি ॥
 স্বৰ্গ পন্তে নাহি কাজ ।
 কাটিয়োক বধুৰাজ ॥২৩১
 শুনি রামে হানিলন্ত ।
 স্বৰ্গ পন্ত কাটিলন্ত ॥
 আজিয়ো প্রভুৰ বাণ ।
 দেখি স্বৰ্গে বিচ্যমান ॥২৩২
 রামে পাছে আজ্ঞা লৈয়া ।
 গৈলা গৰ্ব চূৰ কৈয়া ॥
 শুনিয়োক সৰ্বলোক ।
 রাম রাম বুলিয়োক ॥২৩৩

ঘোষা ॥ বামচন্দ্র বামচন্দ্র বামচন্দ্র বাম ॥

প্রভু বাম বামচন্দ্র বামচন্দ্র বাম ॥

পদ

এতিমতে পরশুৰামৰ গৰ্বৰ চূৰ ।

কবিয়া বাঘৰ চলিযাস্ত নিজ পুৰ ॥

হস্তী-হর-সেনা চলি যায় আনন্দতে ।

গগন বিদাৰি বাত্ৰ বাজায় পন্থতে ॥২৩৪

প্ৰজাৰ আন্দোলে ভূমি দলদোপ কৰে ।

দণ্ড-ছত্র-চামৰ ধৰিয়া নিবশ্বৰে ॥

তৰিযতে “জয় জয় বামচন্দ্র” বোলে ।

এতিমতে ৰাজা-প্ৰজা আনন্দেতে চলে ॥২৩৫

কণ্ঠক্ষেপে পাইলা আযোধ্যাৰ উপবন ।

দেখি দশৰথ আগ ভৈলা তেতিক্ষণ ॥

সাপ্তি মাণ্ডি নগৰী কৰালে জাতিস্কাৰ ।

পোতাউলন্ত ধ্বজ-দণ্ড-তোৰণ অপাৰ ॥২৩৬

পদূলি পদূলি কলে তাম্বুল কদলী ।

পূৰ্ণ কুম্ভ উপৰত আত্ম-পত্ৰ-ডালি ॥

ব্ৰতৰ প্ৰদাপ ধূপ নৈবেদ্য দুই পাশে ।

বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে নবনাৰী লয় লাসে ॥২৩৭

সাপ্তি মাণ্ডি—পৰিষ্কাৰ কৰি আক সজাই ।

আগ্ৰনটী ডালা—বৰৰ ঘৰত তিবোতাসকলে বৰ-কণ্ঠাক
আদৰি নিয়া চোৱৰ চাকি, ধান, কটাৰী, সেন্দূৰ পাত্ৰ আদি থক।
ডালা ।

ସମସ୍ତ ବଜାଇଲ ମହା ମିଲିଲ ଉଠ୍‌ସାହ ।
 ଶୁନିଲା ଆସିଲ ବାମ କବିଯା ବିବାହ ॥
 ଆଗ୍ରନ୍‌ଟୀ ଡାଳାକ ଧରି ଯତ ନାବୀଗଣ ।
 ଜୁମା ଜୁମି ଝୋକାର ଦିରସ୍‌ ସନେ ସନ ॥୨୭୮
 ତିନି ମହାଦଇ ଲେୟା ଦଶବଥ ବାୟ ।
 ନିଜ ଗୃହେ ବହୁବିଧ ମାଞ୍ଜୁଳା କବାୟ ॥
 ଦଂଶୁ-ଛତ୍ର-ବାଘ-ଭଂଶୁ ସଞ୍ଜେ ଲେୟା ପ୍ରଜା ।
 ଆଗ ବାଟି ପ୍ରବେଶ କରାଇଲା ନିୟା ରାଜା ॥୨୭୯
 କି କହିବୋ ଯତ ବଞ୍ଚି ଡେଇଁଲ ସିବେଲାତ ।
 ମହା ମହୋଠ୍‌ସର ମିଲି ଗୈଲ ଅଯୋଧ୍ୟାତ ॥
 ଭୋଜନ-ଶୟନ ବତି ବଞ୍ଚି ପରିହରି ।
 ସୀତା-ବାମ-ଲକ୍ଷ୍ମଣକ ଚାୟ ନେତ୍ର ଭରି ॥୨୮୦
 କତକ୍ଷଣ ନାବୀ ସର ଗୃହର ନୋହ୍‌ଲାଇ ।
 ନୟନ ଭରିଯା ଚାୟ କୁନ୍ଦାଳ-ଜ୍ଞାଳାୟ ॥
 ବାନ ମୁଖ ସୁନିର୍ମାଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର ଡେଇଁଲ ।
 ନୟନ ଚକୋର ଭରି ପିବେ ସରେ ଲେଇଲ ॥୨୮୧
 ହୃଦି ନପଲାଇ ବାମ-ସୀତାକ ଚାହନ୍ତେ ।
 ଏହିମତେ ପଥେ ଚାଲି ଯାନ୍ତୁ ଭଗବନ୍ତେ ॥
 ସୁକୀ ସୁକୀ ଗୃହେ ଗୈୟା ପ୍ରବେଶ ଡେଇଁଲୁ ।
 ଉଠ୍‌ସର ମାଞ୍ଜୁଳ୍ୟ ବେଦ-ଧ୍ବନି କବିଲକ୍ଷ୍ମ ॥୨୮୨

କୁନ୍ଦାଳ—ପକା ଘରର ଇଟାରେ କରା ଖିରିକୀ ।

ସୁକୀ ସୁକୀ—ସୁକୀୟା ସୁକୀୟା, ନିଜ-ନିଜ ।

নৃত্য-গীত-বাদ্য-ভণ্ড অশেষ মিলিল ।
 তাহার শরদে দশো দিশক পূৰ্বিল ॥
 ধন্য ধন্য বাম ধন্য ধন্য সীতাসতী ।
 এহিমা ত্র বাক্য দশো দিশে শুনি আতি ॥২৪৩
 যত মহা স্কন্দবী একত্র ভৈলা আসি ।
 তাৰা যেন কণ্ঠাগণ সীতা পূৰ্ণ শশী ॥
 কাহাৰো প্ৰকাশ নাই সীতাৰ আগত ।
 শ্ৰীৰামৰ আগত পুৰুষো সেহিমত ॥২৪৪
 তাক দেখি পৰম আনন্দ কোঁশল্যাৰ ।
 তিলেক নেবলু সঙ্গ বামৰ সীতাৰ ॥
 তম্বুত পিয়ন্তে যেন তৃপ্তি নপলায় ।
 সঘনে চুম্বিয়া বোলে বামাই বামাই ॥২৪৫
 দশৰথো পৰম আনন্দ লভিলন্ত ।
 চাৰিয়ো পুত্ৰক চাৰি কণ্ঠা বিহাইলন্ত ॥
 বাজাৰো অধিক স্নেহ ভৈল শ্ৰীৰামত ।
 আগত বসিয়া চাই থাকন্ত সতত ॥২৪৬
 এহিমতে বঞ্চিলন্ত অনেক বৎসৰ ।
 আনন্দেতে বাজ্য ভুঞ্জিলন্ত নৃপবৰ ॥
 বশিষ্ঠ প্ৰমুগ্ধে পাত্ৰ মন্ত্ৰী সমন্বিত ।
 পালিলন্ত সমস্ত প্ৰজাক পুত্ৰবত ॥২৪৭
 বাম যুৱা ভৈলন্ত প্ৰজাৰ ভৈলা ভাগ ।
 দিনে দিনে বাঢ়ে তান পদে অনুবাগ ॥

যত মহা মহা পাত্ৰ মল্লী প্ৰতিনিতি ।
 ভকতি কৰন্তু সদা বাম চৰণত ॥২৪৮
 নিজ গুণে সমস্তকে বঞ্জিলন্তু বাম ।
 দানে মানে সতকাৰে পুৰি মনকাম ॥
 সেহিমতে নাৰীৰো সীতাত অমুৰাগ ।
 তিলেক নেবয় সবে জানকীৰ লাগ ॥২৪৯
 এহিমতে য়েবে কতো কাল বহি গৈল ।
 শুন্যোক তাত পাছে যেন কথা ভৈল ॥
 কহে কৃষ্ণ-চৰণে অনন্ত মুঢ়মতি ।
 বোলা বাম বাম পাপ বাউক অধোগতি ॥২৫০

ঘোষা॥প্ৰভুবাম বামভদ্ৰ বামভদ্ৰ বাম ।

বঘুনাত্ৰ বামভদ্ৰ বামভদ্ৰ বাম ॥

পদ ।

একদিনা বাজাক ভৰত শত্ৰুঘণ ।
 প্ৰণাম কৰিয়া পাছে বুলিলা বচন ॥
 তোমাৰ চৰণে পিতৃ য়েবে আজ্ঞা পাওঁ ।
 যুদ্ধাজিত মাতুলক দেখিবাক যাওঁ ॥২৫১

ৰাজ্য আজ্ঞা দিলা ছয়ো কুমৰ গৈলন্ত ।
 মাতুলৰ গৃহে ছয়ো আনন্দে বৈলন্ত ॥
 সেহি বেলা পাত্ৰগণে কৰি আলোচন ।
 দশৰথ নৃপতিক বুলিলা বচন ॥২৫২
 শুনিয়ে অযোধ্যাপতি মহা মহীপাল ।
 ৰাম যুৱৰাজ ভৈলে আমি দেখোঁ ভাল ॥
 হেন শূনি দশৰথ পাইলা যেন স্বৰ্গ ।
 প্ৰশংসি বোলন্ত ধন্য ধন্য পাত্ৰবৰ্গ ॥২৫৩
 ন্যোহোৰ মনৰ কথা কৈলা তোমাসব ।
 সত্বেৰে সম্ভাৱ কৰা নকৰি বিলম্ব ॥
 বাৱত ভৰত নতৌ আসে নগৰক ।
 তাৰে শীঘ্ৰে ৰাজ্য জোকাৰিয়ে শ্ৰীৰামক ॥২৫৪
 ইটো কাৰ্য্য যেন নজানয় তাৰ মাৰে ।
 কৈকেয়ীৰ জানো মন পূৰ্ণ দুষ্কাভাৰে ॥
 কালি পুণ্য যোগে শ্ৰীৰামক দেও ৰাজ ।
 পাত্ৰগণ হেন জামি ছয়ো সব সাজ ॥ ৫৫
 এহি বুলি ৰাজা সূমন্তক আদেশিলা ।
 তেতিয়াকৈ গৈয়া মন্ত্ৰী ৰামক আনিলা ॥
 পিতৃক দেখিয়া ৰথ হস্তে নামিলন্ত ।
 অৱনতে গৈয়া প্ৰদক্ষিণে নামিলন্ত ॥২৫৬

জোকাৰিয়ে—দিয়ো, ঘোষণা কৰি অৰ্পণ কৰা ।

আনন্দতে দশবথে আলিঙ্গি ধৰিল ।
 শীৰ ঘ্ৰাণ কৰি স্মৃতে চুম্বন কৰিল ॥
 স্তবৰ্ণৰ পৰ্য্যাক্ষ পাৰিয়া দিয়াইলন্ত ।
 তাত গৈয়া উঠি বামচন্দ্র বসিলন্ত ॥২৫৭
 পূৰ্ণ চন্দ্র সমান বামৰ মুখ জ্বলে ।
 নয়ন চকোৰ ভৰি পিয়ে বাজা ভোলে ॥
 নিমিষ বহিত জ্বা নয়ন-ভ্রমৰে ।
 হেন পদো পৰি মকবন্দ পান কৰে ॥২৫৮
 সেহি মতে বসি আছে অল্প হাস্য কৰি ।
 প্রশংসি বোলন্ত বামচন্দ্রক সাদৰি ॥
 শুনিয়ে হৃদয়ানন্দ প্ৰাণ পুত্ৰ মোৰ ।
 তোমাহেতু নিস্তাৰিলো সংসাৰ দুৰ্ঘোৰ ॥২৫৯
 কোটি পুৰুষকো মোৰ তাৰিলা ঈশ্বৰে ।
 তুমি পৰমব্ৰহ্ম পুত্ৰ তৈলা মোৰ ঘৰে ॥
 এতেকসে তোমাত প্ৰজাৰ অনুৰাগ ।
 ধন্য ধন্য কৌশল্যা ভাৰ্য্যাৰ কিনো ভাগ ॥২৬০
 কুলৰ প্ৰদীপ বাপু শুনা বামচন্দ্র ।
 দৈবজ্ঞে গণিয়া কৈল মোৰ ভাগ্য মন্দ ॥
 স্বপুত্ৰক দেখিলেহেঁ মৰণক হয় ।
 হোক মৃত্যু তাক মই নকৰোছ' ভয় ॥২৬১

ভুঞ্জিলোহেঁ। রাজ্য ভোগ বয়স গড়াইলো ।
 জগত ঈশ্বর তুমি পুত্র কবি পাইলো ॥
 সব মনোবথ মোর ভৈলা সমাপতি ।
 কিন্তু কবিবাক আছে তোমাক নৃপতি ॥২৬২
 কালি প্রভাততে তাকে কবিবোহঁ সাজ ।
 পাত্র মন্ত্রী সমস্তবে দেখো বর বঙ্গ ॥
 কালি রাজা ছয়া বাপু রাজ্য পালিয়োক ।
 মেন মতে পালিবাহা তাক শুন্যোক । ২৬৩
 কব-দণ্ড লৈবাহা প্রজাক দুখ নেদি ।
 ধর্ম্মিষ্ঠক পালিবাহা অধর্ম্মীক খেদি ॥
 গজ বাজী প্রজা যত মোহ নকবিবা ।
 সমস্তকে দানে মানে নিতে সন্তোষিবা । ২৬৪
 বন্ধু মিত্র থানে থানে কবিবা থাপন ।
 দুর্ঘটক প্রশ্রয় নিদি কবিবা শাসন ।
 এহিমতে শিক্ষা দিয়া পাঠাইলা বামক ।
 আনন্দে থাকিলা বাম কহিয়া সীতাক ॥২৬৫
 রাজ-আজ্ঞা পায় চলি গৈলা পাত্রগণ ।
 তেতিহ্মণে মিলালা সস্তাৰ লাগে যেন ॥
 অষ্ট কন্যা সজাইলন্ত সালঙ্কতা কবি ।
 চাৰি সাগৰৰ জল আনিলা উদ্ধাৰি ॥২৬৬

স্নুবৰ্ণৰ সিংহাসন আনিলা শোভন ।
 হাটী বাটি নগৰিক চাইলা তেতিক্ষণ ॥
 বাম বাজা হৈবে কালি প্রজায়ে শুনিলা ।
 বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ পিন্ধি আনন্দ কৰিল ॥২৬৭
 জয় জয় বাম ধ্বনি শুনি দশোদিশ ।
 বাদ্য তণ্ডু আন্দোল মিলিল আশৰিষ ॥
 লোকৰ ঘঞ্চাল অতি শুনিলা মন্থৰা ।
 কি ভৈল বুলিয়া গৈল অস্ত্ৰেপৰ পৰা ॥২৬৮
 হাটী বাটি নগৰিত কুঁজী শোধে কাজ ।
 উলস মালস কেনে কৰে সমৰাজ ॥
 লোকে বোলে কুলক্ষিণী কিবা শোধ কাজ ।
 কালি দশবথে যে বামক দিয়ে বাজ ॥২৬৯
 শুনিয়া কুঁজীৰ বৰ দুখ মিলি গৈল ।
 বাম বাজা হোৱে বুলি কৈকেয়ীত কৈল ॥
 শুনিয়া আনন্দ বৰ কৈকেয়ীৰ মনে ।
 স্নুবৰ্ণৰ হাব তাইক দিলা তেতিক্ষণে ॥২৭০
 হেন দেখি কুঁজী পেলাইলেক আচাৰিয়া ।
 মোৰ বাক্য নধৰস দুই চক্ষু খায়া ॥
 সতিনীৰ পুত্ৰক বখান তই ভাল ।
 চলে পাইলে সেহি তোৰ হৈব যমকাল ॥২৭১

ঘঞ্চাল—গোলমাল ।

উলস-মালস—আনন্দত অধীৰ ।

এহিমতে নানা নাক্য বুলি বিহুৰাইলা ।

কুঁজী-বুদ্ধি লৈয়া ৰোহ ঘৰত সোমাইলা ॥

শুনিয়েক সভাসদ দুফট সঙ্গ বল ।

অসম্ভব সঙ্গ নফট সজ্জনসকল ॥২৭২

দ্বিবিধে ককেয়ী শত ধম্ম তিনি হন্ত ।

অধমৰ সঙ্গ আতি অধম ভৈলন্ত ॥

জানিয়া অসম্ভ সঙ্গ কৰা উপশাম ।

মৃকথ অনন্তে কহে বোলা বাম বাম ॥২৭৩

যোষা ॥ ওঁ হবি বাম বধুপতি বাঘৰ
ভূমি জগতৰ স্বামী ।

ভকত তাৰণ তোমাৰ চৰণে
শৰণ পশিলেঁ আমি
ত্ৰিপদী ।

পাছে দশৰথ কৈকেয়ী-ঘনত

প্ৰবেশিলা বঙ্গ কৰি ।

গৃহত নাপাই ৰোহ ঘৰে বাট

দেখিলন্ত প্ৰাণেশ্বৰী ॥

ৰোহঘৰ-বজ্জাৰ পৰিয়ালৰ মানুহে খং কৰি থাকা দৰ ।

উপশাম-হাস ; ত্যাগ ।

বসন-ভূষণ   তেজি ক্রোধ মনে

মাটিত পৰিয়া আছে ।

দেখিয়া নৃপতি   মহা দুঃখে আতি

মাতিবে লাগিলা পাছে । ২৭৪

প্রাণতো অধিক   মোৰ প্রিয়া তুমি ।

দুখ কৰা কি কাৰণে ।

যিবা বস্তু লাগে   কৈয়ো মোৰ আগে

এক বামচন্দ্র বিনে ॥

শুনিয়া দাকণী   বুলিলেক বাণী

শুনিয়োক নৃপবর ।

পূৰ্বে দুই বর   দিয়া আছা মোক

দিয়োক তাক সত্ত্বর । ২৭৫

এক বরে দিয়ো   ভৰতক রাজ্য

আউর বরে বামক ।

চৈধ্য বৎসরক   লাগি এতিহাসে

পঠাই দিয়ো বনক ॥

হেন শূনি দশ   বথর মাথাত

যেন বজ্রপাত তৈল ।

ক্রোধ করি পাছে   পাপিষ্ঠা কৈকেয়ীক

বাজাই বুলিবে লৈল ॥ ২৭৬

শুনবে পাপিনী   কৈকেয়ী দাকণী
 বামেনো কবিলা কিক ।

ৰাজ্যক খণ্ডাস   বনক পঠাস
 সিদ্ধাবস বাজ্যে বিষ ॥

বামেসে মোহোৰ   ধন-জন-প্ৰাণ
 তাহাঙ্ক কৰ নৈৰাশ ।

শুন কুলক্ষিণী   যেন বান্ধসিনী
 স্বামী পুত্ৰ দুইকো খাস ॥২৭৭

এভো হেন কৰ   লউ আন বৰ
 তেজিতে নাপাৰেঁ। বাম ।

জান একতিলে   বামক এৰিলে
 মোহোৰ নৰহে প্ৰাণ ॥

এহিমতে তাক   শাস্ত কৰিবাক
 নপাবিলা নৃপবৰ ।

তাহান ঘৰত   নিশা পুহাইল
 শুন। স্নাত অনন্তৰ ॥২৭৮

প্ৰভাতে উঠিয়া   যত মহাপাত্ৰ
 গৈল ৰাজ-সিংহ দ্বাৰ ।

পৃথিবী নাথক   জগাইবে লাগিলা
 কৰিয়া জয়-ঝোকাৰ ॥

উঠিয়োক মহা-

বাজ্য দশবথ

বেলি তৈল বহুতৰ ।

শ্রীৰাম চন্দ্রক

বাজ্য জোকাৰিয়ো

শুভ লগ্নে নুপবৰ ॥২৭৯

বেলি তৈল বুলি

সমস্ত গৈলেক

সচেতন কৰিবাক ।

কৈকেয়ী যবত

আছে দশবথ

দেখিলা গৈয়া বাজাক ॥

প্রণাম কৰিয়া

কৃতাজলি বোলে

প্রভু শীঘ্ৰে উঠিয়োক ।

শ্রীৰামক বাজ্য

জোকাৰিবে প্রতি-

আসি আছে পাত্ৰলোক ॥২৮০

শুনি নুপবৰ

বোলন্ত সত্বৰ

বাম পাশে মন্ত্ৰী যাহা ।

শ্রীৰাম চন্দ্রক

আম্বাৰ পাশক

সত্বৰ কৰি আনাহা ॥

শুনি মন্ত্ৰীবৰ

গৈলেক সত্বৰ

বামৰ পাশক চলি ।

দেখিলা প্রজাৰ

আনন্দ অপাৰ

বাম বাজা হৈবে বুলি ॥২৮১

বাহ্যিক-স্থল

দেখিছা আন্দোল

গৈলস্তু বাগব দিল্লী ।

দেখিলা পল্লী

ବାୟବ ଯନ୍ତ୍ରବ

কৈলাশ গিৰি সঙ্কলন ॥

ଉତ୍ପାଦକ ଆଗିକ

সুবর্ণ ফটিক

এবান বৈষ্ণব্য মানে ।

সেহি গুহমাভে

লগায়ী আছয়

দেখিলেক থানে থানে : ২৮২

তাহাব মাক্কত

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଷାଢ଼ିତ

রসি আছে রামচন্দ্র ।

দুর্কষাদল শ্রাম

তম্বু অম্বুপাম

হাস্য শোভে মন্দ মন্দ ॥

কল্পৰ্প কোটিৰ

গর্ভব করে চূষ

লাভগ্য মথুব 'বেশ ।

সীতায়ের আছয়

চামৰ কোলস্তু

ভৈল মছী পববেশ ॥২৮৩

আদেশ বুলিয়া

नमस्कार कवि

কুতাহলি মস্তাবব ।

বোলস্তু চলিবে

লাগে প্রভুদের

ହରୀଚନ୍ଦ୍ର ଆଶ୍ରୟ ଦାମବ ॥

বাক্য আদেশ

শুনি বহুনাথে

সাদবে চালিলা থার ।

সীতায়ে বোলন্ত

চলিত্যোক্ত প্রভ

আপুনি পিতৃৰ ঠাই ॥২৮৪

রাজ্য অভিষেক

ବିବାକ ଲାଗି

পঠাইলা মাতি সাদৰি ।

এহি বুলি আগ

ବଡ଼ାଈ ଥିଲନ୍ତୁ

সৌভ। কতিপয় ভবি ।

পিতৃৰ পাশক

চলন্ত বায়ক

দেখিলেক যত প্রজা ।

আনন্দে বোলয়

কিনো মহোদয়

ଆଜି ହେବ ବାମ ବାଜା ॥୨୮୫

লোক মহোৎসব

দেখিয়া বাহর

পাইলজু পিতৃৰ ঠাই ।

नमस्कार कवि

বাহ্যঃ ক্রীড়বি

বহিলা পিতৃক চাই ।

श्रीराम पुस्तक

দেখিয়া বাজাব

শোক অগ্নি লাগি গৈল ।

কতোদূর পাবে

বামচন্দ্র বুলি

পুণ্ড্র মোন হুয়া বৈল ১২৮৬

দেখিয়া বামৰ মনত অন্ত
কৈকেয়ীত পুছিলন্ত ।
শুনিলোক মাৰ কিকাৰ্যো পিতৃৰ
দুঃখ ভৈল অপৰ্যাস্ত ॥
মোহোৰ পিতৃৰ ত্ৰিজগতে ঘিটো
চিস্তি আছে অনিহিত ।
ইন্দ্র যম আদি বত দিগপাল
তাকো কৰে চূৰ্ণাকৃত ॥২৮৭
মোহোৰ সমান ক্ষত্ৰী নাহি মাৰ
ত্ৰিজগতে কেহোঁ আৰ ।
সমস্ত কাৰ্য্যক সাধিবাক পাৰে ।
বাপৰ দুঃখ কিসৰ ॥
কিন্তু পিতৃ মোক আজ্ঞা নকৰন্ত
মুণ্ড তুলি মথ চাই ।
এতেকেসে মই উপায় নাপাই
শুনিলো কৈকেয়ী আই ॥২৮৮
কৈকেয়ী বোলয় তোমাৰ পিতৃৰ
সবে জানে মই কাজ ।
ভৰতক রাজ্য দিবেক নৃপতি
তোক পঠাই বন মাজ ॥

নমো প্রভু বাম   তুমি পূর্ণ কাম
মই মহা মুঢ় জন ।

তোমার অকণ   চরণ পঙ্কজে
মজায়োক মোর মন ॥

তবু গুণ নামে   তুমি শ্রীৰামে
দিয়েও বতি, পূরি কাম ।

মুখ অনন্তে   বোলে সব হন্তে
ডাকি বোলা, বাম বাম ॥২৯২

— — — — —

বামায় বামচন্দ্রায় বামভদ্রায় বেধসে ।

বঘুনাথায় নাথায় সীতায়্যোঃ পতয়ে নমঃ ॥

ঘোষা ॥ হবি বাম বাম গোবিন্দ বাম
হবি হবি কৃপাময় যুকুন্দমুবাবি ॥

ছন্দ ।

অন্তঃপূব আদি কবি   সর্বলোক বুলিলেক
বাম রাজ্য-ভঙ্গ বন-বাস ।

কৈকেয়ীক গালিপাবে   বাজাক ধিকার কবে
কথা শুনি সবে ভৈলা ত্রাস ॥

বত লোক অযোধ্যাব   আচম্বিঃ বজ্রপাত
ভৈলা যেন সবাবে মাধাত ।

অন্নপান পৰিহরি   কান্দে হা, হা, বাম বুলি
দশোদিশে শুনি অসংখ্যাত ॥২৯৩

বাম লখমণ দুই   কৌশল্যাব ঘবে গই
মাতৃক নমিলা দুখ মনে ।

কৌশল্য দুইকো দেখি   আলীষ-চুন্দন দিয়া
সাদবে মাতিলা তেতিক্ষণে ॥

আজি রাজ্য হৈয়া বাপু   সৰ্বলোক পালিবাহা
তবু পিতৃ কহিছে আমাত ।

এতেকেসে তবু হিত   চিণ্ডি ঈশ্বরক নিত
পূজো ব্রত ধৰিয়া সাক্ষাত ॥২৯৪

এবে কি কারণে বাপু   মলিন দেখোহেঁ মুখ
কয়ো প্রাণ-পুত্র মোব আগে ।

বামে বুলিলন্তু চাই   শুন্যোক মোব আই
কথা কহিবাক লাজ আগে ।

কৈকেয়ী রাজ্যত মাগি   ভবত ভাতৃক লাগি
রাজ্য লৈল, কি কৈবো মহিমা ।

চৈধ্যয় বীরষ মান   ঘোব বনে মোব থান
আমার কার্য্য এহি সীমা ॥২৯৫

হেৰা মাতৃ এতিফণ চলিলোহঁ মোৰ বন
আশীৰ্বাদি দিয়োক বিদায় ।

কিন্তু খেদ এহিমান দুখ মোৰ নাহি আন
তোমাক পালিব কোনে আই ॥

শুনি গোসাঁনীৰ মাথে নিৰ্ঘাত পৰিলা যেন
মূৰ্চ্ছা গৈয়া পৰিলন্ত তাতে ।

মাতৃ মৰিলন্ত বুলি দুয়ো ভাই ধৰি তুলি
জল থাপিয়ান্ত তান মাথে ॥২৯৬

পাছে সচেতন হৈয়া পুত্ৰক কোলাত লৈয়া
কান্দি কান্দি বুলিলা নিষ্ঠুৰ ।

ষাব খোজ বনবাস মাতৃক বধিবাক চাস
মোক মাৰা কোন ধন্য তোৰ ॥

নঘাইবি নঘাইবি বাপু ঘোৰ বনবাসে তই
যদি যাস মোক নেস লগে ।

দুগুটি মা-পোৱে বাপু একে লগে থাকিবোহঁ
ৰাজ্য-ভোগ ঐশ্বৰ্য্য নলাগে ॥২৯৭

অনেক কাণুণ্য কৰি ৰাম পাছে বুলিলন্ত
কেনে খণ্ডাৰ্ণ পিতৃৰ বচন ।

দিয়া আজ্ঞা শুভকণে শঙ্কা নকৰিবা মনে
ঠেকতো নাহি মোৰ অকল্যাণ ॥

পুত্রৰ আক্ৰোশ দেখি . পাছে মুছি মুখ আখি
গলে বান্ধি বিস্তৰ শিখাইলা ।

আপোন চৰণ-ধূলি দুই শীৰে দিলা তুলি
দুইকো চুম্বি তেবে আদোশিলা ॥২৯৮

লক্ষ্মণক আশ্বাসিয়া বামে পাছে বুলিলন্ত
থাকা তুমি মাতৃ প্ৰতিপালি ।

কৌশল্যা স্মিত্ৰা দুয়ো মাতৃ মোৰ মৰিবন্ত
পুত্ৰশোকে ছয়াতি বাউলী ॥

লক্ষ্মণে বোলন্ত দদা মোক হেন সুবুলিবা
তুমি পিতৃ-মাতৃ গুৰুজন ।

অধিক বোলাহা য়েবে তোমাৰ আগতে তেবে
খণ্ডাহানি মৰিবো এখন ॥২৯৯

শুনি বামে বিষ্ণু বিষ্ণু স্মৰি বুলিলন্ত পাছে
তোৰ যেন মন তেন কৰ ।

এহি বুলি তেতিয়কৈ প্ৰবেশ ভৈলন্ত গৈয়া
যৈত আছে জানকীৰ ঘৰ ॥

শুনা সভাসদজনে বামৰ চৰিত্ৰ কেনে
শ্ৰৱণতে মিলে মহানন্দ ।

ধন জন সুখ যত মিলায় ইসমন্তক
পৰলোকে দেই পৰম্পদ ॥৩০০

এতকে সবাকে এৰি   শুনিয়োক আগ বাঢ়ি
 বামৰ চৰিত্ৰ সুধায় ।
 বামত ভকতি এৰি   ঘোৰ পৰলোকে গৈলে
 তৈতে মহা মিলিবেক ভয় ॥
 তাক দূৰ কৰিবাক   কোন বন্ধু নপাৰয়
 জানিলোৱা বাম গুণ নাম ।
 অনন্ত বোলন্তু ভাই   বাম বিনে গতি নাই
 নিবন্তুৰে বোলা বাম বাম ॥৩০১

ঘোষা ॥ বাগ পদ্মপাণি বাঘৰ পদ্মপাণি ।
 ৰাজীব লোচন জানকীৰ প্ৰাণ খানি ॥

পদ ।

স্বামী আসিবাৰ দেখি জানকী স্তম্ভবী ।
 সাদৰে বাঢ়িলা আগ কতিপয় ভৰি ॥
 সীতাকে দেখিলা মুখ নজ্বলে স্বামীৰ ।
 কৃতজ্ঞলি বুলিবে লাগিলা ধীৰে ধীৰ ॥৩০২
 কি ভৈল কিসক প্ৰভু আনন্দ বহিত ।
 তযু পিতৃ নিয়াইলন্তু ৰাজ্য জোকাৰিত ।
 দণ্ড ছত্ৰ চামৰ ধৰিয়া সেনাগণ ।
 মন্ত গজ যুথ সজে নাই কি কাৰণ ॥৩০৩

শুনি বামে নিশ্বাস ফোকাৰি তেতিক্ষণ ।
 কহিবে লাগিলা প্রভু কৰি দুঃখ মন ॥
 কি কহিবো আমাৰ বৃত্তান্ত যেন ভৈল ।
 বিধাতায়ে উলটপালট কৰি থৈল ॥৩০৪
 সত্য কবাই কৈকেয়ী ভৰতে দিলা ৰাজ ।
 মোহোৰ চলিবে লাগে ঘোৰ বন মাজ ॥
 এহি মোৰ দুখ বাঞ্ছৈ মনে আসৰিণ ।
 তোক তেজি বনে যাওঁ চৈধ্যায় বৰিষ ॥৩০৫
 ভুবন মোহিনী সুলক্ষ্মিনী বিভোপনী ।
 ত্ৰিভুবনে তোৰ সম নাহি একোজনী ॥
 হেন তুমি মাৰ প্রাণ-প্ৰিয়া কণ্ঠাহাৰ ।
 এৰি তোক কেনে প্রাণ বহিব আমাৰ ॥৩০৬
 এহি বুলি ভকত বৎসল ভগৱন্ত ।
 ভকত সীতাক স্নেহ কৰি কান্দিলন্ত ॥
 বাঘৱৰ শোকে শোকাৰিষ্ট সীতা শান্তী ।
 চৰণত ধৰি কান্দি কান্দি বুলিলান্ত ॥৩০৭
 হেনয় ঘাতক বাক্য বোলা কি কাৰণ ।
 মই পতিব্ৰতা তুমি স্বামী মোৰ প্রাণ ।
 তোমাক তেজিয়া চাই থাকিবোহো কাক ।
 ভাল শিক্ষা পিতৃ-মাতৃ দিলন্ত আমাক ॥৩০৮

শোকাৰিষ্ট—শোকাগ্ৰস্ত, শোকত দুঃখ ঘোৰ ।

আসৰিণ—অসদৃশ ; বৰ প্ৰবল ।

যেন ছাঁয়া শরীরক নেবে কদাচিত ।
 তুমি তেনে মোৰ স্বামী জানিবা নিশ্চিত ॥
 ইতৰ ন্মৰীৰ থান নেদেখিবা মোক ।
 তযু সঙ্গে এতিহ্মণে মোৰ মৃত্যু হৌক । ৩০৯
 আশ্বাসিয়া ঝামে তাক বুলিলা সাদৰি ।
 দুৰ্য্যোৰ বনক তুমি যাবা কেন কৰি ॥
 সিংহ ব্যাঘ্ৰ ভল্লুক জোক পোকে আছে ভৰি ।
 স্তম্ভৰন্তে ভয় লাগে যেন যমপুৰি । ৩১০
 এতেকে থাকিয়ো তুমি অযোধ্যা নগৰী ।
 সীতাকে বোলন্ত যাইবো তযু সেৱা কৰি ॥
 ভাল ভাল বুলি প্ৰভু আশ্বাস কৰিলা ।
 ৰাম সীতা লক্ষ্মণ তিনি সাজ ভৈলা ॥ ৩১১
 গতেক ভণ্ডাৰ মানে সমস্ত বিলাইলা ।
 সীতা মিতিনীক নিজ অলঙ্কাৰ দিলা ॥
 ৰজাক নমিবে প্ৰতি তিনিও গৈলন্ত ।
 অযোধ্যাৰ বত প্ৰজা লগে লৰিলন্ত ॥ ৩১২
 কোঢ়াল উঠিয়া যায় ক্ৰন্দনৰ ধ্বনি ।
 'হা ৰাম' 'হা সীতা' 'লক্ষ্মণ' শুনি ॥
 এহিমতে ভূমি পাৱে যান্তু তিনি জন ।
 ৰাজাৰ দুৱাৰে গৈয়া ভৈলা উপসন ॥ ৩১৩

স্তম্ভক পঠাইলন্ত বাম নাৰায়ণ ।
 জনায়ো পিছুত আমি চলিলোহঁ বন ॥
 বাজাৰ আগন্ত স্তম্ভয়ে জনাইলন্ত ।
 বাম লখমণ সীতা বনে চলি যাস্ত ॥৩১৪
 শূনি দশবথ মীহা শোকাৰিষ্ট হৈল ।
 কতক্ষণে কৈকেয়ীক বুলিবাক লৈল ॥
 শুনৰে কৈকেয়ী তোৰ ধৰেঁ চৰণত ।
 বাম লখমণ সীতা বাখিয়ো ঘৰত ॥৩১৫
 অনেক কাপুৰ্ণ্য কৰি বুলিলা নিস্তব ।
 তথাপিতো ক্ৰুবমতী নিদিলা উত্তৰ ॥
 শীঘ্ৰে বাম সীতাক আনিয়ো মোৰ ঠাই ।
 তেতিক্ষণে স্তম্ভয়ে আনিলেক যাই ॥৩১৬
 সিংহাসন হস্তে বাজা দেখিলা বামক ।
 আলিঙ্গি ধৰিবে লাগি বঢ়াইলা পাবক ॥
 ধৰিবাক নপাৰি পৰিলা মূৰ্চ্ছা যাই ।
 বামে তুলি থাপিলন্ত আশ্বাসি বুজাই ॥৩১৭
 কোশল্যা স্তমিত্ৰা যত আছে মহাদই ।
 বাজাক আৱৰি শোকে সবহি কান্দয় ॥
 কতোক্ষণে দশবথে লভিলা চেতন ।
 নমস্কাৰ কৰি বামে বুলিলা বচন ॥৩১৮

কাপুৰ্ণ্য কৰি—বিনয় ভাবে, কাকুতি কৰি ।

আশীৰ্বাদ দিয়ো পিতৃ চলিলেঁ বনক ।
 বিস্তৰ বুলিলেঁ মই সাতা লক্ষ্মণক ॥
 নমানে মোহৰ বাক্য সিটো দুইজন ।
 হয়। আছে সাজ দুয়ো যাইবে ঘোৰ বন ॥৩১৯
 হেন শুনি বাজা বোলে নিশ্বাস ফোকাৰি ।
 ভৈলেঁ সৰ্বনাশ নাৰী সঙ্গে সত্য কৰি ॥
 তোমাক কি বনক পঠাইবে মোৰ সাধ ।
 কৈকেয়ী শাখিনী মোক কৰিবে উৎসাদ ॥৩২০
 তুমি এৰি গৈলে বাপু পৰাণ তেজিবো ।
 এতেকে তোমাৰ সঙ্গে বনে চলি যাইবো ॥
 কুলৰ প্ৰদীপ বাপু নিয়ো মোক সঙ্গে ।
 কৈকেয়ী বান্ধসী বাজ্য থাক মহাবঙ্গে ॥৩২১
 হেন শুনি বামে তাক বুলিলা আশ্বাসি ।
 গম্ভীৰে সাগৰ তুমি বাজা সূৰ্য্যবংশী ।
 তুমি বনে যাইবে ইটো উচিত নহয় ।
 সমস্ত প্ৰজাৰ পিতৃ তুমিহে আশ্ৰয় ॥৩২২
 এতেকে থাকিয়ো শোক মোহ পৰিহৰি ।
 পুত্ৰ পত্নী যত দেখা সপোনৰ সৰি ।
 এক ভগৱন্ত মাত্ৰ সত্য বিচাৰত ।
 সিহেতু সজিয়ো মাত্ৰ তান চৰণত ॥৩২৩

যেবে তান ভকতি কবাহা দৃঢ় মতি ।
 অবিলম্বে মোক্ষ পাবা কহিলো সম্প্রতি ॥
 হেন শুনি কৈকেয়ী ঝঙ্কসী মহা কাল ।
 লাজ এৰি তেখনে আনিলা বৃক্ষছাল ॥৩২৪
 বাঘরক চাই বোলে তেজ অলঙ্কার ।
 ছাল পিঙ্কি বনে চল ধৰ জটা ভাৰ ॥
 এহি শুনি বামে পিঙ্কিলন্তু সেহি ছাল ।
 স্ত্রী ভৈলে ছাল পিঙ্কিবাক মুহি ভাল ॥৩২৫
 সীতায়ৈ কান্দতে বামে বস্ত্রৰ উপৰে ।
 আৰিলন্তু লক্ষ্মণো পিঙ্কিলা অনন্তবে ॥
 হেন দেখি যত মহাদই যত লোকে ।
 ভূমি লুটি কান্দে পীড়িলেক বৰ শোকে ॥৩২৬
 কৈকেয়ীৰ কস্মক দেখিয়া দশবথ ।
 মূৰ্চ্চা গৈয়া পৰিলন্তু নিজ আসনত ॥
 ফুকন্তে জপন্তে কতো বেলি ধাতু আইলা ।
 স্নমন্তক চাই বাজা বচন বুলিলা ॥৩২৭
 শুনियो স্নমন্ত শীঘ্ৰে বথ সঁজি আন ।
 সমস্ত প্রজাক এতিহাসে দেহ জান ॥
 বামবে লগতে গৈয়া পাতিবো নগৰী ।
 কৈকেয়ীক দেও বাজ্য সৰ্বশূন্য কৰি ॥৩২৮

হেন শুনি কৈকেয়ী বুলিলা ক্রোধ মন ।
 মধুচেপি লৈলে বাঁহে নাহি প্রয়োজন ॥
 শুনিয়োক সর্বজন আগ গুণ নাম ।
 বাম পারে ভজি শীঘ্রে বোলা বাম বাম ॥ ৩২৯

ঘোষা ॥ বাম বধুপতি মাৰুপানি ।
 শৰণ পশিলে। দিয়োক জানি ॥

পদ ।

কৈকেয়ীর বাক্য শুনি মহাশয় ।
 ধিকার কবি বুলিলন্তু চাই ॥
 কিহেতু সীতা লক্ষ্মণক ছাল ।
 পিঙ্গাইলি শুনবে পাপিনী কাল ॥ ৩৩০
 জীহন্তে তোৰ মুখ নচাওঁ আব ।
 পুতেবে যদি লোরে রাজ্য ভাব ॥
 তাৰ পিণ্ড জল নলৈবো মই ।
 গুচি যা গুচি যা এক্ষণে তই ॥ ৩৩১
 ভাগুবীক পাছে রাজ্যয়ে চাইল ।
 দিব্য অলঙ্কার বস্ত্র আনাইল ॥
 সীতাক বোলন্তু পিঙ্গিয়ো আই ।
 খানিক থাকোঁ পৰিচ্ছদ চাই ॥ ৩৩২

বাজার আজ্ঞাই পিঙ্কিলা পাছে ।
 যতেক মহাদই চাই আছে ॥
 কৌশল্যা নিজ পুত্র গলে বান্ধি ।
 হাকলে বিকলে আছিল কান্দি ॥৩৩৩
 সীতাক বাথিবে বুদ্ধি শিখালা ।
 শ্রীবামে মাতৃক নির্ভয় দিলা ;
 লক্ষ্মণকো ধরি স্মিত্রা সতী ।
 গলে বান্ধি শিঙ্গা দিলন্ত আতি ॥৩৩৪
 তিনিয়ে পিতৃ মাতৃ নমিলন্ত ।
 তেথণে গৈয়া বথে উঠিলন্ত ॥
 স্মমন্ত মন্ত্রী ঘোরা ডকাইলা ।
 লগতে অযোধ্যা বাসী চলিলা ॥৩৩৫
 সিংহদ্বার এৰি পাইলন্ত পথ ।
 পাচত চলি যাস্ত দশবথ ॥
 পুত্রশোকে আৰ্ত্তবার কবন্ত ।
 স্মমন্তক বথ বাথ বোলন্ত ॥৩৩৬
 তিলেক থাকেঁ বাম মুখ চাই ।
 কিয় শীঘ্ৰে বথ নিয় ডকাই ॥
 শ্রীবামে বোলন্ত বধ ডকাও ।
 পিতৃর পাশ শীঘ্ৰে এবাও ॥৩৩৭

বামৰ বাক্য শুনি মল্লীষৰ ।
 ডাকিল বথ আতি ধৰতৰ ॥
 তেতিয়কণে ৰাজা প্ৰজা এৰালা ।
 তমসা নদী-তীৰক পাইলা ॥৩৩৮
 বথখৰজ ধূলি দেখিলে মানে ।
 আছিলেক ৰাজা নসহে নসহে প্ৰাণে ॥
 মূৰ্চ্ছা গৈয়া তৈতে পৰিল ৰাজা ।
 দেখিয়া কান্দে বালা বৃদ্ধ প্ৰজা ॥৩৩৯
 বশিষ্ঠ প্ৰমুগ্ধে মুনি বুজাইলা ।
 ৰজাক গৃহ লাগি উলটাইলা ॥
 সামৰ্থ্য যত প্ৰজা নিবন্তৰে ।
 ৰানক বেড়ি গৈল নদীতীৰে ॥৩৪০
 গোধূলি য়েবে ভৈল সেহি থান ।
 লক্ষ্মণক চাই ৰাম বুলিলা ॥
 প্ৰথম বনবাস ভৈল আজি ।
 দিয়া মোক তৃণ শয্যা সাজি ॥৩৪১
 তাহাতে বাপু কিছু নিদ্ৰা কৰো ।
 ইটো দুখ-শোক কিবা পাসৰো ॥
 লক্ষ্মণে দিলা তৃণশয্যা পাৰি ।
 সীতা সমে তাতে শুইলা মুৰাৰি ॥৩৪২
 স্তম্ভ আদি যত প্ৰজাগণ ।
 দুখ-শোকে বৈলা সেহি থান ॥

প্রজাৰ ছুখ দেখি বসু নাগে ।
 বাত্ৰিতে উঠি গৈলা আন পথে ॥৩৪৩
 প্ৰভাতে উঠি দেখে প্ৰজা যত ।
 অযোধ্যাৰ পথে গৈলেক বথ ॥
 আনন্দে প্ৰজা নগৰক গৈলা ।
 নেদেখি শোকে কান্দিবাক লৈলা ॥৩৪৪
 শ্ৰীৰামে গজা পাইলন্ত গৈয়া ।
 তাহান তীব্ৰত বথ বাখিয়া ॥
 তিনিয়ো স্নান পান কৰিলন্ত ।
 আনন্দে বৃক্ষৰ তলে বৈলন্ত ॥৩৪৫
 গহিতে গুহ বাজে বার্তা পাইলা
 সসৈন্তে বাম-পাশক আইলা ॥
 আগত ভেটি দৌল কৰিলন্ত ।
 অৰ্দ্ধাঙ্গে বাম-পায়ে নমিলন্ত ॥৩৪৬
 স্নেহত বাম প্ৰভু ভগবন্ত ।
 গুহক-গলে বান্ধি ধৰিলন্ত ॥
 বোলন্ত ভকত-শোক এৰাইলো ।
 তোক দেখি গুহ আনন্দ পাইলো ॥৩৪৭
 গুহবাজে পাছে বার্তা পুছিলা ।
 বাঘে সকল বৃত্তান্ত কৈলা ॥
 লক্ষ্মণে তৃণ শয্যা সাজিলন্ত ।
 বাঘৰ প্ৰভুয়ে তাত শুতিলন্ত ॥৩৪৮

সীতা যে শুইলন্ত লজ্জিত মনে ।
 প্রহরী স্তম্ভিত গুহ লক্ষণে ॥
 শোকে তিনি জন নিদ্রা নপাইলা ।
 বামর কণাত বাত্রি পুহাইলা ॥৩৪৯
 বোলন্ত বামে শুনা মন্ত্রীবর ।
 বধ লৈয়া তুমি চলা নগর ॥
 কল্যাণ কবা পিতৃ মাতৃ ঠাই ।
 আনন্দে আছে ফল-মূল খাই ॥৩৫০
 গুহকক পাচে বুলিলা বাণী ।
 জটা বান্ধো আঠা দিয়োক আনি ॥
 শুনিয়া গুহবাজে আনি দিল ।
 দুয়ো ভাই মাথে জটা বান্ধিল ॥৩৫১
 গুহবাজে নৌকা আনি দিল ।
 গঙ্গাব শাৰ হৈবে উঠিলন্ত ॥
 গুহ স্তম্ভয়ে চাহিয়া আছয় ।
 শোকে দুয়ো ভূমি লুটি কান্দয় ॥৩.২
 বাহা যাহা বামে বাক্য বোলন্ত ।
 বধব ঘোরা শোকে চিঁহরন্ত ॥
 বামে গৈয়া যাবে সিপার পালাই ।
 তেবেসে স্তম্ভিত গুহ চলিলা ॥৩৫৩
 শুনিয়ে যত সভাসদগণ ।
 বামর চরণে দিবোক মন ॥

(৮৪)

ইলোকে সিলোকে বামেসে গতি ।

অনন্তে কহে মহা মুঢ় মতি ।

জানিয়া তেজিয়োক আন কাম ।

সমস্ত লোকে বোলা বাম বাম ॥৩৫৪

যাষা ॥ সীতাপতি বাম দুর্ব্বাদল শ্যাম

ভকত জনৰ গতি তুমি পূৰ্ণকাম ॥

পদ ।

বাম লক্ষ্মণ সীতা গঙ্গা পাৰ ভৈলা ।

আগত লক্ষ্মণ সীতা মধ্যত কৰিলা ॥

ধনু শৰ ধৰি বামচন্দ্র পাচ ভৈলা ।

বনে বনে গঙ্গাব কাষেৰে চলি গৈলা ॥৩৫৫

কতদূৰ যান্তে গঙ্গা স্নান কৰিলন্ত ।

মৃগগোঁট দেখি লখমণে মাৰিলন্ত ॥

সীতাকে বান্ধিলা তাক বামত অৰ্পিলন্ত ।

ভোজন কৰিয়া তৈতে ৰাত্রি বৰ্জিলন্ত ॥৩৫৬

প্রভাতে উঠিয়া লৰিলন্ত তিনিজন ।

গধূলি পাইলন্ত তবধাজৰ আশ্রম ॥

দেখি ভবদ্বাজে কবিলন্তু সতকাৰ ।
 ভূতি নতি কৰি পূজা কৰিলা বিস্তৰ ॥৩৫৭
 কিসক আসিলা প্রভু বনৰ ভিতৰ ।
 শূনি বম দেৱে কহিলন্তু নিবন্তৰ ॥
 যেন মতে কৈকেয়ী ভৰতে ৰাজ্য দিলা ।
 সত্য-পাশে ৰাক্ষি বন বাসক খেদিলা ॥৩৫৮
 সি সব বৃতাস্ত ভবদ্বাজত কৈলন্তু ।
 কৈত বঞ্চিবহেঁ। বুলি ৰামে পুছিলন্তু ॥
 ভবদ্বাজে কৈলা নিজ আশ্রমৰ কথা ।
 শ্ৰীৰামে বোলন্তু উপজব হৈব এথা ॥৩৫৯
 নিৰ্জৰ্জন স্থানক উপদেশ দিয়ে। ৰাধি ।
 জলে স্থলে বঞ্চেঁ। যেন পৰম হৰিবি ॥
 হেন শূনি ভবদ্বাজে বুলিলা বচন ।
 চিত্ৰকূট গিৰি আতি পৰম শোভন ॥৩৬০
 যাত মোক্ষ সাধে মুনি সব অপৰ্য্যন্ত ।
 তাতে বঞ্চিয়োক প্রভু ৰাম ভগবন্ত ॥
 হেন শূনি ৰামে ভবদ্বাজক সাদৰি ।
 ৰাধি উপদেশে প্রভু গৈলা বঙ্গ কৰি ॥৩৬১
 ভেল ৰাক্ষি যমুনাৰ পাৰ তৈলা হেলে ।
 বটবৃক্ষ পাৰ আদৰিলা কতুহলে ॥
 কত দূৰে গৈয়া শাইলা নীল নামে বন
 তাতে ৰহি যুগ মাৰি আনিলা লক্ষণ ॥৩৬২

বন্ধন করিয়া পাছে তিনিয়ে ভুঞ্জিলা ।
 নিশি উপস্থিতে তৃণ শয্যাতে শুতিলা ॥
 প্রহান্তে উঠি স্নান সক্ষ্য। করিলন্ত ।
 কভো বেলি গৈয়া চিত্রকূট পাইলন্ত ॥৩৬৩
 পৰম শোভন গিৰি চিত্রকূট স্থান ।
 নানা পুষ্পচয় আছে তাত বিদ্যমান ॥
 কেতকী-মালতী-গুটিমালী-নাগেশ্বর ।
 আসম্মাৰ গন্ধে আমোদিত নিবন্তৰ ॥৩৬৪
 সীতাক দেখান্ত প্রভু বাম ভগবন্ত ।
 দেখা দেখা সীতা বাঈকে কেনে বম্যস্থান ॥
 আম-জাম লেবু-জবা জামিৰ কর্দই ।
 যাতক উত্তম ফল ইহাতে আছয় ॥৩৬৫
 মহা মহা ঋষি আছে তাত কৰি থান ।
 বস্তাসমে মগ্নিত দেখিয়ে বিদ্যমান ॥
 ইহাতে থাকিবো আমি সব মন বঙ্গে ।
 তুমি সমে কাল খপিবোঁ বঙ্গে-ঢঙ্গে ॥ ৬৬
 শুনিবো ঋষিৰ হৰিনাম বেদ ধ্বনি ।
 আমিযো থাকিবো গীতা-ভাগবত শুনি ॥
 এহি বুলি প্রভু চিত্রকূট গিৰিতটে ।
 স্থান করিলন্ত বহে জাহ্নবী নিকটে ॥৩৬৭

ছুই খানি গৃহ ছুই ভাই নিশ্চিলন্ত ।
 বৃক্ষ পত্র দিয়া ভালমতে চাইলন্ত ॥
 ধবল সুগন্ধী গজা-তীর মাটি আনি ।
 ছুই খানি ঘর সীতা লিপিতা আপুনি ॥৩৬৮
 চোতালক নির্মাণ কৰিলা সুশোভন ।
 আব আগে কৰিলন্ত তুলসী বোপণ ॥
 চাৰি গুটি কাঙ্ক্ষিক কৰিলন্ত ভাল কৰি ।
 আপুনিয়ে মাটি তুলি বাঘর মুৰাৰি ॥৩৬৯
 শ্রীৰামে বোলন্ত বাপু লক্ষ্মণ ভৈয়াই ।
 নর গৃহ লৈলে হৰি পূজিবে লাগয় ॥
 ফল মূল ফুল আনা বনত বিচাৰি ।
 কুম্ভসাব মুগ বাপু আনিয়োক মাৰি ॥৩৭০
 হেন শুনি মুগ মাৰি লক্ষ্মণে আনিলা ।
 সীতায়ৈ বান্ধিলা বামে ঈশ্বর যজিলা ॥
 এহিমতে নর ঘর লইয়া শ্রীৰাম ।
 জানকী লক্ষ্মণ সমন্বিতে পূৰ্ণকাম ॥৩৭১
 বঞ্চিলন্ত তাহাতে আনন্দে তিনি জন ।
 মুগ মাৰি দিনে দিনে আনন্ত লক্ষ্মণ ॥
 ফল মূল আনিবাক যাস্ত বন মাজ ।
 সীতা সমে বতি বজ্জে থাকে বহুবাজ ॥৩৭২

বাম সীতা লঙ্কণৰ কথা আবে ধৰ্ত্ত ।
 অযোধ্যাৰ কথা যেন ভৈলা তাক কওঁ ॥
 গুহ স্তম্ভক যেনে বামে এবিলম্ব ।
 কান্দি কান্দি দুয়ো দুই নগৰে গৈলম্ব ॥৩৭১
 শুনিয়েক বামৰ চৰিত্র নবনাৰী ।
 শ্ৰীৰাম চৰিত্র নিজ জীৱ উপকাৰী ॥
 এতেকে আপোন হিত শুনা অবিশ্রাম ।
 কহয় অনন্তে সবে বোলা বাম বাম ॥৩৭৪

ধোষা ॥ সীতাপতি বাম কৰহোঁ প্রণাম ।

পদ ।

স্তম্ভ পাইলেক অযোধ্যাক ।
 সবে লোকে দেখিলেক তাক ॥
 বামক নেদেখি নবনাৰী ।
 পৰি পৰি কান্দে গেৰি পাৰি ॥৩৭৫
 মন্ত্ৰীক পাৰয় সবে গালি ।
 পাপী ভবতৰ ভাৰী খালি ॥
 এতেকেসে থৈলিনি বনত ।
 স্তখে আবে থাক নগৰত ॥৩৭৬

পাছে অন্তঃপুর পৰবেশ ।
 বাহ্য ভণ্ড নাহি লগ্ন লেশ ॥
 সিংহাসনে আছে দশবথ ।
 দেখে মন্ত্রী আনিলেক বথ ॥৩৭৭
 বামক নেদেখি মূৰ্চ্ছা গৈলা ।
 মন্ত্রীয়ে বিকল আতি তৈলা ॥
 কৌশল্যা স্মিত্রা দুই জন ।
 কান্দিবে ধৰিলে তেতিক্ষণ ॥৩৭৮
 নাজাক বিকল দেখিলন্ত ।
 কৌশল্যায়ে মূৰ্চ্চিত তৈলন্ত ॥
 ক্রন্দনৰ ঝোলে উঠিল ।
 দশবথ চেতন লভিল ॥৩৭৯
 মন্ত্ৰী কৰিলেক প্রণিপাত ।
 ধীবে ধীবে পুছিলন্ত তাত ॥
 প্রাণ পুত্র বাম-বার্তা কহ ।
 বাম মোৰ পিতৃ পিতামহ ॥৩৮০
 বাম মোৰ ধন জন প্রাণ ।
 হেন পুত্র আছে কোন থান ॥
 সুলক্ষ্মী বাজাব জীয়াবী ।
 পদ্ম পত্র সম যাব ভবি ॥৩৮১

কিমতে কণ্টক বনে ফুৰে ।

মন্ত্ৰী মোত কহিয়ো সম্বন্ধে ॥

প্ৰাণৰ সমান লখমাণ ।

তাক এৰি ধৰিবো জীৱন ॥৩৮২

সিটো পুত্ৰ মোৰ কিবা কৰে ।

শুন মন্ত্ৰী কহিয়ো সম্বন্ধে ॥

মন্ত্ৰী পাছে সমস্ত কহিল ।

যেন মতে গুহে লাগ পাইলা ॥৩৮৩

বৰ আঠ গুহে আনি দিলা ।

হুয়ো তাই জঁটা নিকপিলা ॥

বুলি মাতি পঠাইলন্ত মোক ।

পিতৃ মাতৃ তেজন্তোক শোক ॥৩৮৪

আমাশাক দেখিবা সাক্ষাত ।

শীঘ্ৰে গৃহে হৈবো উপগত ॥

এহি বুলি নাৱেঁ চৰিলন্ত ।

পাৰ ছয়া গঙ্গাক গৈলন্ত ॥৩৮৫

গুহে মই মহা দুখ কৰি ।

আসি পাছে ভৈলোহৌ নগৰী ॥

এহি বুলি মন্ত্ৰী মৌন ভৈলা ।

শুনি দশৰথ মূৰ্চ্ছা গৈলা ॥৩৮৬

কাতোক্ষণে লঙ্ঘিলা চেতন ।
 স্তম্ভক বুলিলা বচন ।
 পুত্রশোকে মোর প্রাণ পবে ।
 বাম পাশে নিয়োক সহবে ॥৩৮৭
 মন্ত্রী পাছে আশ্বাসি বুজাইলা ।
 নিশি উপস্থিতে রাজা শুইলা ॥
 কতো নিশা যাস্তে উঠিলন্ত ।
 বাম বাম বুলি ফোকারন্ত ॥৩৮৮
 কোশল্যা স্মিত্রা দুইজন ।
 দুইকো জুগাই তুলিলা তেখন ॥
 পূর্ববত যিমতে শাপ ভৈলা ।
 দুই হস্তত সমস্তে কহিলা ॥৩৮৯
 সেহি শাপ ভৈল উপস্থিত ।
 পুত্রশোকে মবহেঁ নিশ্চিত ॥
 হৃদি মোর কাষ্পে ঘনে ঘন ।
 স্মরণ হবিল মোর মন ॥৩৯০
 স্ব-পুত্র পিশাচে আলিঙ্গয় ।
 যত্ন মোর মিলিব নিশ্চয় ।
 হরি হরি শ্রীবাম পুত্রক ।
 যত্নকালে নেদেখিলেঁ তাক ॥৩৯১
 বনবাস তরি আসিবন্ত ।
 অযোধ্যাত নৃপতি হৈবন্ত ॥

সিটো আনন্দর মহোদয় ।
 তুমি সবে দেখিবা নিশ্চয় ॥৩৯২
 মই পাপী নেদেখোঁ নিশ্চিত ।
 বিধি মোক করিলে বঞ্চিত ॥
 এহিমতে কান্দি কান্দি বায় :
 বোলে দুই মহাদৈক চাই ॥৩৯৩
 পুত্রশোকে মোর যায় প্রাণ ।
 দুয়ো বাটেক সুমবার নাম ॥
 কতোক্ষণে রাজা সুস্থ ভৈলা ।
 পুনর্ব্বার শয়ন করিলা ॥৩৯৪
 কৌশল্যা সুমিত্রা শুভিলস্তু ।
 নিদ্রাতে নৃপতি মবিলস্তু ॥
 প্রভাতে দেখয় সব লোকে ।
 রাজা মবিলস্তু পুত্র শোকে ॥৩৯৫
 বশিষ্ঠাদি পাত্র আসিলস্তু ।
 নৃপতিক তৈলত থৈলস্তু ॥
 নীত্রে আসিলস্তু দূতগণ ।
 শিখায়া পঠাইলা তেতিক্ষণ ॥৩৯৬
 রাজ-আজ্ঞাকৈয়া নিবস্তুবে ।
 ভরতক আনয়ো সহবে ॥
 শুনিয়োক সভাসদ গণে ।
 বিষয়ব সুখ দেখা কেনে ॥৩৯৭

রাজা দশবথ-রাজ্য ভাব ।

একেতিলে হৈল ছাৰ খাৰ ।

তাক তেজি ভজা বাম পাব ।

বাম বাম ঘুঘিয়ো সদায় ॥৩৯৮

ঘোষা ॥ বাম বঘুপতি প্রভু নাৰায়ণ

তুমি নিত্য নিবঞ্জন ।

তযু পাদপদ্ম-মকবণ্ড আশে

পশিলেঁ হেবা শরণ ॥

দুলভী ।

পাছে দূতগণ

গৈলা তেতিক্ষণ

ভবতক আনিবাক ।

গিৰি ব্রহ্মপুৰে

আছন্ত ভবত

কহিলে রাজ আজ্ঞাক ।

শুনিয়া কুমবে

উঠিয়া সহবে

মাতুলক সেৱা কৰি ।

উতপাত দেখি

মনে শঙ্কা কৰি

আসিলা অযোধ্যাপুৰী ॥৩৯৯

বাদ্য ভণ্ড একো মহোৎসব নাই
 দেখি ভৈলা মনে দুখ ।
 ভবতক দেখি অযোধ্যার প্রজা
 সবে হোরে অধোমুখ ॥

তাহাক লক্ষিয়া অস্তঃপুবে গৈয়া
 বাজাক চাস্ত বিচারি ।
 পিতৃক নাপায়া মাতৃক দেখিয়া
 নমিল পৰি সাদৰি ॥৪০০

কৈকেয়ী পুছিল পিতৃ-ঘর কথা
 সমস্ত তাক কহিল ।
 বাপক নেদেখি নিকল স্বভারে
 মাতৃত পাছে পুছিল ॥

সমস্ত বৃত্তান্ত কৈকেয়ী কহিল
 পিতৃ ভৈল তোৰ নাশ ।
 তোৰ রাজ্য হেতু মই সে খেদিলো
 বাস গৈল বনবাস ॥৪০১

শুনি ভবতৰ চুকতি হবিল
 মাটিত পৰিল ঢলি ।
 চেতন লভিয়া মাতৃক দেখিয়া
 পাৰিল বিস্তর গালি ॥

ভবত আসিল   জ্ঞানি বশিষ্ঠাদি
পাত্ৰগণ আসি ভৈলা ।

চৌদলাত নিয়া   বাজাক দহিয়া
প্ৰেতৰ কাৰ্য্য কৰাইলা ॥৪০২

সবেয়ো বোলয়   তুমি বাজা হয়
পৃথিবী খণ্ডক পাল ।

শুনিয়া ভবতে   ক্ৰোধে বুলিলন্ত
তোৰাৰ সম্মত ভাল ॥

কি বুলিবো কিছু   কাৰো দোষ নাই
মোৰ মাতৃ ভৈল কাল ।

শ্ৰীৰামক গৈয়া   সবে ধৰি আনে ।
সাজিয়োক এহি ভাল ৪০৩

শুনি পাত্ৰগণে   প্ৰশংসা কৰিয়া
গজ-বাজী সাজিলন্ত ।

কৌশল্যা প্ৰমুঞ্চে   যত মহাদই
আনান্দে সবে গৈলন্ত ॥

গঙ্গাতিৰ পায়া   গুহক লভিয়া
তাৰ নাৰেঁ পাৰ ভৈল ।

তান উপদেশে   চলিলা নিমিষে
ভবদ্বাজ খান পাইল ॥৪০৪

সিটো বাত্রি সম- স্তকে ভবঘাজে
ভালমতে অর্চিলন্ত ।

ঋষি-উপদেশে যমুনা তব্বিয়া
চিত্রকূট দেখিলন্ত ॥

নমোঁ নমোঁ বাম তুমি পূর্ণকাম
জগত জগৎ স্বামী ।

তোমাৰ সেৱাত পশুপক্ষী যত
সি ভৈল বৈকুণ্ঠ গামী ॥৪০৫

পিতৃৰ বচন শিৰৰ ভূষণ
কবিয়া থৈলাহা পথ ।

তুমি প্রভুবাম গুণে অমুপম
লীলায়ে বিহিলা যত ॥

তুমি সম প্রভু কৃপা-নিধি নাই
কবিয়ে কৃপা শ্রীবাম ।

অনন্তে বোলয় সভাসদচয়
ডাকি বোলা বাম বাম ॥৪০৬

চলচ্চিত্তং চলচ্চিত্তং চলচ্চীৰ্জন যৌবনম্ ।

চলাচলমিদং সৰ্ব্বং কীৰ্ত্তি যন্ত স জীৱতি ॥

ঘোষা ॥ বাম বধুপতি, বাঘৰ বধুপতি ॥
পদ ।

বাম লখমণ সীতা চিত্রকূট বনে ।

পিতৃবাক্য পালি আছে আনন্দিত মনে ॥

প্রভাতে লক্ষ্মণ যাস্তু মৃগ মাৰিবাৰ ।
 ফল মূল যিবা পাস্তু বিচাৰন্তু তাক ॥৪০৭
 শ্ৰীৰাম জানকী দুয়ো আনন্দে থাকন্তু ।
 নানা পৰিহাসে প্ৰভু সীতাক তোষন্তু ॥
 ক্ষণেখেলন্তু পাশা ক্ষণোহো গুটি মালি ।
 হাৰিলে সীতাৰ বস্ত্ৰ লয় আকোৱালি ॥৪০৮
 বাম সীতা ক্ৰীড়া কৰে চিত্ৰকূট বনে ।
 শচীসমে দেৱৰাজ যেহেন নন্দনে ॥
 একদিনা ৰতি ৰঞ্জে বাম শ্ৰাস্তু ভৈল ।
 সীতাৰ কোলাতে শিৰ দিয়া নিদ্ৰা গৈল ॥৪০৯
 উদ্দাস শৰীৰ দেখি ছয়া কামাতুৰ ।
 সীতা তন ঘাত কৰিলেক দুমুঠ কাউৰ ॥
 চেতন লভিয়া প্ৰভু লই কুশ বাণ ।
 হানিয়া নাশিলা তাৰ ডাইন চক্ষু কাণ ॥৪১০
 সীতা দুখ দেখি নিজ হাতে অৰ্চিলন্তু ।
 ঘাৱ বেথা গুটি আনন্দেতে থাকিলন্তু ॥
 মনশিলাৰ কোঁট সীতায়ৈ পিন্ধিলা ।
 আলিঙ্গন্তু বামৰ হৃদয়ে সঞ্চৰিলা ॥৪১১
 তাক দেখি সীতাসতী হাসি বুলিলন্তু ।
 মুচিয়ো লক্ষ্মণে আসি দেখি হাসিবন্তু ॥
 শ্ৰীৰামে বোলন্তু বাটকৈ দোষ নাহি কয় ।
 ভকতৰ অৱশেষ পৱিত্ৰ হোৱয় ॥৪১২

এহিমতে হাসে পৰিহাসে দিননেন্তু ।
 চিত্রকূট গান আতিশয় প্রশংসন্তু ॥
 জারুবীর বায়ু লাগে সুশীতল আতি ।
 কেন বমান্থান দেখিয়োক সীতা সতী ॥৪১৩
 আক দেখি অযোধ্যাৰ সুখ পাসৰিলেঁ ।
 চিত্রকূট পায়৷ অতি আনন্দিত ভৈলেঁ ।
 নানাবিধ নৃগ পক্ষীগণে কৰে বার ।
 নৃগক্ষী সমীৰে উপজাৱে কাম ভাৱ ॥৪১৪
 এহিসৰ কথা কহি সীতায়ে সহিত ।
 শ্ৰীৰাম লক্ষ্মণ সীতা আছন্তু তহিত ॥
 সেহিবেলা ভৰতে পাইলন্তু গৈয়া স্থান ।
 লোকৰ কোঢ়াল শুনিলন্তু বিজ্ঞমান ॥৪১৫
 লক্ষ্মণক চাই পাছে ৰামে বুলিলন্তু ।
 নৃগ মাৰিবাক কোন ৰাজা আসিছন্তু ॥
 জানি আসিয়োক শীঘ্ৰে লক্ষ্মণ ভৈঁয়াই ।
 শুনিয়া লক্ষ্মণ বৃক্ষে চৰিলন্তু যাই ॥৪১৬
 ভৰত আসয় হেন জানি তেতিক্ষণ ।
 ৰামৰ আগত আসি বুলিলা বচন ॥
 শুনিয়োক শ্ৰদ্ধ ৰাম ভৰতৰ কাষ ।
 মায়েকৰ হাতে কাঢ়ি লৈলে সব ৰাজ ॥৪১৭
 তথাপি দুৰ্জ্জন মনে ক্ৰমা নকৰিল ।
 তোমাক মাৰিবে লাগি সঁজিয়া আসিল ॥

শ্রীৰামে বোলন্ত বাপু সুবুলিবি হেন ।
 তই যেন প্রাণ ভাই সিহ্নো মোৰ তেন । ৪১৮
 মোকেসে নিবাক লাগি আসে ভৰতাই ।
 বনে থাকি বাজ্য মোক দিবে অভিপ্রায় ॥
 এতেক বোলন্ত আসি পাইল তেতিক্ষণ ।
 ভৰত সুমন্ত্ৰ গুহ এহি তিনি জন ॥ ৪১৯
 বামক দেখিলা আসি তৃণ গৃহা স্তবে ।
 দগুৰতে পৰি নমিলন্ত তিনি বীৰে ॥
 আতিশয় সন্তাপ দেখিয়া ভৰতৰ ।
 আশ্বাসিয়া তুলি বসাইলন্ত বঘুবৰ ॥ ৪২০
 বান্ধা পুছিলন্ত ঐভু বাম বঘুনাথ ।
 অঘোধ্যাৰ কথা সবে কহিলা ভৰত ॥
 তুমি এৰিলাত ছয় দিন অনন্তবে ।
 তযু শোকে প্রাণ তেজিলন্ত নৃপবৰে ॥ ৪২১
 পিতৃ-বধ শুনি বামে শোকে কান্দিলন্ত ।
 স্নান কৰি পিণ্ড দিবে গঙ্গাক গৈলন্ত ॥
 তিনিয়ে পিতৃক তৰ্পি থানে আসি ভৈলা ।
 তিস্তাছালে শোকে কান্দি তিনিয়ে বহিলা ॥ ৪২২
 কোশল্যা সুমিত্ৰা যত বাজ্যৰ মহিষা ।
 যত প্রজা বশিষ্ঠাদি তেবে ভৈলা আসি ॥

কুলগুৰু বশিষ্ঠক তিনিয়ো নমিলা ।

কৌশল্যা প্ৰমুঞ্চে মাতৃ সবকো বন্দিল৷ ॥৪২৩

সবেয়ো বসিলা বাম চন্দ্ৰক আগুৰি ।

ভৰতে বুলিবে লৈলা কৰযোৰ কৰি ॥

শুনিয়োক প্ৰভু বাম জগত নিবাস ।

পিতৃবাক্য পালি আমি থপোঁ বন-বাস ॥৪২৪

সমস্ত লোকৰ প্ৰভু প্ৰাণ ৰাখিয়োক :

আপুনিye ৰাজা হুই প্ৰজা পালিয়োক ॥

দেখিয়োক কৌশল্যা মাতৃৰ দুখ কেনে ।

তোমাৰ সন্তাপে আই ভৈলা মৰা যেনে ॥৪২৫

দাৰুণী কৈকেয়ী দেখিয়োক মোৰ মাৰ ।

আপুনি আসিছে সবে নিবে তযু ঠাই ॥

চলিয়ো চলিয়ো প্ৰভু হুইয়া সন্তোষ ।

মই পাপিষ্ঠৰ কায়ে ভৈল সবে দোষ ॥৪২৬

পাত্ৰগণো বুলিলন্তু বিস্তৰ বুজাই ।

তথাপিতো ৰামৰ চলিবে ইচ্ছা নাই ॥

গঙ্গাদি অনেক নদী সমুদ্ৰে পৰয় ।

তথাপিতো যেন সমুদ্ৰৰ ক্ষোভ নাই ॥৪২৭

ৰাম পাছে সমস্তকে বুলিলা বচন ।

শুনিয়ো ভৰত শুনিয়োক পাত্ৰগণ ॥

কদাচিতো মই পিতৃবাক্য নলাৰিবো ।

মিছা ৰাজ্য ভোগ অৰ্ধে ধৰ্ম্মক নেৰিবো ॥৪২৮

উপদ্রব বিস্তৰ নকৰা তুমি সবে ।
 মোহোৰ শপত লাগে নোযোৱাহা এবি ॥
 ৰামৰ নিশ্চয় শূনি আশা ভঙ্গ ভৈলা ।
 সনাত্ত কোঢ়াল কৰি কান্দিবাক লৈলা ॥
 ভৰতে দুখানি পানৈ মাখাত লৈলন্তু ।
 আজ্ঞা লৈয়া শ্ৰীৰামৰ অযোধ্যা গৈলন্তু ॥
 অযোধ্যাত নাথাকিয়া নন্দিগ্ৰামে গৈলা ।
 পানৈ সিংহাসনে থৈয়া আজ্ঞাকৰি বৈলা ৮৩০
 শূনিয়োক সভাসদ ৰামায়ণ কথা ।
 ইহেন মানব জন্ম নকৰিয়ো বৃথা ॥
 ৰামেসে সমস্তে পুৰিবেক মন-কাম ।
 মূৰখ অনন্তে কহে বোলা ৰাম ৰাম ॥৪৩১

ঘোষণা ॥ ত্ৰাহি ত্ৰাহি ৰাঘৱ চৰণ
 দিয়ো বান্ধৱ ॥

পদ ।

ভৰতে ৰামৰ ব্ৰত আচৰি
 ৰহিলা শিৰে জোটা জুট ধৰি ॥
 শত্ৰুঘ্ৰণে অযোধ্যাত থাকিয়া ।
 বৈলা মাতৃগণ প্ৰবোধ দিয়া ॥৪৩২

কেতিয়ক যাইবে চৈধ্য বৰ্ষ ।
 প্রজাৰ মনত নাহি হৰ্ষ ।
 ইকথা আবে এহি মানে থওঁ ।
 বাঘে যেন কৰিলন্ত কওঁ ॥৪৩৩
 শ্রীৰামে বোলন্ত শুন লখাই !
 বাহুৰি জানো আসে ভৰতাই ॥
 গুচিয়া আন থানে যাওঁ চলি ।
 তিনিয়ো উঠিলন্ত এহি বুলি ॥৪৩৪
 এৰাইলা নদী নদ বন যত !
 অত্রিৰ গৃহে ভৈলা উপগত ।
 দেখিয়া ঋষি আনন্দ পাইলা ।
 আসন দিয়া বহু আদৰিলা ॥৪৩৫
 বোলন্ত আমাৰ ইটো আশ্রম ।
 আজিসে পবিত্র ভৈলা উত্তম ॥
 জন্মৰো সাফল কৰিলো স্বামী ।
 তোমাৰ চৰণ দেখিলেঁ আমি ॥৪৩৬
 আজিসে ধৰিল তপস্যাৰ ফল !
 পিতৃদেৱ তুষ্ট ভৈলা সকল ॥
 এহিমতে নানা তুতি কৰিলা ।
 প্রভুয়ো ঋষিৰ পাৱ নমিলা ॥৪৩৭
 অত্রিৰ ভাৰ্য্যায়ে সীতাক নিলা ।
 তাহাক নিজ অলঙ্কাৰ দিলা ॥

জ্ঞানকীৰ্ত্তন-বিহা স্মৃতিলক্ষ্য ।
 সীতায়ো সমস্ত তাস্ত কৈলক্ষ্য ॥৪৬৮
 আনন্দে বাত্রিগোট বঞ্চিলক্ষ্য ।
 প্রভাতে দণ্ডকা বনে গৈলক্ষ্য ।
 বিস্তৰ ঋষি আছে একে ঠাই ।
 বহিলক্ষ্য বামে সিথানক পাই ॥৪৬৯
 সমস্ত ঋষিয়ে তুতি কৰিলা ।
 শ্রীৰামে তাৰাক অভয় দিলা ॥
 প্রভাতে তিনিজন উথিলক্ষ্য ।
 হাতে শৰ ধনু ধৰি গৈলক্ষ্য ॥৪৭০
 গহন বনক পাইলক্ষ্য পাছে ।
 দেখে এক গোটা বান্ধস আসে ।
 বিৰাধ বান্ধস সিটো দুৰ্ব্বাৰ ।
 পৰ্ব্বত সদৃশ শৰীৰ তাৰ ॥৪৭১
 গাৱৰ বৰ্ণ আঙ্গাৰৰ নয় ।
 বিকৃত মুখ দেখি লাগে ভয় ॥
 দেখিয়া চণ্ড আতাসেক দিলা ।
 সমস্ত ঋষিৰ হৃদি কম্পিলা ॥৪৭২
 বিন্ময় হয় আছে চাই তাক ।
 এক চাম্প দিয়া নিলে সীতাক ।
 দেখিয়া ৰাঘৱে ক্ৰোধ কৰিলা ।
 ঘোৰ শৰ মাৰি তাক পাড়িলা ॥৪৭৩

জ্ঞানকীক থৈয়া তুতি বুলিলা ।
 শাপৰ বৃত্তান্ত সব कहিলা ॥
 তাহাক দহি পাছে দুই ভাই ।
 পাইলা শৰভঙ্গ আশ্রম যাই ॥৪৪৪
 ইন্দ্রে আসিছিলো তাক নিবাক ।
 বামক দেখিয়া শীঘ্ৰে গৈলেক ॥
 বামক দেখি ঋষি বঙ্গ ভৈলা ।
 আগবাঢ়ি নিয়া আসন দিলা ॥৪৪৫
 জগত ঈশ্বৰ জানি হৰিষি ।
 বিস্তৰ তুতি বুলিলন্ত ঋষি ॥
 আজিসে ঈশ্বৰ কৃতার্থ ভৈলোঁ ।
 দুৰ্য্যোৰ সংসাৰ-পাৰ পাইলোঁ ॥৪৪৬
 আবে প্রভু মোক আচ্ছা দিয়োক ।
 এখনে চলি যাওঁ স্বৰ্গ লোক ॥
 বাম লক্ষ্মণ সীতা চাই আছন্ত ।
 দেহ এৰি ঋষি স্বৰ্গে গৈলন্ত ॥৪৪৭
 তৈৰ হস্তে যাস্তে দেখিল পাছে ।
 বান্ধসে ঋষিক থাইয়া আছে ॥
 আনো ঋষিগণ কৰন্তু ভয় ।
 তাৰাক বাঘৰে দিলা নিৰ্ভয় ॥৪৪৮
 পাইলন্ত পাছে স্তুতিখৰ ঠাই ।
 আনন্দ ভৈলা দেখি মুনি বায় ॥

অনেক সৎকাৰ কৰি পূজিলা ।
 বিস্তৰ ফলে মূলে আদৰিলা ॥৪৪৯
 ঋষিকো জ্ঞাতিনিৰে নমিলন্তু ।
 আনন্দে কিছুদিন বঞ্চিতন্তু ॥
 পঞ্চ অপেশ্বৰা সৰোবৰক ।
 লভিয়া পাইলা বহু আনন্দক ॥৪৫০
 নানান ঋষিৰ আশ্রম ঠাই ।
 আনন্দে ফুৰন্তু প্ৰভু বঘুৰায় ॥
 পুনহ স্মৃতিখু আশ্রম আইলা ।
 অগস্থিৰ ধান তেন্তে কহিলা ॥৪৫১
 শুনা সৰ্বজন বাম কাহিনী ।
 মনুষ্য তনু দৈবে দিছে আনি ॥
 আক বৃথা কৰা কিনো বিবুদ্ধি ।
 বাম বাম বুলি জয়োক সৃষ্টি ১৪:২

ঘোষা ॥ বাঘৰ প্ৰভু বাম দুৰ্ব্বাদল শ্যাম
 তুমি সৰ্ব দেৱৰো দেৱতা অনুপাম ॥
 পদ ।

ধোৰে ধোৰে অগস্থিৰ আশ্রমে চলিলা ।
 সীতা লক্ষ্মণত বামে এক কথা কৈলা ॥

যেন মতে ইল্লল বাতাপা দুই ভাই ।
 নায়ামেঘ মাৰি ঋষিগণ মাৰি ঋষি ॥৪৫৩
 পাছে অগস্তি দুইকো নিৰ্ঘাণ কৰিল ।
 এতি কণা কহি তান আশ্রমে থেকিল ॥
 অগস্তি দেখিলা প্রভু বাম আসিলন্ত ।
 পৰম আদৰে আগ বাঢ়ি আনিলন্ত ॥৪৫৪
 তিনিয়ো ঋষিৰ পাৰে প্রণাম কৰিলা ।
 ঋষয়ো আদৰে বসাই বুলিবে লাগিলা ॥
 জগৎ ঈশ্বৰ তুমি বিষ্ণু অৱতাৰ ।
 কি পুণ্যে দেখিলোঁ প্রভু চৰণ তোমাৰ ॥৪৫৫
 জানিলোঁ পৱিত্ৰ হৈল আমাৰ আশ্রম ।
 তুমি কৃপাময় প্রভু গুণে অমুপম ॥
 নানা তুতি কৰি ফল মূলে অৰ্চিলন্ত ।
 দিব্য এক ধনুখণ্ড বামক দিলন্ত ॥৪৫৬
 অক্ষয় তুণক দিলা শৰে পৰিপূৰ্ণ ।
 অগস্তিয়ে বৰ্ণিলা ধনুৰ যত গুণ ॥
 কোনস্থানে বঞ্চে। বামে পুছিলা বচন ।
 অগস্তি বোলন্ত ভাল পঞ্চবটী বন ॥৪৫৭
 তাহাঙ্ক প্রণাম কৰি বাম মহা ভাগ ।
 কতো বেলি যান্তে পালা জটায়ুক লাগ ।

তেহেঁ চিনি মাতিলন্ত দেব বাঘরক ।
 তোমাৰ পিতৃৰ সখী জানিবা আমাক ॥৪৫৮
 শুনিয়া বাঘৰে কৰিলন্ত বহুমান ।
 তেহেঁ সমন্বিতে গৈলা পঞ্চবটী বন ॥
 গোদাবৰী জলে স্নান-পান কৰিলন্ত ।
 কল মূল ভুঞ্জি সবে ভূপিতি ভৈলন্ত ॥৪৫৯
 শ্ৰীৰাম লক্ষ্মণ থাকিলন্ত সেহি বনে ।
 জটায়ু আসিলা পাছে আপোনাৰ থানে ॥
 ৰাম লক্ষ্মণ সীতা বঞ্চবটী বনে ।
 কল মূল ভুঞ্জি আছে আনন্দিত মনে ॥৪৬০
 সেহি বনে ৰাৱণৰ ভগ্নী শূৰ্প নখী ।
 ফুলন্ত ভ্ৰমন্তে তাই তাসম্বাক দেখি ॥
 ৰামৰ সুন্দৰ ৰূপ দেখি ৰাক্ষসিনী ।
 ভোলন্তয়া লক্ষ্মীবেশ ধৰিলেক ধনী ॥৪৬১
 হাঁসি হাঁসি আসি শ্ৰীৰামক বোলে বাক ।
 শুনিয়ে সুন্দৰ বৰ ভঞ্জিয়ে আমাক ॥
 তোমাৰ লখিমী মই আসিলেঁ। আপুনি ।
 ৰাৱণৰ বহিনী চপায়ো মোক জানি ॥৪৬২
 মোহোৰ ৰগণী আছে তোক কাৰ্য্য নাই ।
 হেন শূনি সীতাক খাইবাক খেদি যাই ॥
 দেখি ৰামে লক্ষ্মণক আদেশ কৰিলা ।
 লক্ষ্মণে ধৰিয়া নাক কাণক ছেদিল ॥৪৬৩

তাই গৈয়া খব-দুষণৰ আগে কৈল ।
 সসৈন্তে বামক খেদি দুয়ো আসি ভৈল ॥
 সৈন্যৰ কহেলাল বোল বাদ্য ভণ্ড শুনি ।
 লক্ষ্মণক চাই বামে বুলিলন্ত বাণী ॥৪৪-৪
 দেখিয়ো লক্ষ্মণ হেৰা ঘোৰ যুদ্ধ ভৈল ।
 শূৰ্পনখী নাককাটী সবে কাৰ্যা কৈল ॥
 শীঘ্ৰ কৰি গহ্বৰে সীতাক লৈয়া যায়ে ।
 জানকীক ভালে বাখি আপুনি থাকিয়ো ৷৪৫৷
 মই সব বান্ধসৰ বলক সংহৰোঁ ।
 সমস্ত ঋষিৰ আজি শূলক উদ্ধাৰোঁ ॥
 এহি বুলি ভকত বৎসল ভগৱন্ত ।
 চৈধ্যয় সহস্ৰ বান্ধসক মাৰিলন্ত ॥৪৬৬
 ঘোৰ যুদ্ধে খব দুষণৰ লৈলা প্ৰাণ ।
 দুইৰো পতনে ভূমি তলবলমান ॥
 যেতিয়কণে খব-দুষণ পৰি গৈলা ।
 বাদ্য ভণ্ড মহোৎসৱ দেৱতাৰ ভৈল ॥৪৬৭
 জয় জয় বাম বুলি পুষ্প বৰষিলা ।
 প্ৰভুবামে জানকী লক্ষ্মণ লাগ লৈলা ॥
 শূৰ্পনখী দেখি খব-দুষণ পড়িল ।
 বাৰণৰ পাশে তাই কান্দতে লড়িল ॥৪৬৮

ভাতৃৰ বধত পাপিনীৰ কষ্ট মন ।
 ৰাৱণৰ আগে গৈয়া ভৈলা উতপন ॥
 কাণ নাক কাটা দেখি ৰাৱণ বিস্ময় ।
 কোনে দণ্ড কৰিলেক বুলিয়া পোচয় ॥৪৬৯
 তাই বোলে দুগোটা তপস্বী বনে আছে ।
 ভুবন মোহিনী কন্যা আছে দুইৰ কাষে ॥
 তোমাক লাগিয়া আনিবাক গৈলোঁ পেদি ।
 দেখিয়ো খেদালে মোৰ নাক কাণ ছেদি ॥৪৭০
 মই যাই খৰ-দুষণত দিলোঁ জান ।
 ঘোৰ যুদ্ধে দুইকো মাৰিলে সেহি থান ॥
 চৈধ্যয় সহস্ৰ ৰাক্ষসৰ লৈলে প্ৰাণ ।
 সি দুইক মাৰি দদা কন্যা গোট আন ॥৪৭১
 সি কথাক শুনিয়া ৰাৱণ কামাতুৰ ।
 খৰ-দুষণৰ শোক কৰিলেক দূৰ ॥
 ৰাম কথা শুনি তেজিয়োক আন কাম ।
 নিৰন্তৰে মৰে ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥৪৭২

কৰ্মনা বাধাতে বুদ্ধিৰ বৃদ্ধা কৰ্ম বাধাতে ।

স্ববুদ্ধিৰ পিৰামোঃস্বং হৈমং হৰিণমম্বগাং ।

ঘোয়া ॥ বাম দীন-বন্ধু, বাঘৰ দীন-বন্ধু ॥

পদ ।

তেতিক্ষণে আসি ভৈলা মাৰীচৰ ঠাই ।

সীতা হৰেঁ। মগাই মোৰ ছয়োক সহায় ॥

মাৰীচে বোলয় তোৰ কট-কটায় ঘাৰ ।

ঘাৰ শৰে মোক আনি পেলাইল ইপাৰ ॥৪৭৩

তাহান ভাৰ্য্যাক তই হৰিবাক চাস ।

কিয় পাপী দিন দুপৰতে চক্ষু খাস ॥

এখনে পালটি চল শুনৰে বারণ ।

ৰামক জোঁকাস কিয় যমে দি শৰণ ॥৪৭৪

হেন শূনি বারণে বুলিল খববাণী ।

এতিক্ষণে কাটি তোক থম খাঙা হানি ॥

যাইবি নযাইবি কহ মোহোৰ আগত ।

মাৰীচে গুণয় মৰেঁ। ৰামৰ হাতত ॥৪৭৫

এহি বুলি লড়ি গৈলা দণ্ডকাৰ বন ।

সুবৰ্ণৰ মৃগগুটি ভৈল তেতিক্ষণ ॥

সুবৰ্ণে মাণিকে তমু ডুমুক। ডুমুকি ।

তেতিক্ষণে দেই দেখা তেতিক্ষণে লুকি ॥৪৭৬

কটকটায়—খুজুৱায় । খববাণী—টান কথা ।

হেনয় প্রকাৰে চৰে সীতাৰ আগত ।
 দেখি সীতা খুজিলন্ত বামৰ পৱত ॥
 জীম্বতে ধৰিয়া দিয়ো নুহি তাৰ ছাল ।
 শুনন্তে বামৰ হাঁসি উঠিল তত্‌কাল ॥৪৭৭
 বামক দেখিয়া দূৰ গৈল বৰ বেগে ।
 বামে দেখি শৰ কৰিলন্ত সেহি ছেগে ॥
 ঐাণ যান্তে লখাই বুলি আতাসেক দিলা ।
 আসিয়ো বান্ধসে খাই সীতায়ে শুনিল ॥৪৭৮
 শামীক বান্ধসে খাই বুলি ভয় ভৈলা ।
 শীত্ৰে যায়ে বাপু বুলি আদেশ কৰিলা ॥
 লক্ষ্মণে সীতাক পাছে বুলিলা নিৰ্ভয় ।
 ত্ৰিভুবনে জীৰামৰ নাহি কতো ভয় ॥৪৭৯
 হেন শূনি সীতা ক্ৰোধে বুলিলা বচন ।
 জানিলোহঁ পাপী তোৰ মহা দুৰ্ঘট মন ।
 আমাক নিৰ্ভয় দিয়া বামক বঞ্চস ।
 এহি কাৰ্য্যো পাপী তই লগত আছস ॥৪৮০
 তই যাক আশা কৰ মই তেনে নহৌ ।
 বাম বিনে প্ৰাণক তেজিবো সত্যে কহৌ ॥
 এহি বুলি ক্ৰন্দন কৰয় দীৰ্ঘ শ্বৰে ।
 ভূমি চুই কৰ্ণে দিয়ে লক্ষ্মণ কুমৰে ॥৪৮১
 অনেক ধিক্কাৰ বাক্য সীতাক বুলিলা ।
 পাছে আজ্ঞা লৈয়া জীৰাম-পাশে গৈলা ॥

ৰাৱণে আছয় চাই গৈলেক লক্ষ্মণ ।
 তপস্বীৰ বেষে আসি ভৈল ভেত্তিকণ ॥৪৮২
 বেদ পঢ়ি আশীস দিলেক বাহু তুলি ।
 যি কিছু আছয় ভিক্ষা আনি দিয়ো বুলি ॥
 তপস্বী বোলায় ইটো দুৰ্ব্বোৰ বনত ।
 কি কাৰণে আছা কেহোঁ নাহিকে লগত ॥৪৮৩
 কোন বিধি তোমাৰ ৰূপক স্ৰজিলেক ।
 জগতৰ ৰূপ আনি তোমাতে থৈলেক ॥
 কাহাৰ জীয়াৰী তুমি কাহাৰ ঘৰিণী ।
 কিবা নাম তোমাৰ কহিয়ো সুলক্ষণী ৪৮৪
 জনক নন্দিনী মই নাম মোৰ সীতা ।
 দশৰথ পুত্ৰ শ্ৰীৰামৰ বিবাহিতা ॥
 পিতৃবাক্য পালি ৰাম বনে আসিলন্ত ।
 লক্ষ্মণ সহিতে মূৰ্গ মাৰিবে গৈছন্ত ৪৮৫
 আসিলেত ফলে-মূলে পূজিব চৰণ ।
 খানিক বিলম্ব কৰিয়োক মহাজন ॥
 উদবেগ মনে সিটো বোলে খব কৰি ।
 তপস্বী লুহিকো মই জানিবা সুলক্ষণী ॥৪৮৬
 জগতে ৰাৱণ যাক শুনি আছা কাণে ।
 যাহাৰ সমান বড় নাহি ত্ৰিভুবনে ॥

ঘৰিণী—বৈণী ।

হেনয় বারগ আসি ভৈলে। তখু পাস ।
 বামক তেজিয়া বাট্টে কৰ মোত আশ ॥৪৮৭
 যত পটেশ্বৰী মোৰ হব ভোৰ দাসী ।
 যেহি খোজ সেহি দিবো থাকিবো উপাসি ॥
 মানুষ বামক বাট্টে দূৰে পৰিহৰ ।
 মই সমে যুগে যুগে বাজ্য ভোগ কৰ ॥৪৮৮
 হেন শুনি ক্রোধে সীতা বুলিলন্ত বাণী ।
 দূৰ গুচ পাপিষ্ঠ অধম লঘু প্রাণী ॥
 নিলাজ বান্দব ভোৰ এতমান সাস ।
 চুকৰ ভাকুলি ছয়া গঙ্গাপ্রানে যাস ॥৪৮৯
 বাঘৰ ভাৰ্য্যাক ভোহোৰ ভৈল মন ;
 তীখাল খণ্ডাত জিহ্বা ঘসবে দুৰ্জজন ॥
 হাতে তুলি কালকুট গিলিবাক চাস ।
 সপুত্র বান্ধবে পাপী হৈবি সৰ্বনাশ ॥৪৯০
 আনো বহুতৰ বাক্য বুলিলন্ত আই ।
 সঙ্কেপ্ পদত তাক দিবে শূয়ুৰাই ॥
 শ্রীৰাম দেৱৰ কথা শুনা সৰ্বলোক ।
 বাম বাম বুলি সবে নিস্তাৰ ছায়োক ॥৪৯১

ঘোষা ॥ এ ভকত সুলভ জানকী বল্লভ

জগত দুৰ্লভ বাম ।

কৌশল্যা তনয় বাম দয়াময়

তুমি দেব পূৰ্ণকাম ॥

দুঃসঙ্গী ।

সীতার নিষ্ঠুর বাণী শুনি ক্রুর
বারণ ক্রোধে বোলয় ।

তোক বলে ধৰি নিবো নিজ পুরী
দেখোহো কোনে রাখয় ॥

এহি বুলি বেগে ধৰি সেহি চেগে
কৰি কোলে তুলি লৈল ।

চতুৰ্দ্দিকে চাৰে চকিত স্বভাৱে
বথ বাহি বেগে গৈল ॥৪৯২

সীতায় দেখিল যুগ বুৰি গৈল
স্মৰে মনে হৰি হৰি ।

স্বামী নাহিকন্ত কোনে বাধিবন্ত
মোক নেই দূৰ কৰি ॥

দীৰ্ঘস্বৰে আই ক্রন্দন কবন্ত
স্বামীক গেড়ি পাবন্ত ।

গেড়িপাৰ বা গেড়িমাৰ— আটাইপাৰি মাতি ।

হে বাম বাম প্রভু আসি বাখা

বারণে মোক হবন্ত ॥৪৯৩

হে বাপু লক্ষ্মণ শীঘ্রে আসিয়োক

বাখিয়োক মোর বাপ ।

তোমার বচন নধরি হে মই

লভিলে। যোর সম্ভাপ ॥

এহিমতে আই কান্দতে লৈ যাই

বারণে বথত তুলি ।

পর্বত শিখরে জটায়ু আছন্ত

শুনিলন্ত গল মেলি ॥৪৯৪

জানিলা সীতাক বামর ভাষ্যাক

বারণে লৈ যাই হরি ।

মহা বেগে গৈয়া বথ ভাঙ্গিলন্ত

অনেক ভছ'না কবি ॥

সীতাক কোলাত লৈয়া বারণাই

নামিল মাটিত যাই ।

পিণ্ডিত চবিলা মাংসক টানিলা

প্রচণ্ড ঠোঁটের ঘাই ॥৪৯৫

সীতাক মাটিত থৈয়া সঙ্কুক্রিয়া

আছে চন্দ্র হাস ধরি ।

জটায়ু পখাত   প্রহাৰ কৰন্তে
কাটিলেক শ্রম কৰি ॥

জটায়ু পৰিবে   দেখিয়া সীতাই
কান্দিলেক দীৰ্ঘ স্বৰে ।

বোলন্তু বামত   বার্তাক জনাবা
জীয়া থাকা মোৰ বৰে ॥৪৯৬

এতেকে বোলন্তে   বারণায়ে ধৰি
চলিল আকাশ পন্তে ।

পাঞ্চ বানৰক   দেখিয়া সীতায়ৈ
অলঙ্কাৰ পেলাইলন্তে ॥

এহিমতে নিয়া   অশোক বনত
সিঙ্গপা বৃক্ষৰ তলে ।

জানকীক থৈয়া   দুষ্ঠ বারণাই
বাঙ্কসী সবক বোলে ॥৪৯৭

যেন মৃতে পাবা   সীতাক বঢ়ৰা
যেহেন আমাক বৰে ।

নভজিলে পুন্মু   তোমৰা সবক
দণ্ডিবোহঁঁ নিবন্তৰে ॥

জানকীৰ কথা   এহি মানে থওঁ
শুনিয়োক সৰ্বজন ।

সীতাৰ আক্ষেপে   আপোনাৰ বাখি
গৈলন্তু ঘেৰে লক্ষ্মণ ॥৪৯৮

বাঙ্গসক মাঝি   আসে বাম চন্দ্র
 ভৈলা ছুয়ো এক ঠাই ।
 কিয় এৰি আইলি   পুছিলন্ত বামে
 কহিল। সব লখাই ॥

শুনি বামচন্দ্রে   জানকীর স্নেহে
হৃদয়ত ভুকু মাৰি ।
হা কি কৰিলি   লখাই বুলিয়া
লব দিলা বেগ কৰি ॥৪৯৯

দেখে পৰ্ণশালা ।   শূণ্য পৰি আছে
 নাহিকন্তু প্রাণেশ্বরী ।
 জানকী জানকী   জানকী বুলিয়া
 দেহু প্রভু দীর্ঘ গেড়ি ॥

বিহ্বল ভৈলন্ত   শালাত চাহান্ত
 পুন্ম শালা চকুভিত্ত।
 জানকী জানকী   বুলি দেন্ত গেড়ি
 কৈক গলি প্রাণ সীতা ॥৫০০

মোৰ প্ৰাণ জীউ   জনকৰ জীউ
প্ৰিয়া মোৰ কণ্ঠ-হাব ।
স্নোক শোক দিয়া   কোনে গৈলা নিয়া
জ্বৰয়ে মাখি কুঠাৰ ।

এহি মতে বন পৰ্বতত শ্রমু

কান্দতে পুচি কুবল ।

ত্ৰীসঙ্গী ভৈলে

এনয় বিপত্তি

আকে মাত্র দেখাইলন্ত ॥৫০১

পাছে জটায়ুক

লাগ পাইলা গৈয়া

সীতাক খুজি ফুৰন্তে ।

পথা ছেদ হয়।

পরিয়া আছন্ত

বাম বাম উচ্চাবলন্তে ॥

সীতার বার্তাক

কহিয়া বামভ

তেহেঁ প্রাণ এবিলন্ত ।

শ্রীৰাম লক্ষ্মণে

তাহাক দহিয়া

প্ৰেত কাৰ্য্য কবিলন্ত ॥৫০২

তৈব হন্তে যাস্তে

কবন্ধে দুহাকো

বান্ধিয়ে ধবিল। আতি ।

দেখি দুয়ো ভাই

খড়গক ধরিয়া

পেলাইলা বান্ধক কাটি ॥

বাম লক্ষ্মণব

পৰশ মাত্রকে

এবাই পূৰ্ব্ব শাপক ।

দুয়ো ভাই চাই

আছে তেতিয়ণে

ধবিল নিজ কপক ॥৫০৩

আকাশত থাকি   বুলিলা প্রভুক

চলিয়ো পূর্ব দিশক ।

ঋষ্য মুখে পাঞ্চ   বানৰ আছয়

ধৰিয়ো তাক লাগক ॥

তাৰাৰ সহায়ে   সীতাক পাবাহ।

বুলিলো নিষ্ঠ বচন ।

হেন শুনি ছুয়ো   ঋষ্য মুখ গিৰি

চলি গৈলা তেতিক্ষণ । ৫০৪

শুনা নবলোক   আবে কেনে হোক

কলিত নামেসে গতি ।

জনিয়া শ্রীৰাম   চন্দ্রৰ নামক

ঘুমিয়োক প্রতিমিত্তি ॥

তেবেসে আপোন   জীৱৰ কুশল

সাধিবাক পাবে লোক ।

অনন্তে বোলয়   কৰিয়া নিশ্চয়

বাম বাম ঘুমিয়োক ॥ ৫০৫

ঘোষা ॥ ত্রাহি ত্রাহি বধুনাথ
তুমি হে অনাথ নাথ ॥

পদ ।

বাম লখমণ ছুই ।
হাতে শব ধনু লই ॥
পর্বত শিখরে যাস্তু ।
পাঞ্চ কপি দেখিলন্ত ॥১০৬
বালি দূত আসে বুলি ।
লব দিলা লাঞ্ছ তুলি ॥
পাঞ্চ কপি পদভরে ।
গিৰি দলদোপ কবে ॥১০৭
কতো দূবে পলাই গৈল ।
বিমৰিষ কৰি বৈল ॥
পঠাইলেক হনুমন্ত ।
গৈয়া লাগ ধবিলন্ত ॥১০৮
ব্রাহ্মণৰ বেণ ধৰি ।
পুছিলন্ত কবজুৰি ॥
বোলন্ত জোমবা কোন ।
লক্ষ্মণে কহিলা শুন ॥১০৯
শুনি বর বঙ্গ ভৈল ।
তেতিন্ধণে লৈয়া গৈলা ॥

পৰিচয় কৰাইলন্ত ।
 স্ত্রীশ্ৰীশ্ৰীয়ে জ্ঞানিলন্ত ॥৫১০
 দুহানো বৃত্তান্ত যত ।
 দুয়ো কৈলা তহাস্তত ॥
 দুয়ো তহাস্তক বোলে ।
 সাফলিবো বাহুবলে ॥৫১১
 পাছে দুয়ো সখী কৰি ।
 দুয়ো তহাস্তক ধৰি ॥
 আনিঙ্গন কৰিলন্ত ।
 সূৰ্য্য পুত্ৰে বুলিলন্ত ॥৫১২
 তুমি জগতৰ পতি ।
 কোনে দিলে ইষুগতি ॥
 অধম বান্দব সঙ্গ ।
 সখী কৰা মহা বঙ্গ ॥৫১৩
 কিনো ভূত্য প্ৰিয় দেহ ।
 কোনে নকৰিবে সেৱ ॥
 এহি বুলি প্ৰণামিলা ।
 অলঙ্কাৰ আনি দিলা ॥৫১৪
 দেখি ভক্ত প্ৰিয়কাৰী ।
 মুষ্টি হৃদয়ত মাৰি ।
 বুলি হা, হা প্ৰাণেশ্বৰী ।
 কাঙ্ক্ষিলন্ত আতি কৰি ॥৫১৫

পাছে সঙ্কুক্ষণ ভৈলা ।
 ঘোৰ অঙ্গীকার কৈলা ॥
 ভূমিত চাপবি মাৰি ।
 বুলিলা বাঘৰ হৰি ॥৫১৬
 যিটো ভাৰ্য্যা নিলে কাঢ়ি ।
 তাৰ প্ৰাণ লৈবো মাৰি ॥
 যদি সাগবত ডুবে ।
 তথাপি মাৰিবো ধ্ৰুবে ॥৫১৭
 লুকাই পাতালক যাই ।
 তথাপিতো বন্ধা নাই ॥
 অৱশ্যে লইবো প্ৰাণ ।
 কৈলো মই বিজ্ঞমান ॥৫১৮
 স্তন্যিয়োক সৰ্বলোক ।
 বাম পাৱে ভজিয়োক ॥
 বাম সম আৰ দেৱ ।
 নাহিকে জানিবা কেৱ ॥৫১৯
 ভকত বৎসল বাম !
 জানি লৈয়ো তান নাম ॥
 ভেজি সবে আন কাম ।
 ডাকি বোলা বাম বাম ॥৫২০

ঘোষা ॥ বাঘর প্রভু বঘুনন্দন ।

তোমার চরণে লৈলোঁ শরণ ॥

পদ ।

সুগ্রীবক পাছে বামে বোলন্ত ।

দেখায়ো তম্বু বৈবী কৰোঁ অন্ত ॥

পাছে সাধিয়োক আমার বাজ ।

শুনিয়া বুজিলন্ত কপি রাজ ॥৫২১

শুনিয়ে প্রভু দেহ ভগবন্ত ।

বালি দদা মোর বীর দুবন্ত ॥

পূর্বত দুন্দুভী নামে অশ্ব ।

জগতত যুদ্ধ নপাই দন্দুৰ ॥৫২২

দদার পাশে গৈল গর্ব কৰি ।

তাহাক ধৰিয়া ঘাৰ মোচাৰি ॥

বাম পারে লাখি মাৰি ক্ষেপিল ।

ঋষ্য মুখে আসি পৰি মৰিল ॥৫২৩

তাক য়েবে তুমি পেলাইবে পাৰা ।

তেবেসে জানিম বালিক মাৰা ।

শুনিয়া প্রভু বুদ্ধাসুখে ধৰি ।

শতেক যোজন দিলা আছাৰি ॥৫২৪

তাহাতো সুগ্রীৱ প্রমাণ নাই ।

দিলা গৈয়া সাত ভাল দেখাই ॥

তিনি তিনি গাছ ভেদে বালি দদা ।
 তুমি য়েবে সাতো গাছক ভেদা ॥৫২১
 তেবেসে জানিবো বালিক পাৰা ।
 মুহি কেন মতে মোক উদ্ধৰা ॥
 শুনিয়া বহুনাথ হাঁসিলন্ত ।
 সাতোকো একে ছোট্টে ছেদিলন্ত ॥৫২৬
 দেখিয়া সুগ্রীব বিন্ময় ভৈলা ।
 কৃতাজ্জলি কৰি বুলিবে লৈলা ॥
 নমোঁ ভগৱন্ত ৰাম মূৰাৰি ।
 সৃষ্টি-স্থিতি বিশ্ব প্রলয়কাৰী ॥৫২৭
 চঞ্চল বান্দৰ জাতিৰ দোষ ।
 কেমি কৃপাময় হুয়ো সন্তোষ ॥
 হাঁসিয়া ৰাম দেৱে বুলিলন্ত ।
 দেখায়েো বালিক কৰহোঁ অন্ত ॥৫২৮
 এক গোটা শৰে চিস্তিবো মাৰ ।
 দুই গোটা যদি ধৰোঁ দিক্কাৰ ॥
 শুনিয়া সুগ্রীব-ৰাম-লক্ষণ ।
 দুইকো লৈয়া লৰিলা তেখন ॥৫২৯
 দোভায়েো থাকিলা বনে লুকাই ।
 সুগ্রীৱে দন্দ লগাইলেক বাই ॥
 দুয়ো লগাইলন্ত যুদ্ধ তুমুল ।
 দুহন্তো যৱজ্ঞ উদখি সমতুল ॥৫৩০

এতেক বিমৰ্ষি দুই জন ।
 নকৰিলা শব বাম-লক্ষণ ॥
 বালিৰ মুষ্টিৰ পায়া প্ৰহাৰ ।
 সূত্ৰীৰ মূৰ্চ্ছা যাস্ত বাবন্দাৰ ॥৫৩১
 কতো বেলি বাট চায়া আছিল ।
 নেদেখি উঠি ভিড়িলৰ দিল ॥
 ঋষ্য মুখে আসি পৰি কেকাই ।
 দুখে শ্ৰীবামক বুলিলা চাই ॥৫৩২
 কোন শত্ৰু মই তোমাৰ বাম ।
 কৰিলা কিয় হেন মন্দ কাম ॥
 মই যদি বলে বালিক পাৰেঁ ।
 কিসক পৰ্বতে পৰিয়া মৰেঁ ॥৫৩৩
 তোমাত ভবসা কৰিয়া গৈলোঁ ।
 তাহাৰ প্ৰহাৰে সাক্ষে মৰিলোঁ ॥
 মিত্ৰ-দ্ৰোহ-পাপ সবাতো চাৰ ।
 হেনয় পাপক মন তোমাৰ ॥৫৩৪
 জানা যে ভুমি নমাৰিবা বালি ।
 কি কাৰ্য্যে মিছাত গৈলোহেঁ চলি ॥
 এহি মতে বাক্য আনো বুলিলা ।
 শুনियो সমস্তে শ্ৰীবামৰ লীলা ॥৫৩৫

ভিড়িলৰ—পাছলৈ ওভোতি নোচোৱালৰ কোনো ফালে
 নাচাউ আগলৈ দৌৰ দিয়া ।

ভৃত্যজনে যদি মন্দ বোলন্ত ।
 স্বামীজনে পুতু তাক সহন্ত ॥
 আকেসে দেখাইলা বাম মুখাৰি ।
 অনন্তে কহে বোলা হৰি হৰি ॥৫৩৬

ঘোষা ॥ বন্দেঁ বাঘৰ বাম ।
 তুমি প্রভু পূৰ্ণকাম ॥

পদ ।

বামে বুলিলন্ত মিত্র বুলিবাক পাহা ।
 যি কাৰণে শৰ নকৰিলেঁ শূনিবাহা ॥
 তোমাৰে বালিৰে দুইৰো একে যে শৰীৰ ।
 নিচিনিয়া শৰ নামাবিলেঁ মহাবীৰ ॥৫৩৭
 এহি বুলি অমৃত সমান হাত ধৰি ।
 মিত্রৰ শৰীৰ মাৰ্জ্জিলন্ত দেৱহৰি ॥
 বাম হন্ত পৰশ মাত্ৰকে স্ত্রীবাৰ ।
 ঘাৰ বেথা গুছি দেহ ভৈল দৃঢ়তৰ ॥৫৩৮
 হেন দেখি পাৰে পৰি স্ত্রীবাম দেৱৰ ।
 বহু ভুতি নতি কৰিলন্ত কপীশ্বৰ ॥
 তুলসীৰ মালা পিন্ধি প্রভু বাঘৰৰ ।
 পুনৰপি বালি বায়ক দিলেক সমৰ ॥৫৩৯

শ্রীৰামে আছিল চাই বনৰ ভিতৰে ।
 পৃথিবীকে বালিকে শালিয়া থৈলা শৰে ॥
 এহিমতে একে শৰে বালিক মাৰিলা ।
 স্ত্রীৰক কিস্কিন্ধাত নৃপতি কৰিলা ॥৫৪০
 বুলিবে লাগিলা প্রভু বাম বনমালা ।
 থাকিয়োক যাই মিত্র ৰাজ্য প্ৰতিপালি ॥
 প্ৰশ্ৰৱণ গিৰিত বহিলা দুই ভাই ।
 জানকী বিৰহে দিনে যুগ বহি যায় ॥৫৪১
 শ্রীৰামক বুজাই থাকন্ত লক্ষ্মণে ।
 শাস্ত্ৰৰ যুগুত হিত বোলে প্ৰতিক্ষণে ॥
 এহি মতে বহিয়া গৈলেক চাৰি মাস ।
 তথাপি স্ত্রীৰ নাসিলেক বাম পাশ ॥৫৪২
 পাছে ৰামে লক্ষ্মণক বুলিলা বচন ।
 দেখিয়ো লক্ষ্মণ কেনে মিত্ৰৰ লক্ষণ ॥
 আমি বন বাসত আছোহোঁ মহাত্মে ।
 সিটো ভাৰ্য্যা সন্তে ৰাজ্য কৰে মহাত্মে ॥৫৪৩
 উপকাৰ বান্ধব সকলে পাসবিল ।
 চাৰি মাস বহি গৈল অত্ৰাপি নাসিল ॥
 ভাল মিত্ৰ পাইলোহোঁ বন-পশু লাগ ।
 তিলমাত্ৰ আমাত নাহিকে অন্তৰাগ ॥৫৪৪
 আপুনি লক্ষ্মণ চলি যাহা তাৰ পাশ ।
 কহিবা যি শৰে বালি ভৈল সৰ্বনাশ ॥

ভুগ এৰি সিটো শৰ কৈকো নতু বাই ।
 জ্ঞানি শীঘ্ৰ কৰি কিয় মোৰোৱা আটাই ॥৫৪৫
 এহি কহি শীঘ্ৰে চলাই আনিয়ো বান্দৰ ।
 হেন শুনি লক্ষ্মণ চলিলা খৰতৰ ।
 তবঙ্গ ববঙ্গ আখি হাতে ধনু শৰ ।
 দড়াদড়ি পাইলে গৈয়া কিঙ্কিকা নগৰ । ৫৪৬
 দেখি সবে বান্দৰৰ হৰি গৈল চুৰ্ত্তি ।
 স্ত্ৰীক্ৰোধে কৰপুতে হইলাহি থিতি ॥
 দেখিয়া লক্ষ্মণে ক্ৰোধে গৰ্জ্জিবাক লৈলা ।
 দেখি স্ত্ৰীৰৰ ভয়ে গৰ্ব গলি গৈলা ॥৫৪৭
 হাওৰে লম্পট পাপী বান্দৰ অধম ।
 পাৰেঁ। পশাইতে তোক এতিক্ষণে যম ॥
 নিকট ঈশ্বৰ তই দেহ মুঢ় গিটি ।
 তোহোক মাৰিলে কিবা কাৰ্য্য হৈব নাটি ॥৫৪৮
 লক্ষ্মণৰ গৰ্জ্জনে স্ত্ৰীক্ৰোধ কম্পি গৈল ।
 নমস্কাৰ কৰি ধীৰে বুলিবাক লৈল ॥
 শুনিয়োক প্রভু দেৱ লক্ষ্মণ কুমৰ ।
 জানিবাহা আমি সব চকল বান্দৰ ॥৫৪৯
 ইটো ৰাক্ষ্য ভোগে কৰে পণ্ডিতকো মোহ ।
 আমি পুৰুষ পশু জাতি পাবা সবে দোষ ॥
 তথাপি তোমাৰ চৰণৰ অমুচৰ ।
 দূতগণ পঠাই আছেঁ। দ্বীপ দ্বীপান্তৰ ॥৫৫০

সৈন্ত সব যড়াইবার কাৰণে গোমাই ।
 দিন চাৰি পাঞ্চ থাকিয়োক এহি ঠাই ॥
 প্রভু দেৱ সমীপক একেলগে যাওঁ ।
 যদি তমু পদে প্রভু এহি আজ্ঞা পাওঁ ॥৫৫১
 হেন শূনি আনন্দিত লক্ষণ কুমৰ ।
 হাঁসিয়া বোলন্তু ধন্য ধন্য কপিবৰ ॥
 বিলম্ব নকৰি সৈন্ত যড়ায়ো সহৰ ।
 সবে হস্তে চলি যাওঁ পাশে শ্ৰীৰামৰ ॥৫৫২
 শুনিয়া স্ত্ৰীৰ পুত্ৰ দূত পঠাইলন্তু ।
 নানা দেশ হস্তে সবে সৈন্ত যড়াইলন্তু ॥
 আনন্দে লৰিয়া গৈল শ্ৰীৰামৰ ঠায় ।
 সৈন্তৰ আন্দোলে পথে ধূলা উৰি যায় ॥৫৫৩
 কিচ্ কিচ্ কুক কুকি সৈন্তৰ আন্দোল ।
 সৰ্বলোকে চমকিল পালে স্বৰ্গ কোল ॥
 কহে কৃষ্ণ চৰণে অনন্ত মূঢ়মতি ।
 বোলা বাম বাম সবে সমাজে সম্ভ্ৰতি ॥ ৫৫৪

বাম বামেতি বামেতি, বামেতি যে জল্পন্ত্যপি সৰ্বদা ।
তেষাং ভক্তিঞ্চ মুক্তিঞ্চ ভবিষ্যতি ন সংশয়ঃ ॥

ঘোষা ॥ জয়তি লক্ষ্মণ বাম ।

পদ ।

লক্ষ্মণ সুগ্রীর দুইজন ।
পালে গৈয়া গিৰি প্রত্নরণ ॥
পৰম পুৰুষ বসিছন্ত ।
দেখি দুয়ো প্রণাম কৈলন্ত ॥ ৫৫৫
সুগ্রীর অঞ্জলিকৃত ছয়া ।
এক পাশে বসিলন্ত গৈয়া ॥
দেখি বামে অল্প হাঁসিলন্ত ।
সজ্জন গৰিহা গৰিহন্ত ॥ ৫৫৬
শুনিয়ে সুগ্রীর কহেঁ হিত ।
শঠ মিত্রে মৰণ সন্নিত ॥
সৰ্পে সমে যিটো বাসা কৰে ।
তাৰে মৃত্যু মিলিবে সত্বৰে ॥ ৫৫৭
সেহি মত তুমি মোৰ মিত্র ।
সাধিলা আমার সব কৃত্য ॥
জানি এভেঁ কৰিয়ো যতন ।
যেন হোৱে জানকী লভন ॥ ৫৫৮

শ্রীৰামৰ বাক্যে লাজ পাইল ।
 তেতিয়কণে বান্দৰ মতাইল ॥
 জানকীৰ বাক্যে কৰিবাক ।
 চৌদিশে পঠাইলা কপি জাক ॥ ৫৫৯
 নল, নীল, অঙ্গদ প্ৰভৃতি ।
 হনুমন্ত আৰো ঋক্ষপতি ॥
 দক্ষিণ দিশক এসম্বাক ।
 পঠাইলন্ত বাক্যে কৰিবাক ॥ ৫৬০
 শ্রীৰামে হনুক মাতিলন্ত ।
 সমষ্ট সঙ্কেত কহিলন্ত ॥
 আৰো দিলা আজ্ঞা হাতৰ ।
 গোপ্য কৰি লৈলা কপিবৰ ॥ ৫৬১
 দণ্ডবতে নমস্কাৰ কৰি ।
 লৰিলা দক্ষিণ দিশ ধৰি ॥
 নদ নদী পৰ্বত চেৰালে ।
 এগোটা অনুৰ ভেট পালে ॥ ৫৬২
 তাক যুদ্ধে অঙ্গদে মাৰিলা ।
 গৈয়া যোৰ পৰ্বতেক পাইলা ॥
 তাতে:চৰি পৃথিবী লৰিলা ।
 সবষপ সদৃশ দেখিলা ॥ ৫৬৩

সমুদ্রকো গো-খোজ পৰাই ।
 দেখিল পৰ্বতে চৰি যাই ॥
 তৈবহস্তে দুখে নামিলেক ।
 তৃষ্ণাতুৰ সকলো ভৈলেক ॥ ৫৬৪
 জল চায়া ফুৰন্ত চৌদিশে ।
 গৈলা খেদি পক্ষীৰ উদ্দেশে ॥
 দেখিলন্ত ঘোৰ গৰ্ভ যাই ।
 অন্ধকাৰে আব্বি আছয় ॥ ৫৬৫
 হাতা হাতি কৰি তৰিলন্ত ।
 পাছে দিব্য কণ্ঠা দেখিলন্ত ॥
 আগবাঢ়ি তান্ত পুছিলন্ত ।
 সমস্ত বৃত্তান্ত কহিলন্ত ॥ ৫৬৬
 তান বাক্যে জলক পিলন্ত ।
 ক্ষুধা তৃষ্ণা সব এৰাইলন্ত ॥
 তেহে সমস্তকে আদৰিল ।
 সবে গৈয়া হস্তত ধৰিল ॥ ৫৬৭
 ক্ষণেকতে গৰ্ভক এৰাইলা ।
 পাছে বিক্ষ্য পৰ্বতক পাইলা ॥
 ঘোৰ ৰাত্ৰি তাতে বঞ্চিলন্ত ।
 অশ্লো অশ্লো কথা কহিলন্ত ॥ ৫৬৮

সেহি পৰ্বতত পক্ষীৰাজ ।
 সম্পাতি শুনিলে সব কাজ ॥
 প্রভাতে সবাকৈ মাতিলন্ত ।
 ভটায়ুব বার্তা পুছিলন্ত ॥ ৫৬৯
 সীতারো বার্তাক তেন্তে কৈল ।
 সব কপি আনন্দিত ভৈল ॥
 তান উপদেশে কপিবীৰ ।
 পাইলা সবে পয়োনিধি তীৰ ॥ ৫৭০
 শুনিয়ে সমস্ত নৰগণ ।
 ইটো দিব্য কথা বামায়ণ ॥
 কহয় অনন্ত মূঢ়মতি ।
 বাম বাম ঘুৰিয়ে সম্প্রতি ॥ ৫৭১ ॥

ঘোষা ॥ জয় বামচন্দ্র হরি ।

পদ ।

সমুদ্রব তীৰ পাই ।
 অন্তো অন্তে মুখ চাই ॥
 সব শক্তি বিচারন্ত ।
 যেন মতে পাবহন্ত ॥ ৫৭২
 সবে নিজ শক্তি কৈল ।
 ভৰ্ত্তা কার্য্য সাক্ষ নৈল ॥

अन्धकार वान मीठा ।

K. M. P.

পাছে জাম্বুবন্ত বীৰে ।
 মাতিলন্ত ধীৰে ধীৰে ॥ ৫৭৩
 হনুমন্ত মোক চাহা ।
 কেনে মৌন ধৰিলাহা ॥
 স্বামীৰ কাৰ্য্যক প্ৰতি ।
 আপুনি কৰিয়োগতি ॥ ৫৭৪
 মাকতিয়ে নমিলন্ত ।
 অঙ্গীকাৰ কবিলন্ত ॥
 জাম্বুবন্তে জন্ম কৈলা ।
 হনুমন্তে ডেৰ দিলা ॥ ৫৭৫
 স্ত্ৰৰাঘব মায়া তৰি ।
 আঘাৰিকা প্ৰাণে মাৰি ॥
 লঙ্কাত পৰিল গৈয়া ।
 মায়ায়ে বিড়াল ছয়া ॥ ৫৭৬
 ৰাৱণৰ ঢৌলিঘৰে ।
 বিচাৰিয়া নিবন্তৰে ॥
 মন্মোদৰী দেখিলন্ত ।
 সীতা বুলি নমিলন্ত ॥ ৫৭৭
 বহু শোক কবিলন্ত ।
 পাছে মনে ভাবিলন্ত ॥

মুখ গোটে সুখিলন্ত ।
 কেশ তার জুখিলন্ত ॥ ৫৭৮
 এহি তার পটেশ্বরী ।
 জানি শোক দূর করি ॥
 ঘরে ঘরে বিচারিয়া ।
 কৈতো সীতা নপাইয়া ॥ ৫৭৯
 পবি শোকে কান্দিলন্ত ।
 কতো বেলি আছিলন্ত ।
 সম্পাতিব বাক্য মনে ।
 পবিলেক কতোক্ষণে ॥ ৫৮০
 গোসানী অশোক বনে ।
 আছন্ত জানিয়া মনে ॥
 নাচিলন্ত চেরে চেয় ।
 হবিষে দিলেক ডের ॥ ৫৮১
 অশোক বনক প্রতি ।
 যৈত আছে সীতা সতী ॥
 সিংহপা কৃষ্ণর তলে ।
 অনেক বান্ধস মিলে ॥ ৫৮২
 আছন্ত জনক জীউ ।
 দেখি যেন পালে জীউ ॥
 কহয় হৃদয়ানন্দে ।
 সবে শুনা মহানন্দে ॥ ৫৮৩

ৰাম পাৱে কৰি কাম ।

বেঢ়ি বোলা ৰাম ৰাম ॥

ঘোষা ॥ ৰঘুপতি ৰাম কৰোঁহেঁ প্ৰণাম ।

পদ ।

জনকৰ জীউক দেখিলে বায়ু স্তুত ।

মলিন স্বভাৱে মাৰ বসিছে ভূমিত ॥

স্বৰ্গৰ পৰিল খসি যেন পূৰ্ণচন্দ্ৰ ।

গলে আৱৰিয়া আছে নাহিকে আনন্দ ॥ ৫৮৪

স্বামীৰ চৰণ দুই চিন্তাস্তে আছন্ত ।

মাথাৰ চেলাৰী এক ভূমিত লোটন্ত ॥

দেখি বায়ু-পুত্ৰৰ বিন্ময় ভৈল মন ।

ভালেতো আকুল প্ৰভু ৰঘুৰ নন্দন ॥ ৫৮৫

নাৰীৰ এনয় ৰূপ নতো দেখি শুনি ।

আবে কোন কাৰ্য্য কৰো আছে মনে জুগি ॥

বাত্ৰি গোট প্ৰভাত ভৈলেক দেখো হেৰ ।

বান্ধসে দেখিলে কাৰ্য্য হৈবে অথন্তৰ ॥ ৫৮৬

এহি বুলি বায়ু স্তুতে ধৰি নিজ মায়া ।

সিদ্ধপাতে আৰ ভৈলা অল্ল কৰি কাঁয়া ॥

চেলাৰী — চলে ; তিবোতাৰ গুঠিলোহা চুলি ।

প্রভাততে দশগ্রীৱ আইলা সীতা-ঠাৱে ।
 বহুবিন্ধ মিনতি বোলয় নানা ভাৱে ॥ ৫৮৭
 শুনা প্ৰাণেশ্বৰী সীতা জনক নন্দিনী ।
 ত্ৰিভুবনে তোৰ সগ নাহি কোনো জনো ॥
 মই ত্ৰৈলক্যৰ জানিবিহি স্বামী বৰ ।
 বনবাসী বাম তপসীক পৰিহৰ ॥ ৫৮৮
 মন্দোদৰী আদি মোৰ যত পটেশ্বৰী ।
 সবাহাঙ্গে দিবোছ' তোমাৰে দাসী কৰি ॥
 স্তবৰ্ণে মানিকে তমু মণ্ডিবো তোমাৰ ।
 মই দাস ভৈলো বাখা প্ৰাণক আমাৰ ॥ ৫৮৯
 হেন শুনি সীতা শাস্তী অধোমুখ কৰি ।
 বুলিলা কটুৰ কৰি সহিতে নপাৰি ॥
 মই পতিব্ৰতাৰ জানস অগ্নি আখি ।
 অধৰ্ম্মৰ ফলে বেটা যাবি তই নাশি ॥ ৫৯০
 মোৰ অলঙ্কাৰ তেবে সমস্ত হৱয় ।
 তোৰ দশ শিৰ য়েবে বাঘৰে কাটয় ॥
 বাম-মন্ত্ৰ-সিংহ তই শৃগাল দুৰ্জ্জন ।
 গৰুড় ভাৰ্য্যাক কাকৰাৰ হোৱে মন ॥ ৫৯১
 তিৰী চোৰ পাপিষ্ঠ হাড়ীৰ লাথি খোৱা ।
 গলে হাণ্ডি বান্ধি মৰ মাৰ্গ তলে যোৱা ॥
 হেন শুনি বাৱণ ক্ৰোধিয়া খেদি যায় ।
 মন্দোদৰী বাখিলন্ত অনেক বুজাই ॥ ৫৯২

পাছে সব বান্ধসীক বোলে লঙ্কেশ্বৰে ।
 যেনে তেনে বুজাইয়ো সীতা যেন বৰে ॥
 এহি বুলি আপোন মন্দিৰে চলি গৈল ।
 বান্ধসীসকলে তাক গৰ্জ্জিবাক লৈল ॥৫৯৩
 কতো বোলে শুন সীতা ভজ লঙ্কেশ্বৰ ।
 কতো বোলে শাস্ত্রী ধৰ্ম্ম ৰাৱণতে কৰ ॥
 কোনো জনী বোলে এইক খাওঁ মতে সানি ।
 বৰিবিকি নবৰিবি কহ সত্য বাণী ॥৫৯৪
 আনো নানা বাক্য বুলি বান্ধসিনীগণ ।
 মধ্যাহ্ন সময় ভৈলে কৰিলে শয়ন ॥
 সেহি বেলা বায়ু পুত্রে অবসৰ পাই ।
 কৰজোৰে বৃক্ষ হস্তে বোলন্ত বিনাই ॥৫৯৫
 দশৰথ তনয় শ্ৰীৰামচন্দ্র ভৈলা ।
 পিতৃবাক্য পালি তেহেঁ বনবাসে গৈলা ॥
 তহিতে সীতাক হৰি আনিলে ৰাৱণ ।
 এতেক বলিয়া মৌন ভৈলা হনুমান ॥৫৯৬
 প্ৰিয় কথা শুনি দেবী দশো দিশে চাইলা ।
 উৰ্দ্ধ দৃষ্টি কৰি বান্ধবক ভেট পাইলা ॥
 সীতায়ে বোলন্ত বাপু কৈব হস্তে আইলি ।
 মোহোৰ স্বামীৰ বার্তা কেনমতে পাইলি ॥৫৯৭

এতক বোলন্তে আসি ভূমিত নামিলা ।
 দগুরুতে পৰি কপি প্রণাম কৰিলা ॥
 কৃতাজ্জলি কৰি বোলে শুনিয়োক আই ।
 জম্বুদ্বীপ হস্তে বামে দিলেক পঠাই ॥৫৯৮
 ভয়ু শোকে প্রভুদের বিহ্বল ভৈলন্ত ।
 বনে দুয়ো ভাই আসি বিচাৰি ফুৰন্ত ॥
 পাছে আমি স্বাৰ্য্য মুখে দৰিশন পালোঁ ।
 অলঙ্কাৰ পাই পাঞ্চ বান্ধবে দেখালোঁ ॥৫৯৯
 পাই অলঙ্কাৰ প্রভু বিস্তৰ কান্দিলা ।
 বালি বধ কৰি সুগ্রীৱক ৰাজ্য দিলা ॥
 মই বায়ু পুত্র আই নাম হনুমন্ত ।
 সবে আলোচিয়া মোকে পঠায় দিলন্ত ॥৬০০
 সমুদ্র তৰিয়া ৰাৱণৰ ঘৰ পনি ।
 বহু বিচাৰিয়া আই দেখা পালোঁ আসি ॥
 ৰাম পদে কহয় অনন্ত মুঢ় যতি ।
 বোলা ৰাম ৰাম সব সমাজে সম্ভৱতি ॥৬০১

ঘোষা ॥

তুমি বাম পূর্ণকাম জগতৰ স্বামী ।
তযু পদ পঙ্কজে শৰণ লৈলো আমি ॥

পদ ।

বান্দবৰ কথা শুনি বুলিলন্তু আই ।
সাগৰ তৰিলি তই কিমত উপায় ।
মিছা কথা কহিবাক আহি পুনৰ্বাৰ ।
পাপিষ্ঠ বাৰণ ক্রোধ তোলাস আমাৰ ॥৬০২
দূৰ গুচ অধম বান্ধস মন্দ কৰ্ম্ম ।
কৃতজ্ঞলি কপি শূমবন্ত ধৰ্ম্ম ধৰ্ম্ম ॥
বান্ধস নহৰ্ত্ত মার ভালে চিনিয়োক ।
বঘুনাথে সত্যে সত্যে পঠাইলে মোক ॥৬০৩
সীতায়ে বোলন্তে তেবে কহতো প্রমাণ ।
কিমত স্বামীৰ কপ ভোজন কিথান ॥
হনুৰে বোলন্তু আই বঘুনাথ দেৱ ।
ইটো ত্ৰিভুৱনে নাহি তাক্ৰ সম কেৱ ॥৬০৪
ছৰ্ব্বদল শ্যাম বৰ্ণ শিৰ ছত্ৰাকৃতি ।
সিঙ্গ বন্ধ কন্ধ কন্মু গ্ৰীবা শোভে আতি ॥
পদ যুগ বকত ভকত মনোনীত ।
ধ্বজ বজ্ৰ পঙ্কজ অঙ্কুশে সুশোভিত ॥৬০৫

পদ্ম-নেত্র বিশ্ব-ওষ্ঠ ধৌত দন্ত পান্ধি ।
 স্বভাৱে ইষত হাঁস মুখ চন্দ্র কান্তি ॥
 ধনুৰ্বেদ সাৰঙ্গ প্ৰকাশে হাতে যাৰ ।
 সৰ্ববিদা তোমাৰ শোকে কাঢ়ন্ত ফোকাৰ ॥৬০৬
 ফল মূল ভোগ জানা চাৰিদিন অস্ত্ৰে ।
 প্ৰস্ৰৱণ গিৰিত আছন্ত এহি মতে ॥
 এহি বুলি হনুমন্তে ৰামৰ অঙ্গুষ্ঠি ।
 দিলন্ত সীতাৰ হাতে ছয়া মন তুষ্টি ॥৬০৭
 লোৱা সীতা শান্তি মোৰ কথাৰ প্ৰমাণ ।
 মানস শিলাৰ ফোট দিলা ঘিটো থান ॥
 ইটো গোপ্য সঙ্কেতক কৈয়া পঠাইছন্ত ।
 তোৰা দুই বিনে ইটো আনে নজানন্ত ॥৬০৮
 স্বামীৰ অঙ্গুষ্ঠি পাই হৃদয়ে বান্ধিলা ।
 বুকে মুষ্টি হানি আই বিস্তৰ কান্দিলা ॥
 দুৰ্বাৰ শোকক তন্তাইলন্ত হনুমন্ত ।
 নিশ্চয় ৰাৱণ মাৰি ৰাঘৱে নিবন্ত ॥৬০৯
 হেন শুনি সীতা কতোক্ষণে শান্ত ভৈলা ।
 বায়ু পুত্ৰক কথা পুচিবাক লৈলা ॥
 শুনা বাপু বানৰৰ ৰাজা বোলে যাক ।
 তাহান কি মন আছে নিবাক আমাক ॥৬১০
 অঙ্গদ সূসেন নল নীল জাম্বৱন্ত ।
 আমাক নিবাক তেসম্বন্ধি আলোচন্ত ॥

লক্ষ্মণে বা কি বোলন্তু কহ হনুমান ।
 ইটো শোক ছুখক কৰিবা পৰিত্রাণ ॥৬১১
 কিমতে ধৰিবো জীৱ স্বামী বিনে আৰ ।
 কতো বোলো প্ৰাণ তেজো কি কাৰ্য্য জীৱাৰ ॥
 হেন শুনি হনুমন্তে বুলিলা বিনাই ।
 সত্যে সত্যে সবে মোক দিয়াছে পঠায় ॥৬১২
 তোমাক নিবন্তু দুষ্টি ৰাৱণক মাৰি ।
 অঙ্গীকাৰ কৰি আছে ৰাঘৱ মুৰাৰি ॥
 এহি বুলি কিছু শান্ত কৰিল সীতাক ।
 বোলন্তু যি কিছু আছে দিয়োক আমাক ॥৬১৩
 কণমউ ফল বাপু আছে কত গুটি ।
 এহি বুলি তেথনে আনিয়া দিলা উঠি ॥
 শুনা সভাসদ কৰা পৰলোক কাম ।
 শুনা সৰ্ব্বক্ষণে শ্ৰীৰামৰ গুণ-নাম ॥
 তেবেসে হৈবেক সব দুখ উপসম ।
 মূৰ্খ অনন্তে কহে বোলা ৰাম ৰাম ॥ ৬১৪ ॥

ঘোষা ॥ জানকী বল্লভ জানকী বল্লভ

জানকী বল্লভ বাম ।

তোমাৰ চৰণে শৰণ পশিলো

পূৰয়ে। মনৰ কাম ॥

দুলভী ।

জনক নন্দিনী

ফল দিলা আনি

বায়ু হুতে মুখে দিলা ।

অমৃত মধুৰ

ক্ষুধা ভৈলা দূৰ

পৰম তৃপ্তি পাইলা ॥

স্বভাৱে বান্দৰ

জাতিৰ ফলত

আতিশয় লোভ বৰ ।

বোলে শুনা আই

কোন স্থানে পায়

কহিয়োক মোত দৰ ॥ ৬১৫

দীতায়ৈ বোলন্ত

যিটো স্থানে আছে

তই ঘাবি কেন কৰি ।

অসংখ্য বান্ধসে

আৱৰি থাকয়

মাৰিবেক তোক ধৰি ॥

হেন শুনি বৃদ্ধ

ব্রাহ্মণৰ বেশ

ধৰিলন্ত হনুমন্তে ।

লড় বড় মাথ

কাসন্তে দেখিয়া

হাসিলন্ত কোতুকতে ॥ ৬১৬ ॥

বোলন্ত লক্ষাৰ   হাটি হাটি কুৰি
ফল পাবি বহুতৰ ।
নাহি একো চিন্তা   কুৰি আসা গৈয়া
সমস্ত লক্ষা নগৰ ॥
সীতাক নমিয়া   তেতিক্ষণে গৈয়া
ৰাৱণৰ অভ্যস্তৰে ।
ভিক্ষা কৰিলন্ত   তণ্ডাবী বোলন্ত
লৈয়োক বাৰী ভিতৰে ॥ ৬১৭ ॥
হেন শূনি তেতি-   ক্ষণে পশিলন্ত
কৰন্তি ছাতি পেহলাই ।
লহনা লহনি   ফল লাগি আছে
উঠিলন্ত গাছে যাই ॥
ৰাম লখমণ   সীতাক নিবেদি
লৈলা ফল ভুঞ্জিবাক ।
খিচ্, খিচ্ কৰি   পেট ভৰাইলন্ত
নকৰে কেহোঁ বাধাক ॥ ৬১৮ ॥
কতো বৃক্ষ মানে   ওভোতাই কইল
ভাজি ছিজি উপবন ।
যতেক ৰাক্ষস   খেদি খেদি যাই
ক'ৰিলা সমস্ত ছন্ন ॥
ৰাৱণৰ আগে   বাৰ্তা পৰি গৈল
ৰামদৰৰ কথা যত ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
 श्रीकृष्णार्चनम्

মাঝিলা তাকো সমস্ত ৪৬১৯

পাছে অক্ষয়ক   পঠাইলেক ঘিটো।

বারুণা তাতো নিষ্ফল ।

দুৰ্ঘোৰ সমৰে   মাৰিলেক তাকে।

इक्षुमस्तु महा बल ॥

পুস্তক মৰণে   **শোক লভিলেক**

দশগ্রীব অতিৰেক ।

বোলে মনে ডরি   নাহি তাক সবি

ইন্দ্রজিত পঠাইলেক ॥৬২০

সিটো খেদি গৈয়া।   হালুক দেখিয়া।

ଅହାବିଳା ନାଗ ବାଗ ।

বন্ধন নগৈলে   ব্রহ্মা নাজি হন্ত

জানি নৈলা হুম্মান ॥

বান্ধস সকলে   **সান্তি বান্ধি লৈয়া।**

ৰাফ্ৰাৰ আগে পেছলাইলা।

দশগ্রীবে পাছে   হনুক দেখিয়া

ଅହସ୍ତ ମୁଖେ ପୋଟାଇଲା ॥ ୬୨ ॥

প্রহন্তে বোলয়   শুন কপিবর

কোথাহন্তে আসি ভৈলি ।

କାବି ଦୂତ ତହିଁ   କହ ମତ୍ୟ କବି

কি কার্যে তই আসিলি ।

হেন শুনি হনু- মন্তে বুলিলেক
শ্রীৰামৰ দূত আমি ।

জম্বুদ্বীপ হন্তে সীতা অশ্বেষণে
পঠাইলন্ত মোক স্বামী ॥৬২২

অনন্তৰে বাজা বোলয় কিসক
মাৰিলি মোৰ সেনাক ।

হনুৱে বোলন্ত শত্ৰু যদি হয়
কেনে বা এৰিবো তাক ॥

হেন শুনি বাজা ক্ৰোধ কৰি বোলে
কাটি কৰ খণ্ড খণ্ড ।

বিভীষণে বুলি- লন্ত শুনা দাদা
দূতৰ নোহে ই দণ্ড ॥৬২৩

শুনি ৰাৱণাই আদেশ কৰিয়া
মাৰালে কিলৰ জাক ।

হনুমন্তে পাছে বুলিবে লাগিলা
ক্ৰোধ কৰি ৰাৱণাক ॥

শুনবে অধম দুৰ্জ্জন ৰাৱণ
তোহৰ বঙ্গ বিস্তৰ ।

এতিক্ষণে তোক মাৰিবাক পাৰোঁ
নভৈল আজ্ঞা ৰামৰ ॥৬২৪

শুনা সভাসদ ৰামায়ণ পদ
ৰামৰ চৰণে ধৰি ।

বাম বিনে আন   কৃপালু দেহত।

নাহি জানা তাক সবি ॥

পশু পক্ষী নব   বান্দব তবিল

লৈয়া তান গুণ-নাম ।

কহয় অনন্তে   জানি সব সন্তে

ডাকি বোলা বাম বাম ॥৬২৫

ঘোষা ॥ বাম বধুনাথ দেব বাম বধুনাথ দেব

বাম বধুনাথ দেব দেব ।

কৰিয়ো ভকতি দান তুমি বিনে নাহি আন

তোমাৰ চৰণে কৰোঁ সের ॥

বারণে বোলয় শুন।   সব পাত্র মন্ত্রীগণ

কিমত কৰিবো দণ্ড আক ।

যেন এক চিন বয়   বামে দেখি দুখ পায়

সেহি দণ্ড কৰিবো ইহাক ॥

সবে মন্ত্রী বোলে বায়   বান্দব লাঞ্ছ প্রায়

সমস্ত অঙ্গতে শ্রেষ্ঠ হয় ।

কাললৈয়ো সঞ্চৰোক   তৈল ঢালি কাপোৰক

মেৰায়। লাঙ্গুলে দিয়ো জুই ॥৬২৬

ନବୀନ ଦଳ ।

K. M. P

খল খলি হাঁসি সিটো   বোলে ভাল বুদ্ধি ইটো
লগালে লাঙ্গুলে জুই টান ।

গলত লগায়া ডোল   আগে পাছে কৰি ষোল
ফুৰাইবাক লৈল থানে থান ॥

তনুমন্তে কৰি মায়া   ক্ষীণ কৰি নিজ কাঁয়া
ডোল হোঁসকাইলন্ত গলব ।

যতেক বাক্স ধৰি   মুকুতি মুকুতি মাৰি
ডেৰে চৰিলন্ত ঢোলিঘৰ ॥৬২৭

আথাকে লাঙ্গুল ফুৰাই   তাহাত অগনি লগাই
জালিলন্ত অন্তস পুৰত ।

পুত্ৰৰ কৰ্ম্মক দেখি   বায়ুৰ আনন্দ ভৈল
বেবে লৈলা উনপঞ্চাশত ॥

লঙ্কাৰ ভিতৰে যত   ঘৰআছে অসংখ্যাত
সমস্তকে দহিলেক গৈয়া ।

আই বাপু পাৰে গেড়ি   বাক্স পলাই ডৰি
পুত্ৰ নাতি সব কোলে লৈয়া ॥৬২৮

জনক নন্দিনী শূনি   অগনিক তুতি বাণী
বুলিলন্ত কৰজোৰ কৰি ।

এতেকে অগনি তাক   ছুখ নেদিলন্ত আতি
জালিলন্ত শান্তৰূপ ধৰি ॥

আথাকে - খবকৈ ।

ঢোলিঘৰ—বাক্সপ্রসাদ ।

সক - সঁচ ।

এহিমতে লক্ষাপুৰী   ছাই তুলি ছন্ন কৰি

মুখে মুক্তি অগনি স্নাইলা ।

আৰে সীতা গোসাঁনীক   সেৱা কৰি আহো বুলি

অশোক বনত প্ৰবেশিলা ॥৬২৯

জানকীক নমি গৈয়া   কৰজোৰে কহিলন্ত

সব লক্ষা পুৰীৰ দহন ।

তোমাৰ প্ৰসাদে আই   পাপিষ্ঠ যে বাৰণৰ

লক্ষাপুৰি কৰিলে। উচ্ছন্ন ॥

জানকী বোলন্ত বাপু   ৰাত্ৰি গোট বন্ধিয়োক

দুখ বৰ পাইলি বন্ধনত ।

তোহোৰ বন্ধনে বাপু   বহু শোক লভিলোঁহেঁ

আবে বঙ্গ মিলিল মনত ॥৬৩০

হমুয়ে বোলন্ত আই   যিবা কিছু কহিবাহা

শ্ৰীৰামক প্ৰতি কহিয়োক ।

যেন যেন বাৰ্তা লই   তান পদে নিবেদিবো

সেহিমতে মোক শিখায়োক ॥

মই এথা ৰহিলাত   বিলম্ব হৈবেক মাৰ

প্ৰভু তৈতে আছে বাট চাই ।

জানকী বোলন্ত বাপু   অলপতে নেন্ত মোক

কহিওক প্ৰাণ প্ৰভু ঠাই ॥৬৩১

হেন শূনি হমুমন্তে   প্ৰদক্ষিণে নমিলন্ত

জানকীৰ চৰণ যুগল ।

বোলন্ত থাকিয়ে আই চিন্তা লোক পরিহরি

মই কার্য সাধিবে সকল ॥

হরি হরি কিনো ভৈল নবতনু বার্থ ভৈল

বিভুক পাহরে ভোগ আশে ।

অনন্তে কাকূতি কবে শুনিয়েক সব নবে

বাম বুলি চলা তান পাশে ॥৬৩২

ঘোষণা ॥ বাঘর বধুপতি বমাকান্ত ।

পৰম পুরুষ দেব অনন্ত ॥

পদ ।

সীতাক সমুখিয়া হনুমন্ত ।

আকাশ লজ্জি ডের কবিলন্ত ॥

মধ্য সমুদ্র য়েবে আসি পাইল ।

কিল্ কিল্ কবি শব্দ বজাইল ॥৬৩৩

জাম্বুরন্ত আদি যত বীরগণ ।

শব্দতে জানিল কার্য শোভন ॥

হনু গৈয়া তেতিক্ষণে পাইল ।

দেখিয়া সবে আগবাঢ়ি আইল ॥৬৩৪

সাদৰে দিলা স্থান বসিবাক ।
 বসিলা হনুৰে নমি তাবাক ।
 জাহ্নুৰে বোলে শুনা হনু বাপ ।
 কহিয়া শুচায়ো মনৰ তাপ ॥৬৩৫
 হনুৰে পাছে কহিবাক লৈলা ।
 পথত যেন যেন কাৰ্য্য ভৈলা ॥
 প্রথমে সূৰেবাক লাগ পাইলা ।
 তেহেঁ পৰীক্ষিয়া মায়া কৰিলা ॥৬৩৬
 তাহাকো তৰিয়া গৈনোঁ এৰাই ।
 মৈনাকে বাট ভেণ্টিলেক যাই ॥
 তাহাক হঠাৎ প্রহাৰ কৈলোঁ ।
 পাছে দুয়োহস্তে মিত্র কৰিলো ॥৬৩৭
 অনন্তৰে আশাডিকাক মাৰি ।
 গৈলোঁ মহা বেগে সমুদ্র তৰি ॥
 সূবেল পৰ্ব্বতে পৰিলো গৈয়া ।
 পাছে তৈৰ হস্তে বেগে নামিয়া ॥৬৩৮
 সঙ্ক্যা ভৈল দেখি বিড়াল বেশ ।
 ধৰিয়া নগৰে ভৈলো প্রবেশ ॥
 সমস্ত ঘৰ বিচাৰিবে লৈলো ।
 বান্ধণ অভ্যন্তৰে চলি গৈলো ॥৬৩৯
 ভিণ্ডাকাৰে সিটো আছে শুতিয়া ।
 দিব্য সুন্দৰী আছে আলিঙ্গিয়া ॥

মই বোলো এন্তে জনক জীউ ।
 শোকে দুখে মোৰ উৰিল জীউ ॥৬৪০
 কেশ জুখি পাছে মুখ শুঙ্গিয়া ।
 লুহিকা জানিলো শোক তেজিয়া ॥
 অনেক বিচাৰি নপাই লাগ ।
 বিস্তৰ কান্দিলো মানি অভাগ ॥৬৪১
 পাছে সম্পাতিৰ বচন স্মৰি ।
 অশোক বনে গৈলো বঙ্গ কৰি ॥
 দেখিলো সীতা সিদ্ধপাৰ তলে ।
 আছন্তু অনেক বান্ধসী মেলে ॥৬৪২
 প্ৰভাত দেখিয়া গাছে উঠিলো ।
 সিদ্ধপাতে পাছে লুকাই বহিলো ॥
 অনন্তৰে দুৰ্ঘট বারণ আইল ।
 গালি দিয়া আই শাস্তী খেদাইলা ॥৬৪৩
 দুপৰ বেলা অৱসৰ পাইলো ।
 প্ৰণামিয়া পাছে সব কহিলো ॥
 ফল দিলা আই তাকে ভুঞ্জিলো ।
 বারণৰ উপবন ভাঙ্গিলো ॥৬৪৪
 বিস্তৰ বান্ধস মাৰিলো তাৰ ।
 সমৰে পৰিল অক্ষয় কুমৰ ॥
 অনন্তৰে ইন্দ্ৰজিত যে আইল !
 আমাত সিয়ো ঘোৰ যুদ্ধ দিল ৬৪৫

বন্দী কৈলে নাগ-পাশ হানিয়া ।
 পাৰিয়ো এৰাইতে গৈলেন। বন্দী হুয়া ,
 বান্ধণাৰ আগে মোক দিলেক ।
 কহিলো সব যত পুচিলেক ॥৩৪৬
 লাঞ্ছিত মোৰ লগাইলেক জুই ।
 ময়ো ভেৰ দিলো আনন্দ ছই ॥
 চৌলিঘৰে গৈয়া পৰিলো তাৰ ।
 যত আন ঘৰ পালো লক্ষ্যৰ ॥৩৪৭
 সমস্তকে দহি তুলিলেন। ছাই ।
 পাছে সীতা আইক দেখিলেন। যাই ॥
 তাহান্ত বিদায় কৰি আসিলো ।
 স্মৃধিলা যত সব তাক কৈলো ॥৩৪৮
 শুনিয়ো লোক দেখিয়ো কেন ।
 শ্ৰীৰাম সেরকৰ বল যেন ॥
 আইলা একেশ্বৰে শত্ৰু সংহৰি ।
 অনন্তে কহে বোলা হৰি হৰি ॥৩৪৯

ঘোষা ॥ বঘুপতি বঘুপতি বঘুপতি বাম
প্রভু বাম, বঘুপতি বঘুপতি বাম ।

পদ ।

পাছে জাহ্নবিস্ত আদি যত কপি বল ।
জানকীৰ বার্তা সবে পাইলেক সকল ॥
আনন্দে নাচন্ত গাশ্চু খিখিদি কবন্ত ।
হনুক প্রশংসি বাম পাশে চলিলন্ত ॥৬৫০
এহিমতে চলি যাস্তে মধুবন পাইলা ।
দধিমুখ গাল ভাজি সবে তাক খাইলা ॥
দধিমুখে গোচৰিল স্ত্রীৱত যাই ।
দেখা গাল ভাজিলেক অঙ্গদে চড়াই ॥৬৫১
উথসা গালক দেখি বাম লখমণ ।
হাঁসি উথলিয়া গৈল সবে কপিগণ ॥
অনন্তবে সবে গৈয়া তথাতে মিলিলা ।
হনুমন্তে বামৰ চৰণে প্রণামিলা ॥৬৫২
কতোক্ষণে উঠি স্ত্রীৱক নমিলন্ত ।
তাহানে আজ্ঞায় বার্তা সমস্ত কৈলন্ত ॥
প্ৰিয়াৰ নিকাৰ শুনি বঘুৰ নন্দন ।
শোক-সাগৰত মগ্ন ভৈলা তেতিক্ষণ ॥৬৫৩

স্তম্ভীর লক্ষণ জাম্বুবন্তে বুজাইলন্ত ।
 কিছু সুস্থ হয় প্রভু তাবাক বোলন্ত ॥
 আবে কেন কার্য্য কৰো কহিয়ো প্রত্যেকে ।
 সবে হস্তে বোলে যাওঁ সমুদ্র পাৰকে ॥৬৫৪
 হেন শুনি বঘুপতি উঠিল তেখন ।
 গিৰিসিত কৰি লৰি গৈল কপিগণ ॥
 পাছে সমুদ্র তটে শুই বঘুৰায় ।
 স্নপ্তে দেখা দেন্ত বুলি আছে বাট-চাই ॥৬৫৫
 তিনি দিন মানে দেখা নেদে সিদ্ধু দেখি ।
 বুলিলন্ত ক্রোধে প্রভু আৰকত আখি ॥
 পাপিষ্ঠ সাগৰ তোৰ গৰ্ব্ব চূৰ কৰো ।
 অগ্নি বাণ হানি সব জলক সংহৰো ॥৬৫৬
 তৰে চলি যাক মোৰ ভালুক বানৰ ।
 এহি বুলি ধনুত জুৰিলা অগ্নি শৰ ॥
 দেখি সাগৰৰ ভয় গৰ্ব্ব গলি গৈল ॥
 দণ্ডৰতে আগে পৰি বুলিবাক লৈল ॥৬৫৭
 নমো ভগবন্ত আদি অন্ত নাহি যাৰ ।
 তোমাৰ স্রজন প্রভু সমস্ত সংসাৰ ॥
 অগাধ কৰিয়া মোক আপুনি থৈলাহা ।
 আবে পথ দেহ বুলি কিসক বোলাহা ॥৬৫৮

গিৰিসিত—গিৰং কৰে. ততালিকে ।

এতেকে উপায় দিয়ো শুনিয়ো ঈশ্বৰ ।
 পৰ্বতৰ সেতু বান্ধিয়োক দৃঢ়তৰ ॥
 তল যাইবে শঙ্ক নকৰিবা বঘুৰায় ।
 নলে চুলে মাত্ৰ আৰ তলক নযায় ॥৬১৯
 তোমাৰো যশস্তা বোঁক সংসাৰত ভৰি ।
 এহি বুলি সমুদ্ৰ গৈলেক সেৱা কৰি ॥
 পাছে বঘুবৰে সেতু বান্ধিবাক লৈল ।
 বৰ বৰ বীৰ শিল আনিবাক গৈল ॥৬২০
 ইটো কথা থৈয়া কহোঁ লক্ষাৰ বৃত্তান্ত ।
 হনুমন্তে যেবে লক্ষা দহি আসিলন্ত ॥
 তেবে তৈত বিস্তৰ উৎপাত আসি ভৈল ।
 দেখিয়া সবাৰো মহাত্ৰাস মিলি গৈল ॥৬২১
 বিভীষণ আদি যত পাত্ৰগণ আছে ।
 আলোচিয়া সবে আইল ৰাৱণৰ কাষে ॥
 কৰজোৰ কৰি বোলে শুনা লক্ষানাথ ।
 তোমাৰ আগত আমি কহোঁ হিত পথ ॥৬২২
 যিটো শ্ৰীৰাম দেৱ জগত ঈশ্বৰ ।
 তেহেঁ সমে কলহ লাগিল আমাৰ ॥
 যেবে নতৌ সপুত্ৰ বান্ধৱে নফট হওঁ ।
 তাৰে এক কৰ্ম্ম কৰা তোমাত জনাওঁ ॥৬২৩
 আপোনাক ৰাখি আমাসকো ৰাখিয়োক ।
 মাথে তুলি সীতা ৰাম চৰণে দিয়োক ॥

তেবেসে কল্যাণ হব সমস্ত প্রজাৰ ।
 শুনি ক্রোধ উঠি গৈল বারণ বাজাৰ ॥৬২৪
 উঠি তেতিক্ষণে গৈয়া চৰণে তাড়িল ।
 বিভীষণ হৃদয়ত সঙ্কানে পৰিল ॥
 আসনৰ হস্তে পৰিলস্ত বিভীষণ ।
 কতোক্ষণে উঠি গৈয়া নমিলা চৰণ ॥৬২৫
 থাকিয়োক মহা স্মৃথে বুলি মহাৰায় ।
 শ্ৰীৰামৰ পাশে গৈয়া কৰিল আশ্রয় ॥
 বামৰ চৰিত্ৰ শুনা সবে মন কৰি ।
 কহয় হৃদয়ানন্দে বোলা হৰি হৰি ॥৬২৬

ঘোষা ॥ সীতাপতি বাম জানকী জীবন ।

তাৰলা সমুদ্ৰ হেলে কৰিয়া বন্ধন ॥

পদ ।

মুক্ৰ মুক্ৰ কপি পৰ্ব্বতক বহি কাঙ্ছে ।
 শ্ৰীৰামৰ আজ্ঞায় সাগৰে সেতু বাঙ্ছে ॥
 মহেন্দ্ৰ গিৰিৰ পৰা স্মুৱেল পৰ্য্যন্তে ।
 দশ যোজনক জুৰি পথালিৰ অন্তে ॥৬২৭

লরবা লরবি কৰি পৰ্বত পেলাস্ত ।
 পেলায়ন্তে আসি নল বানৰ চোৱন্ত ॥
 পুৰা যেন উপাঙ্গিয়া উপৰত বহে ।
 দেখি আনন্দেতে জয় জয় বাম কহে ॥৬৬৮
 এহিমতে শতেক যোজন সমুদ্ৰক ।
 সেহু বান্ধি পাৰ ছয়া যান্ত সুবেলক ॥
 সেহু গোট ভৰি পূৰি বান্ধৰ চলিল ।
 ইপাৰ সিপাৰে শোভে বৰণ কপিল ॥৬৬৯
 শ্ৰীবামৰ লগে চলি যান্ত বিভীষণ ।
 সুবেল পৰ্বতে গৈয়া ৰহিল তেখন ॥
 সসৈন্তে বাঘৰ যেবে পাৰ ছয়া বৈল ।
 দশগ্ৰীৱ শূনি অশ্বৰ মন ভৈলা ॥৬৭০
 দশ মুখে একেবাৰে পুচিষাক লৈলা ।
 সাগৰ সমুদ্ৰ সিটো কেনে পাৰ ভৈলা ॥
 নিশ্চয় জানিয়া তাৰ বিশ্বয় মিলিল ।
 শুক সাৰণক তেতিয়ক আদেশিল ॥৬৭১
 কত সৈন্ত আইল তাৰ বীৰ আছে যত ।
 গণি আনি শীঘ্ৰে কহ মোহোৰ আগত ॥
 শূন শুক সাৰণে সৈন্তৰ মাজ পশি ।
 কিছু গণিলন্তে বিভীষণে পাইল আসি ॥৬৭২

ধৰি নিয়া দূতে বাম আগে যোগাইলন্ত ।
 দেখিয়া শ্ৰীৰামে দুইকো নিৰ্ভয় দিলন্ত ॥
 বারণক লাগি বাক্য কটুৰ পঠাইল ।
 বামক প্ৰণামি দুয়ো লঙ্কাত পয়িল ॥৬৭৩
 মেঢ়ত তুলিল নিয়া আপোন বাজাক ।
 আঙ্গুলী তৰিয়া দেখায় বীৰ জাক ॥
 নল, নীল, সূসেন, অঙ্গদ, জাম্বৱন্ত ।
 সৈন্দ্য, দ্বিবিধ, হনুমন্ত আদি যত ॥৬৭৪
 যত মুগ্ধ মুগ্ধ চিনাইলেক বীৰগণ ।
 শ্ৰীৰামক চিনায় শুক যে মাৰণ ॥
 দেখিয়োক যিটো জন পৰ্বত মূলত ।
 বসি আছে যাৰ সম নাহি জগতত ॥৬৭৫
 দুৰ্বাদল শ্যাম তনু পূৰ্ণ চন্দ্ৰ মুখ ।
 দৰশনে লোকৰ মিলয় মহা সুখ ॥
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ শাস্ত্ৰ গৰ্ব গুণে অনুপম !
 চিনিয়োক ভালে বাজা এন্তে শ্ৰীৰাম ॥৬৭৬
 ইহান ভাহিন পাশে দেখিয়ো নৃপতি ।
 সুবৰ্ণ গোৰাজ তনু চন্দ্ৰসম জ্যোতি ॥
 বামৰ কনিষ্ঠ এন্তে লখমণ বীৰ
 যাৰ শৰ প্ৰহাৰে পৰ্বত মেলে ছিৰ ॥৬৭৭

স্মৃৰ সিদ্ধ নাগ বাক তবতৰি মান ।
 হেন বীৰ নাহি আগে থিৰ হুইবে তান ॥
 আবৰ দেখিয়ো বাঘবৰ বাম পাশে ।
 সঘনে লঙ্কাক চাই ত্ৰোমধ মনে আছে ॥৬৭৮
 এতি বিভীষণ ৰাজ্য তোমাৰ কনিষ্ঠ ।
 ৰাজ্য দিলা ৰামে চিন্তে তোমাৰ অনিষ্ট ॥
 হেৰ দেখিয়োক লক্ষ্মণৰ বাম পাশে ।
 মেঘৰ সদৃশ ঘাৰ শৰীৰ প্ৰকাশে ॥৬৭৯
 বানবৰ ৰাজ্য তেন্তে সূৰ্য্যৰ নন্দন ।
 সাতো পৃথিৱীৰ জড়াই আছে কপিগণ ॥
 বান্ধব পৰম ইষ্ট বালিৰ কনিষ্ঠ ।
 এহেস্তে স্মৃগীৰ চিন্তে তোমাৰ অনিষ্ট ॥৬৮০
 এহি বীৰ সকল জানিবা মহাশয় ।
 লঙ্কাপূৰী বসাতল নিবেক নিশ্চয় ॥
 তোমাক লাগিয়া ৰামে কৈলা বীৰ বাক ।
 যি গৰ্ববত থাকি মোৰ হৰিল সীতাক ॥৬৮১
 সিটো বলবীৰ্য্য মোৰ আগে দৰশোক ।
 শিৰ ছেদি বলি দেও ৰণচণ্ডী খাউক ॥
 আমি দুই হিত কহোঁ ৰাজ্য গুণিয়োক ।
 দুৰ্গতি তাৰিবা যেবে শীঘ্ৰ গুণিয়োক ॥ ৬৮২
 গলে ছাল বান্ধি সীতা মাখাত কৰিয়ো ।
 বাঘবৰ পাশে নিয়া তাহাক অৰ্পিয়ো ॥

তেবেসে সমস্ত কাৰ্য্য হব সুশোভন ।
গৰ্ব্ব কৰি নকৰিলে কুলো হৈব ছন্ন ॥ ৬৮৩
শ্ৰীৰামৰ সৈন্ত দেখি ৰাৱণৰ ভয় ।
দীন হীন মুঢ় মতি অনন্তে কহয় ॥
ৰামৰ চৰণে যাৰ আছে মন কাম ।
নিবন্তৰে নৰে ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ৬৮৪

ঘোষণা ॥ ৰাম কৃপাময় কৰুণা শিক্ত ।

ভকত জনৰ তুমিসে বন্ধু ॥

পদ ।

দূতক ক্ৰোধিয়া ৰাজা বোলয় ।
কমন কাৰ্য্যে পুড়িলাহা নয় ॥
আপোন নৃপতিক কৰি তুচ্ছ ।
পৰ নৃপতিক কৰস উচ্চ ॥ ৬৮৫
এতেকে অসামান দুয়ো জন ।
নিকালি খেদ চেৱতীয়াগণ ॥
শাৰ্দূল আদি যত দূত জাক ।
পাঠাইল ৰামৰ সেনা গণিবাক ॥ ৬৮৬

তাবাকো বিভীষণে লাগ পাইল ।
 লাঠি ভুকু কিল বহু মাৰাইল ॥
 বান্ধে সমে এৰি পঠাইয়া দিল ।
 ৰাৱণে সবাবো বান্ধ মেলিল ॥ ৬৮৭
 শাৰ্দুল প্ৰমুঞ্জে চাৰে বোলয় ।
 সাৰণে যি কৈল সকলে হয় ॥
 তুমি যে সুন্দৰী কৈতো নাপাইলা ।
 ৰাম অগনিৰ শিখা হৰিলা ॥ ৬৮৮
 বিৰাধ বৰদ্ধ ত্ৰিশিৰা কাল ।
 ত্ৰিজগতে বালি বীৰ বিশাল ॥
 তাকো একেশৰে পেহ্লাইলা মাৰি ।
 তাহান ভাৰ্য্যাক আনিলা হৰি ॥ ৬৮৯
 এতেকে তোমাৰ নাই কল্যাণ ।
 তথাপি চিন্তিয়ো আপোন ত্ৰাণ ॥
 হেন শুনি তাকো গৰ্জিয়া ৰায় ।
 কাৰ্য্য আলোচিল পাত্ৰ মিলাই ॥ ৬৯০
 বিদূৰ্জিষ্কক বোলে মাতিয়া ।
 ৰাম শিৰ ধমু আন সাজিয়া ॥
 তেতিয়ক সৈটো অজিয়া দিল ।
 নীতাৰ পাশক ৰাৱণে নিল ॥ ৬৯১

থৈলেক থিয় কৰি শিৰ ধনু ।
 সীতাক বাবণে বোলয় পুনু ॥
 শুনহ জানকী বোলোহেঁ। তোক ।
 মাহাক আশে নববস মোক ॥৬৯২
 তাহাৰ হেৰা কৰিলেঁ। কাল ।
 আবেসে তোহোৰ ভৈলেক ভাল ॥
 এহি বুলি শিৰ আগত দিল ।
 নিদ্রাত মাৰিলেঁ। বুলি কহিল ॥ ৬৯৩
 লক্ষ্মণ পলাইল পাইয়া প্রহাৰ ।
 সকল কপিগণ গৈল মাৰ ॥
 শুনিয়া সীতাৰ শ্রুতি হৰিল ।
 স্বামী শিৰ লৈয়া বহু কান্দিল ॥ ৬৯৪
 হৰি হৰি বিধি কি ভৈল মন্দ ।
 সৰ্বনাশ ভৈল কৈকেয়ীৰ দন্দ ॥
 কিমতে পৰ দেশে মৃত্যু পাইল ।
 কিনো বিপাকত ৰাজ্য হৰাইল ॥ ৬৯৫
 বিস্তৰ বিলাপ কৰিলা আই ।
 সঞ্চেপ পদত কহিতে নাই ॥
 এত হস্তে দ্বাৰী আসিয়া ভৈলা ।
 কৰঘোৰে আগে বুলিবে লৈলা ॥ ৬৯৬
 শুনিয়ে প্রভু কাৰ্য্য বিসঙ্গতি ।
 দ্বাৰতে বৈয়াছে পাত্ৰ সেনাপতি ॥

শীঘ্ৰে আসন্তোক পঠাইল বুলি ।
 শুনিয়া আথে বেথে গৈলা চলি ॥ ৬৯৭
 ৰাজাক দেখি কৰঘোৰে কয় ।
 বোলে ৰাম সেনা চানি আসয় ॥
 সত্ৰৰে নিশানত বাড়ি দিয়া ।
 সমস্ত কটক আন জড়াইয়া ॥ ৬৯৮
 শুনিয়া নিশানত বাড়ি দিল ।
 টমকিল ঢোল সেনা মিলিল ॥
 প্রহস্তে কহিলা ৰাজ্যৰ আগে ।
 সব সেনাগণ আসিল ভাগে ॥ ৬৯৯
 ইকথা আবে এহিমানৈ থঙ ।
 শুনিয়ে জানকীৰ কথা কওঁ ॥
 যেখন ৰাৱণ গুচি গৈলেক ।
 মায়া শিৰ অস্তুৰ্ধ্যান ভৈলেক ॥ ৭০০
 স্বামীৰ শিৰ নেদেখন্তু আই ।
 সৰমা জানি গৈলে সেহি ঠাই ॥
 সীতা দুখ দেখি নসহে জীউ ।
 শাস্ত কৰি বোলে জনক জীউ ॥ ৭০১
 নকান্দা নকান্দা শুনিয়ে সতী ।
 যুগে যুগে বৈল তোৰ থিয়াতি ॥

নিশানত বাড়ি দিয়া—পতাকা উৰাই, ঢোল পিতি ।

কটক—সৈন্য ।

বাবণে অনেক মায়া কৰয় ।
বিছনী বাৰে কি মেক টলয় ॥৭০২
বান্ধসে বামক মাৰিলে কয় ।
জানস সিংহক শৰা মাৰয় ॥
আকো পতিয়াস কিনো আজলী ।
তোৰ স্বামীসম নাহিকে বলী ॥৭০৩
তোক দেখি সখী চিনিলা মই ।
বিধবা নহ কদাচিতো তই ॥
অন্ততে পাইবি স্বামীৰ কোল ।
নিষ্টে নিষ্টে জানা মোহোৰ বোল ॥৭০৪
যদি তথাপিতো প্রমাণ নাই ।
এখনে আসোঁ তোৰ স্বামী চাই ॥
মহা মূঢ় মতি অনন্তে কয় ।
শুনিয়ে সব সভাসদ চয় ॥৭০৫
কলিত শ্রৱণ কীৰ্ত্তনে সাৰ ।
অন্যত্র ধৰ্ম্মে নাহি অধিকাৰ ॥
জানিয়া শ্রৱণ কীৰ্ত্তন কৰা ।
বাম বাম বুলি সমস্তে তৰা ॥৭০৬

ঘোষা ॥ স্বামী বাম, তুমি দেব,
দীন দুঃখহাৰী ॥

পদ ।

সবমার স্নেহ দেখিলা ।
সীতা আই বুলিবে লাগিলা ॥
তুমি জানেঁ। সোদৰ বহিনী ।
কোন বিধি মিলাইলেক আনি ॥৭০৭
যাস্তে গৈয়া আসা বার্তা লই ।
মই হেৰা থাকেঁ। বাট চাই ॥
সবমা চিলনী বেশ ধৰি ।
গৈয়া দেখি আইলা শীঘ্র কৰি ॥৭০৮
সবমাক দেখি আকলিলা ।
তেহেঁ। হাঁসি কহিতে লাগিলা ॥
সসৈন্তে বামক দেখি আইলো ।
বারণৰ সব বার্তা পাইলোঁ। ॥৭০৯
বৃদ্ধ মন্ত্ৰী সবে বুলিলেক ।
বাঘৰক তোমাক দিবেক ॥
নোফড়ে তাহাৰ সিটো মতি ।
অবশ্যে যাইবেক অধোগতি ॥৭১০

এভেকে নিশ্চিন্তে থাকিয়োক
 অনন্তবে কহৌ শুনিয়োক ॥
 বাম সেনা শরদর জাক ।
 চাক লাগি গৈলেক লঙ্কাক ॥৭১১
 শুনিয়া বাহণ ভয় পাইল ।
 পাত্ৰগণ তেখনে মিলিল ॥
 বাম আইলা কৰিতে সমৰ ।
 তাৰ সৈন্য বনৰ বান্দৰ ॥৭১২
 কন্দুৰাইবে সিটো খছ কাৰ ।
 তথাপিতো সাজিয়ো আমাৰ ॥
 বনচৰ দুই গোটা পশু ।
 সিটো কৰিবেক কিবা আশু ॥৭১৩
 অরশ্যে মৰিবে মোৰ হাতে ।
 শূনি চপৰাইলা সবে মাথে ॥
 কোনো পাত্ৰে একো নুবুলিল ।
 মাল্যরশ্মে বুলিবে লাগিলা ॥৭১৪
 শূনা দশ স্কন্ধ বাজা নয় ।
 নোপোচস তভো কহৌ মই ॥
 উশূল ছয়া নমানস ।
 জগততে বিষক ঢালস ॥৭১৫

অধর্ম্যৰ ফল সব পাইবে ।
 বাম-সিংহে তোক খেদি খাইবে ॥
 কুলকো কৰিবি তই চুৰ ।
 লক্ষা পৃথী হৈবে মসিমুৰ ॥৭১৬
 উৎপাতে সাক্ষাতে দেখায় ।
 সিহেতু শূনিবি বাজ-নয় ॥
 বলে য়েবে যাহাক নাপাৰি ।
 তাহাক আপুনি গৈয়া বৰি ॥৭১৭
 এতেকে সীতাক কান্ধে কৰ ।
 বাঘৰ পালে গৈয়া ধৰ ॥
 ভেবেসে তোহোৰ প্ৰাণ বয় ।
 শূনি ক্ৰোধে বারণে বোলায় ॥৭১৮
 তোমাসাত কোনে সোধে নয় ।
 গুচি যায়ে আপোন নিলয় ॥
 শূনি মালাবস্ত্ৰে ক্ৰোধ কমি ।
 গালি পাৰি যান দড়াদড়ি ॥৭১৯
 বাম শৰে হৈবি থিস্ মিস্ ।
 নেদেখিবি তই কোমো দিশ ॥
 শিৰে তোৰ যম-কাল নাচে ।
 এহি বুলি গৈলা বুঢ়া পাছে ॥৭২০

ৰাৱণেয়ো সিংহাসনে বসি ।
 পাত্ৰগণ সমে বিমৰষি ॥
 যুদ্ধৰ কাৰ্য্যক নিকপিল ।
 মধ্যে বিকপান্ধক থাপিল ॥৭২১
 কিৰীটি কুণ্ডল টাড হাৰে ।
 মণ্ডিলে সবাকৈ অলঙ্কাৰে ॥
 কৃতার্থ মানিয়া আপোনাক ।
 পশি গৈল অশ্বেসপুৰক ॥৭২২
 অনন্তৰে ৰাম লখমণ ।
 স্থগ্ৰীৱ জাম্বৱন্ত কপিগণ ॥
 মন্ত্ৰণা কৰন্ত বসি কাজ ।
 সেতু বান্ধি আইলো লঙ্কা-ৰাজ ॥৭২৩
 ততো জ্ঞান কাৰ্য্য নিসিদ্ধয় ।
 লঙ্কা গড় ত্ৰৈলোক্য বিজয় ॥
 ৰাৱণা তহিত সাজি চয় ।
 শুনিয়েক নিশান বাজয় ॥৭২৪
 বিভীষণ পাত্ৰ চাৰি জন ।
 জানি আইল সমস্ত কাৰণ ॥
 যাক বৈত ৰাৱণে থাপিলা ।
 বিভীষণে ৰামত কহিলা ॥৭২৫
 শুনিয়েক ভাৰতৰ প্ৰজা ।
 নামেসে জানিবা ধৰ্ম্ম ধ্বজা ॥

কাল-দেশ পাত্র নচাঙ্কয় ।

স্মবিলে ঈশ্বৰ পৰিচয় ॥৭২৬

এহি জানি নামক নেৰিয়া ।

অনায়াসে মুক্তিক লভিবা ॥

মুকথ হৃদয়ামন্দ বাণী ।

বাম বাম বোলা সব শ্রাণী ॥৭২৭

ঘোষা ॥ জয়তি বাঘৰ লখমণ দেৱ ।
ত্রিঙ্গতে তোমাৰ চৰণ কৰে সেৱ ।

পদ ।

বিভীষণে কহিলেক লঙ্কাৰ বার্তাক ।

নিয়োজিলা বাঘৰে যুদ্ধক বীৰ জাক ॥

পূৰ্ব দ্বাৰে সেনাপতি নীল বীৰ হোৱা ।

প্ৰহন্তে সহিতে তুমি সমৰ চলোৱা ॥৭২৮

শুনিয়েক বালি পুত্ৰ দক্ষিণে চলাহা ।

মহাপাৰ্শ্ব মহোদৰ সমৰে ঢালাহা ॥

পশ্চিমে চলাহা হনু সমৰ বিজয় ।

ইন্দ্রজিত সহিতে লাগোক ধূমা জয় ॥৭২৯

বিভীষণ সমে আমি ৰাৱণক যুজো ।
 দশশিৰ ছেদি তাৰ ৰণ চণ্ডী পূজো ॥
 মধ্য থানে থাকোক স্ত্ৰীৰ কপিৰাজ ।
 জানুৱন্ত আদি ৰাখো বান্দৰ সমাজ ॥৭৩০
 সৰাহি বান্দৰে মনুষ্যৰ বুদ্ধি ধৰা ।
 ঘৰহিতে যুজি দুৰ্ঘট ৰাক্ষস সংহৰা ॥
 এহি বুলি লক্ষ্মণ সহিত চলিলন্ত ।
 স্ত্ৰবেলত চৰি লক্ষাপুৰী দেখিলন্ত ॥৭৩১
 স্ত্ৰবৰ্ণ মাণিকে বিশ্বকৰ্ম্ম নিশ্চিলন্ত ।
 চাৰি দ্বাৰে ৰাক্ষস দেখিল অপৰ্য্যন্ত ॥
 কাণ্ডে খাণ্ডে যাঠি জোঙ বজাৱন্তে আছে ।
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধৰিয়া যুদ্ধৰ সব কাছে ॥৭৩২
 অনন্তৰে তৈৰ হস্তে ৰাঘৱ নামিলা ।
 চৌদিশে যন্ত্ৰায়ো বুলি আদেশ কৰিলা ॥
 ৰামৰ আদেশে সৰ্ব্ব দিশে যন্ত্ৰাইলেক ।
 কিচ্ কিচ্ কুক্ কুকি শব্দ উঠিলেক ॥৭৩৩
 উত্তৰ দুৱাৰে ৰাম বৈলা সমদলে ।
 বিভীষণ লক্ষ্মণে সহিতে কতূহলে ॥
 অনেক কটুৰ বাক্য বুলি ৰঘুৱৰে ।
 অঙ্গদক পঠাইলেক ৰাৱণৰ তৰে ॥৭৩৪

সৰাহি—সকলো ।

খাণ্ডা—খড়্গ দা ।

বজাৱন্তে—ওলাই ।

ঘৰহিতে—নিজমঙ্গলৰ নিমিত্তে ।

ৰাৱণৰ আগে ধীৰে গৈলা কপিবৰ ।
 মেকৰ শিখৰ যেন দেখি কলেবৰ ॥
 সম্মুখি বোলন্তু ওবে দুৰ্জ্জন ৰাৱণ ।
 মোক কি চিনস তই মই কোন জন ॥৭৩৫
 ৰালিৰ নন্দন মই শ্ৰীৰামৰ দূত ।
 তোক লাগি ৰামে বাক্য পঠাইলে বহুত ॥
 ত্ৰৈলোক্যত যত যত অকৰ্ম্ম কৰিলি ।
 ধৰ্ম্ম দৌল সীতা দেবী ঘটক ভাঙ্গিলি ॥৭৩৬
 এতেকে শ্ৰীৰামে দশস্কন্ধ ছেদিবন্তু ।
 তোক বলী দিয়া ৰণ চণ্ডী পূজিবন্তু ॥
 শুন ওবে তিৰী চোৰ দুৰ্জ্জন ৰাৱণ ।
 মুনিস হোৱস যদি আসি দেহ ৰণ ॥৭৩৭
 নচেত সোতাক মাথে তুলি এতিক্ষণ ।
 পশ গৈয়া ৰাঘৱৰ চৰণে শৰণ ॥
 হেন নকৰস যদি ৰক্ষা নাহি তোৰ ।
 যৈত পলা তৈতে খেদি খাব ৰামশৰ ॥৭৩৮
 হেন শুনি ক্ৰোধিলা দুৰ্ব্বাৰ লঙ্কেশ্বৰ ।
 চাৰি বান্ধসক বোলে বান্ধৰক ধৰ ॥
 চাৰি গোটা বীৰে তান দুখান হাতক ।
 ধৰি বল দিয়া নপুৰিল লাৰিবাৰ ॥৮৩৯
 এহি মুখে ৰাৱণ ৰামক যুদ্ধে চান্দ ।
 চাৰিকো উৰ্দ্ধে নিয়া কৰিলা বিনাশ ॥

লাথি হানি ভাঙ্গিলা তাহাৰ টোলিঘৰ ।
 শ্ৰীৰামৰ আগে গৈয়া কৈলা কপিবৰ ॥৭৪০
 শুনি বামে আদেশ কৰিলা চতুৰ্দ্দিশে ।
 বৃক্ষ শিলা ধৰি যন্ত্ৰায়ো নিঃশেষে ॥
 আজ্ঞা শুনি বামৰ বেঢ়িয়া দিল কলি ।
 কিচ্ কিচ্ কুঙ্ক কুকি ভৈল যুদ্ধস্থলি ॥৭৪১
 শুনি বাহুণৰ ভয় গৰ্ব গৈল গলি ।
 আদেশিল বান্ধস কটক আগে চলি ॥
 কাণ্ডে খাণ্ডে যাঠী জোং শব্দ আন্দোল ।
 উভয় সৈন্যৰ যুদ্ধ ভৈগৈল তুমুল ॥৭৪২
 প্ৰাঞ্চিত চৰিয়া বান্ধসক ধৰি মাৰে ।
 বান্ধসে বান্ধৰ মাৰি অশুক বিচাৰে ॥
 এহি মতে উভয়ৰ ভৈল ধুমাজয় ।
 শুনियो যুগল যুদ্ধ কহো যেন নয় ॥৭৪৩
 ইন্দ্রজিত অঙ্গদৰ ঘোৰ যুদ্ধ ভৈল ।
 জম্বুমালী হনুৰ দুৰ্য্যোৰ মিলি গৈল ॥
 সুগ্ৰীৱ সহিতে যুদ্ধ ভৈল প্ৰজ্জ্বল ।
 বজ্জ মুষ্টি বান্ধসক মৈন্দ বীৰবৰ ॥৭৪৪
 এহি মতে যুগলৰ ভৈল যুদ্ধ যত ।
 বাম দেৱ জিনিলা বান্ধস ভৈল হত ॥

 কলি—জয়ধ্বনি ।

প্ৰাঞ্চি—প্ৰাচীৰ, গড় ।

টোলিঘৰ—চৰাঘৰ ।

মুখ অনন্তে কহে শুনা সৰ্বলোক ।

ডাকি হৰি হৰি বোলা পাতক ছাড়োক ॥৭৪৫

— — —

ঘোষা ॥ বধুপতি বধুবৰ বাঘৰ ঘুৰাৰি ।

দেৱক তাৰিলা বান্ধসৰ সেনা মাৰ ॥

পদ ।

অঙ্গদে ভঙ্গাইল গুণে ইন্দ্রজিত বীৰ ।

বান্দৰ গোটত মোৰ ভঙ্গ এত বৰ ॥

এহি বুলি নিকুন্তিলা বট মূলে গৈলা ।

যজ্ঞ কৰি মায়া বথে অস্তুধ্যান ভৈলা ॥৭৪৬

ৰাম লখমণ আনো যত কপিবৰ ।

সবাকো জৰ্জৰ কৰি আসিলেক শৰ ॥

ব্রহ্মাৰ বৰত অগনিত উতপন ।

হেন শৰে সবাহাকে হৰাইল চেতন ॥৭৪৭

ৰাৱণী দেখিল ভৈল নিচেফ্ট সবাবে ।

মনে মানিলেক সবে গৈল যম-ঘৰে ॥

হাঁসি আনন্দতে সিটো লঙ্কা লাগি গৈল ।

চপকৰে নমিয়া বাপৰ আগে কৈল ॥৭৪৮

যাহাৰ নিমিত্তে তযু হৃদি স্থিৰ নাই ।
 পঠাইলেন। মাৰিয়া সিন্ধে গৈল সমালয় ॥
 হেন শুনি ৰাৱণে ধৰিয়া হাত মেলি ।
 শিৰত চুম্বন দিলা ধন্য ধন্য বুলি ॥৭৪৯
 তাহাকে বিস্তৰ চাটু বুলিয়া পঠাইল ।
 আবে কি কৰিবো বুলি মনতে ভাবিল ॥
 ৰাম মৰি গৈল কুলি আভিকে উৎসাহ ।
 আবে সীতা ভাৰ্যা হব মনে কৰে সাহ ॥৭৫০
 ত্ৰিজটাক মাতিয়া আনিল তেতিক্ষণ ।
 শুনহ ত্ৰিজটা ধৰ মোহোৰ বচন ॥
 যি কাৰণে সীতা মোক কৰে অৱমান ।
 তাহাক মাৰিল পুত্ৰে গৈল সম-থান ॥৭৫১
 হুই শ্বুই মৃত্যুকক দেখক আপুনে ।
 পুষ্পকত তুলি সীতা নিয়োক এখনে ॥
 ৰাৱণৰ আজ্ঞায়ে সীতাক তুলি লৈল ।
 বথ বাহি তেতিক্ষণে ৰণভূমি পাইল ॥৭৫২
 পুষ্পকৰ পৰা সীতা দেৱী দেখিলন্ত ।
 ৰাম লখমণ দুয়ো পৰিয়া আচন্ত ॥
 তেজে তোল বোল গাৱে নাহিকে চেতন
 দেখি সীতা মুৰ্ছা গৈয়া পৰিল তেখন ॥৭৫৩
 কতো বেলি চেতন লাভিয়া সীতা শাস্তী ।
 বহুগুণ বৰ্ণায়া বিস্তৰ কান্দে সতী ॥

পাছে বুলিলন্ত সীতা ত্রিজনাক চাই ।
 কোনো কুলক্ষণ মোৰ এক অঙ্গে নাই ॥৭৫৪
 শুনহ ত্রিজনাক কেনে ভৈলোহো বিধবা ।
 ত্রিজনাক বোলয় মাৰ বিধবা নোহোৱা ॥
 জিজ্ঞাসি চাহিলো তযু স্বামীক জানকী ।
 মৃতকৰ মুখ হেন নোহে ভক ভকি ॥৭৫৫
 শব বন্ধে পীড়িত ছই আছে ছই ভাই ।
 এতিক্ষণে উঠিবন্ত নকান্দিবি আই ॥
 হেন নানা বচনে সীতাক বুজাইলেক ।
 যান পলটায় পুন্মুখানক গৈলেক ॥৭৫৬
 কতো বেলি পাছে ৰাম সঙ্কলন ভৈলা ।
 শৰীৰৰ তেজ ছই হাতে মলছিল ॥
 লখাইক দেখিলা শৰীৰত জীৱ নাই ।
 গলে বান্ধি কান্দিলন্ত অনেক বৰ্ণাই ॥৭৫৭
 মুকথ অনন্তে কয় দেখা দেখা ভাই ।
 সংসাৰৰ মোহমায়া কেনেকে মেবায় ॥
 এতেকেতে সৰে ভজা প্ৰভুবাম পদ ।
 তেবেসে এৰাইবা জানা সংসাৰ বিপদ ॥৭৫৮

ষোষা ॥ জগতৰ গুৰু বাম দেৱ দয়াময়
বান্ধসক মাৰি দিল। দেৱক নিৰ্ভয় ॥

পদ ।

পুণ্ড মূৰ্চা গৈলা প্ৰভু লক্ষ্মণৰ শোকে ।
আৰ্হুৱায়ে কান্দয় বেঢ়িয়া কপিলোকে ॥
এতহন্তে বায়ু আসি কৰ্ণে জপিলন্ত ।
আপুনি ঈশ্বৰ তুমি প্ৰভু ভগৱন্ত ॥৭৫৯
কিসক আপুনি আছা চেতন হবাই ।
বায়ুৰ বচনে সুস্থ ভৈলা বঘুৰায় ॥
পাছে গকড়ক স্মৰিলন্ত দেৱহৰি !
তেখেনে গকড় আসি ভৈলা চপকৰি ॥৭৬০
গকড়ক দেখি নাগ পাশ হোঁসকিল ।
দুয়ো ভাই সুস্থ ভৈল আনন্দ মিলিল ॥
গকড়ো গৈলন্ত দুয়ো ভাইক নমি ঘৰে ।
কুতূহল মিলি গৈল সব বান্ধবৰে ॥৭৬১
নৃত্য গীত বিজ্ঞ ঝাণ্ট আকৰ্ণ শৱদ ।
লঙ্কাত চমক ভৈল বান্ধস তবধ ॥
বাম লক্ষ্মণ জীল জানিয়া লঙ্কেশ ।
খুত্ৰান্ধ বীৰক ৰাজা কৰিলা আদেশ ॥৭৬২

বাম লক্ষ্মণক মাৰি আনগৈ এখন ।
 শুনি সিয়ো গৈয়া লগাইলেক ঘোৰ ৰণ ॥
 অসংখ্য বান্দৰ সিটো কৰিলেক নাশ ।
 হনুয়ে পৰ্বত হানি নিল যম পাস ॥৭৬৩
 পাছে অকম্পনক পাঠালে লক্ষেশ্বৰ ।
 সিয়ো গৈয়া মাৰিলেক অনেক বান্দৰ ॥
 তাৰ পৰাক্ৰম দেখি মাক্ৰতি নসৈলা ।
 বৃক্ষৰ প্ৰহাৰে তাকো যম পুৰে থৈলা ॥৭৬৪
 বান্দৰৰ সিংহনাদ শুনিল ৰাৱণ ।
 বজ্জদংষ্ট্ৰ বীৰক পঠাইল তেতিক্ষণ ॥
 সিয়ো মহা বলৱন্ত ৰাক্ষস দুৰ্বাৰ ।
 দুৰ্য্যোৰ সমৰে কপি মাৰিল অপাৰ ॥৭৬৫
 সুগ্ৰীৱে আপুনি বাট ভেঙিলেক তাৰ ।
 পৰ্বত মুণ্ডত মাৰি নিলা যম-দ্বাৰ ॥
 বজ্জ দংষ্ট্ৰ পৰিল ৰাৱণ শুনিলেক ।
 মনে সাৰ কৰি প্ৰহস্তক পাৰ্শ্বিলেক ॥৭৬৬
 সমদলে সাঁজি সিয়ো ৰণ ৰূপাইলেক ।
 উভয় দলৰ বহু সৈন্য পৰিলেক ।
 তাক দেখি নীল সেনাপতি ধাই গৈলা ।
 পৰ্বতৰ শৃঙ্গ হানি মাৰিয়া পেছাইলা ॥৭৬৭

সেনাপতি গ্ৰহস্ত পৰিল য়েবে বণে ।
 শোকে দুখে আৰ্ত্ত ভৈল দুৰ্জ্জন বারণে ॥
 পাত্ৰ সব মিলাই আনি আলোচিল কাজ ।
 আপুনি বণক নয়াই কৰিলে। অকাজ ॥৭৬৮
 এহি বুলি পাত্ৰ পুত্ৰ ভৃত্য সমন্বিতে ।
 চলি গৈল বারণ যুদ্ধক সমভূতে ॥
 সমদলে লঙ্কাহস্তে বাণ্ড বজ্জারস্ত ;
 বামদেৱে দেখি বিভীষণত পোছন্ত ॥৭৬৯
 কোন কোন বীৰগণ চিনিয়োক মিত্ৰ ।
 প্ৰচণ্ড প্ৰভাৱে আসে আমাক যুঁজিত ॥
 বিভীষণে দেখাৱৰ অঙ্গুলী নিৰ্দেশি ।
 কাঞ্চনে মণ্ডিত বথে আসে যিটো বসি ॥৭৭০
 অতি নীল বৰ্ণ দেহ দেখিতে সুন্দৰ ।
 যাক ভয়ে সুৰ সিদ্ধ নাগ তৰতৰ ॥
 ইন্দ্রক ইন্দ্ৰিতে যিটো ভঙ্গ কৰিছয় ।
 এহি ইন্দ্রজিত শ্ৰেষ্ঠ বাৰুণ তনয় ॥৭৭১
 তাহাৰ সন্নিতে চলে সুবৰ্ণৰ বথে ।
 ধনুক টকাৰি যিটো আসে গবজস্তে ॥
 পৰ্বত সমান চৰা এহি অতিকায় ।
 দেৱাসুৰ নাগ সবে শৰদে পলায় ॥৭৭২

পূৰ্ণ চন্দ্ৰ সদৃশ ছত্ৰক তুলি লয় ।
 দুই পাশে ধৱল চামৰ টুপে দুই ॥
 বিদ্যা গিৰি সদৃশ শৰীৰ যাৰ বলে ।
 জাতিস্কাৰ দশ মুখ অগ্নি সম জ্বলে ॥৭৭৩
 এহিতো ৰাৱণ দদা পৰম দুৰ্ব্বাৰ ।
 শৱদতে বিপুগণ পলায় যাহাৰ ॥
 সাৱধানে যুঁজিবাহা ইটো ৰাৱণাক ।
 থলমলি লগাই আছে সবে ত্ৰৈলোক্যক ॥৭৭৪
 নিৰন্তৰে শুনিয়োক ৰামৰ কীৰ্ত্তন ।
 শ্ৰীৰাম চৰণে সবে দিয়া একমন ॥
 স্বপ্ন সম দেখিয়োক আন যত কাম ।
 তিলেক জীৱন জানি বোলা ৰাম ৰাম ॥৭৭৫

ঘোষা ॥ ৰাম নিৰঞ্জন জগত আধাৰ ।

তুমিসে পৰম দেৱ আমাৰ ॥

পদ ।

এত হস্তে আসি ৰাৱণ বীৰে ।
 জাকে জাকে হানি বান্ধৰ মাৰে ॥
 দেখিয়া আপুনি স্তম্ভীৱে তাক ।
 'বহ' বুলি মাৰে পৰ্ব্বত জাক ॥৭৭৬

ৰাৱণে শৰ হানি ছন্ন কৈল ।
 তাহাকো ঘোৰ শৰে শালি থৈল ॥
 আপোন ৰাজ্যক দেখি বিকল ।
 শিলা বৰিষন্ত বীৰ সকল ॥৭৭৭
 সমস্তকে বীৰে পেলাইলে ঢালি ।
 দেখিয়া লক্ষ্মণ গৈলন্ত চলি ॥
 এতহন্তে হনু ৰাৱণ সমে ।
 লাগিলা সমৰ বৰ বিক্ৰমে ॥৭৭৮
 বাম হাতে দিলা চৰৰ তাক ।
 মূৰ্চ্চা গৈলা ৰাজা হৰাইলা বাক ॥
 পাছে তাৰে চোটে হনু মূৰ্চ্চিত ।
 দেখি নীলে চাইল তাক যুজিত ॥৭৭৯
 বৃক্ষে হানি দশোদিশক চাইল ।
 দেখিয়া ৰাৱণে কাটি পেছলাইল ॥
 দ্ৰুত বেগে গৈয়া ধ্বজে পৰিলা ।
 তৈৰ হন্তে গৈয়া মাথে চৰিলা ॥৭৮০
 ইমাথাৰ হন্তে সিমাথাক যান্ত ।
 থাহ থুহ কৰি গালে চৰবাস্ত ॥
 তথা লাগি বৈল ৰাৱণ ৰায় ।
 পাছে শৰে হানি থৈল বস্তাই ॥৭৮১
 দেখিয়া লক্ষ্মণে বুলিলা বাক ।
 শুন দুৰ্ঘ যুদ্ধ দেহ আমাক ॥

শুনিয়া বারণে ক্রোধে কিটাইল ।
 শবেহানি দশোদিশক চাইল ॥৭৮২
 লক্ষ্মণে সমস্ত কাটিল তাক ।
 বাবাস্বাবে মাৰে অস্ত্রৰ জাক ॥
 সঘনে দশগ্ৰীৱ মূৰ্চা যায় ।
 মৃত্যুৰ শঙ্কট মিলিল প্রায় ॥৭৮৩
 গুণি বোলে আন্ধ নুহিকে সম ।
 আৰ য়েবে যুঁজো চলিবো যম ॥
 হেন শূনি শক্তি লৈলেক তুলি ।
 হানিলে লক্ষ্মণক 'হোঁ' বুলি ॥৭৮৪
 যান্ত্ৰিয়া লক্ষ্মণক থৈলা শালি ।
 নামিয়া আনিবাক গৈলা চলি ॥
 ধৰিয়া কুৰি হাতে বল দিলা ।
 অনন্ত বীৰ্য্য লোম নলৰিলা ॥৭৮৫
 বিস্ময় গুণে কিনো পুৰুষেক ।
 কৈলাশ পৰ্ব্বতো অতিৰেক ॥
 হনুৰে দেখিলা কাৰ্য্য তাহাৰ ।
 দিলন্ত নিৰ্ঘাট মুষ্টিৰ প্ৰহাৰ ॥৭৮৬
 নিঢ়ালে ৰাজা পৰি মূৰ্চা গৈল ।
 লক্ষ্মণক হনু তুলিয়া লৈল ॥

থাহ-থুহ—গম নোপোৱাকে ঘনাই বা খৰকৈ ।

নিৰ্ঘাট:—গুৰুতৰ, ডাঙৰ শব্দ কৰি ।

বাম পাশত নিয়া থৈলন্ত ।
 লক্ষণে ব্রহ্ম জ্ঞান স্মরিলন্ত ॥৭৮৭
 স্বরূপ চিন্তিয়া ভৈলন্ত সুস্থ ।
 বারণ চবিল আপোন বথ ॥
 ধনু শব ধরি তৈলেক সাজ ।
 দেখিয়া শ্রীবামে বুজিলা কাজ ॥৭৮৮
 শব ধনু ধরি যুদ্ধে লড়িলা ।
 হনুয়ে দেখিয়া পিঠিত লৈলা ॥
 ঐষারত কম্পে যেন বাসর ।
 বারণক গালি দিলা বাঘর ॥৭৮৯ •
 স্তনবে বান্ধস অধম জন ।
 তোহোক পঠাইবো যম কৰণ ॥
 মোহোর ঘৰিণী হরি আনিলা ।
 কুকুরে যেন হাণ্ডি চক চুইলি ॥৭৯০
 এহি বুলি বথ ধ্বজ কাটিলা ।
 সাবধি মাৰি যম পুরে নিলা ॥
 হৃদয়ে মাৰিলা অনেক বাণ ।
 বারণে জঙ্ঘাবয় নাক কাণ ॥৭৯১
 কিবীটি কাটিল ভৈল নিশ্রীক ।
 লাজ পাই গৈল নিজ পুৰিক ॥
 পাত্রক মিলাই কহিলা কথা ।
 যেন যেন ভৈল পূৰ্বে ব্যৱস্থা ॥৭৯২

ব্রহ্মা দেরে মোক দিলা নির্ভয় ।
 মনুষ্যতে মাত্র ছইবেক ভয় ॥
 নন্দি ছুড়াবীয়ে শাপিলে মোক ।
 বান্দবে মাৰ চিস্তিবেক তোক ॥৭৯৩
 সেহি বাক্য সব আসি মিলিল ।
 মনুষ্য বান্দবে ভঙ্গাই খেদিল ॥
 হিত বুলিল বিভীষণ ভাই ।
 মাঝীচেয়ো মোত কৈল বুজাই ॥৭৯৪
 তাকো নমানিলেঁ মদ গর্ব্বত ।
 যুদ্ধত বামে কৈল আশকত ॥
 প্রহস্ত মমাই পবিল বণে ।
 সারধানে থাকা বাক্ষসগণে ॥৭৯৫
 বামৰ সমান মুনিষ নাই ।
 কুন্তকর্ণ ভাইক আন জগাই ॥
 এহি বুলি বহু কৈদ পাঞ্চিলন্ত ।
 কুন্ত কৰ্ণক জগাই আনিলন্ত ॥৭৯৬
 অলঙ্কাৰে মণ্ডি পঠাইল তাক ।
 আকাশ লজ্জি গৈল যুজিবাক ॥
 দেখি বাম চন্দ্রে পুচিলা তয় ।
 শীঘ্ৰে বিভীষণ কৰা পৰিচয় ॥৭৯৭

শুনিয়ে সৰ্বজন বাস কথা ।
দুৰ্ভ জ্ঞানম নকৰা বৃথা ॥
এৰিয়া ভাষ ভূষ যত কাম ।
নিবন্তৰে নৰে ঘুমিয়ে বাম ॥৭৯৮

ঘোষা ॥ জয়তি বাঘৰ বাম হৰি ।
তুমি বান্ধসব অন্তকাৰী ॥

পদ ।

বিভীষণে বুলিলা বচন ।
এহি প্রভু জানা কুস্তকৰ্ণ ॥
ত্ৰৈলক্য বিজয় জানা আক ॥
সান্নিধ্যানে যুঁজিবা ইহাক ॥৭৯৯
এত হস্তে বগে প্ৰবেশিল ।
গিৰিসাই বান্দৰ ভাগিল ॥
বৰ বৰ বীৰগণে তাক ।
বেড়ি সবে দিলা শিল জাক ॥৮০০
প্ৰহাৰত কোপ জ্বলি গৈলা ।
সৈন্য সব মিলিবাক লৈলা ॥

দেখিয়া সুগ্রীব বহু বুলি ।
 প্রহাৰিলা শাল বৃক্ষ তুলি ॥৮০১
 সিরো ক্রোধে শূল প্রহাৰিল ।
 মূৰ্চা গৈয়া সুগ্রীব পৰিল ॥
 তাক লৈয়া লক্ষা লাগি যায় ।
 সুগ্রীব চেতন পাছে পাই ॥৮০২
 নখে দাস্তে লৈলা নাক কাণ ।
 ডেৰে আইলা আপোনাৰ থান ॥
 সবাবে আগতে নিয়া থৈল ।
 দেখি হাঁসি উথলিয়া গৈল ॥৮০৩
 কুম্ভকৰ্ণ উলটি পশিল ॥
 দেখি বামে ধনুক ধৰিল ॥
 পাতাল সদৃশ বেষ্ট বাই ।
 বাক্সে বান্দৰ খেদি খায় ॥৮০৪
 ঘোৰ বাণ বামে প্রহাৰিয়া ।
 পেলাইলন্ত চৌৰাঙ্গি কৰিয়া ॥
 পুনু এক বাণ প্রহাৰিলা ।
 মাথা তাৰ কাটিয়া পেলাইলা ॥৮০৫
 কুম্ভকৰ্ণ যেখন পৰিল ।
 সমাগৰা পৃথিবী লৰিল ॥

বেষ্ট বাই—মুখ মেলি ।

চৌৰাঙ্গি—অচেতন প্রায় ।

দেবগণে কৰে তুতি-নতি ।
 বৰষিল চম্পক মালতী ॥৮০৬
 দশগ্রীৱে শুনি মূৰ্চা গৈলা ।
 চুতি পাই কান্দিবাক লৈলা ॥
 দেৱাস্তক আদি চাৰি ভাই ।
 প্ৰবোধিল পিতৃক বুজাই :৮০৭
 বণক চলিল দড়দড়ি ;
 ৰথে ঘোড়ে কুঞ্জৰত চৰি ॥
 'বাপাইলেক সবে ঘোৰ ৰণ ।
 দেখি বিহ্বলি কপিগণ ॥৮০৮
 শাল তাল বৃক্ষ বৰিষয় ।
 নবাস্তকে সৈন্যক মাৰয় ॥
 সূত্ৰীৰ আদেশে বালিশুত ।
 তাক যেন চাইল যমদূত :৮০৯
 সংগ্ৰাম বিশেষ দুইৰো ভৈল ।
 দুইকো দুই প্ৰহাৰিবে ভৈল ॥
 বজ্জ সম মুষ্টিৰ প্ৰহাৰে ।
 নবাস্তক গৈল যমদ্বাৰে ॥৮১০
 পাছে অঙ্গদক তিনি বীৰে ।
 চায়া গৈল দুৰ্য্যোৰ সমৰে ॥

জৰাইলেক—লগালেক ।

বিহ্বলি—জিকাৰ খাই উঠিল । লৰিব—চৰিব নোৱাৰা ।

মহোদৰ ত্ৰিশিৰা দেৱাস্ত ।
 তিনিকো অঙ্গদে গ্ৰহাৰস্ত ॥৮১১
 দেখি নীল হনুমন্ত দুই ।
 অঙ্গদৰ পাখা পূৰ ছই ॥
 দুই দুই বাক্ষসক পাই ।
 ঘোৰ যম-পূৰে দিলা ঠাই ॥৮১২
 দেৱাস্তক হনুৱে মাৰিলা ।
 নীলে মহোদৰ সংহাৰিলা ॥
 দেখিলেক খুড়ত পৰিল ।
 হনুক ত্ৰিশিৰা যুদ্ধ দিল ॥৮১৩
 তাৰ বথ ধ্বজ তূণ বাণ ।
 সব ভাঙ্গিলন্ত হনুমান ॥
 ত্ৰিশিৰাৰ খড়গ কাঢ়ি লৈয়া ॥
 চুলে ধৰি বামে ঘূৰাইয়া । ৮১৪
 সাগৰ গহন হনুমন্ত ।
 তিনি শিৰ চোটে ছেদিলন্ত ॥
 দেখি মহাপাৰ্শ্ব নিকলিল ।
 ঋষভে তাহাক সংহৰিল ॥৮১৫
 অতিকায় গুণে মনে মনে ।
 তিনি ভাই পৰিলেক বণে ॥

আৰো দুই খুড়াও পৰিল ।
 বিধাতাই হেন সে কৰিল ॥৮১৬
 সৈন্তে সমে ৰাম লখমণ ।
 আজি পঠাওঁ যমৰ কৰণ ॥
 বহে তাক হাজাৰেক ঘোঁড়ে ।
 বথ চলিলেক যেন উৰে ॥৮১৭
 বিক্রমে ধনুক টঙ্কাৰিয়া ।
 সৈন্য সব ভঙ্গাইলেন গৈয়া ॥
 শ্ৰীৰামে বোলন্তু বিভীষণ ।
 ইটো কোন ভঙ্গাইলেক ৰণ ॥৮১৮
 বোলন্তু এহিটো অতিকায় ।
 শত্ৰু যাৰ শরদে পলায় ॥
 ইহাক যুঁজিবা সাৱধানে ।
 শুনি খেদি গৈলেক লক্ষ্মণে ॥৮১৯
 দুইৰো ঘোৰ যুদ্ধ মিলি গৈল ।
 ত্ৰিজগতে দেখি ত্ৰাস ভৈল ॥
 পাছে বায়ু সন্তোদ কহিল ।
 লক্ষ্মণে ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ প্ৰহাৰিলা ॥৮২০
 অতিকায় তেবে পৰি গৈল ।
 পৃথি, কাম্প কাম্প ঠাই লৈল ॥

শুনিল বারগ দুবাশয় ।
 চাৰি পুত্ৰ গৈলা বমালয় ॥৮২১
 শোকে দুখে দগধ হৃদয় ।
 কান্দিলন্ত বহুতো বৰ্ণাই ॥
 দেখি ইন্দ্রজিত উতপন ।
 বোলে পিতৃ চলিলোঁহেঁ বণ ॥৮২২
 একেশ্বৰে সব মান সাৰেঁ ।
 বাম লক্ষ্মণক বণে মাৰেঁ ॥
 মাথাত চুষ্ণিয়া আদেশিলা ।
 সিয়ো গৈয়া যজ্ঞ আবন্তিলা ॥৮২৩
 দেৱ পূজি লভিল প্ৰসাদ ।
 অশুৰ্ধ্যান ভেল মেঘনাদ ॥
 দেখি বাম সেনাৰ বিষাদ ।
 হৰি হৰি মিলিল প্ৰমাদ ॥৮২৪
 এত হস্তে ইন্দ্রজিত বাণে ।
 সমস্তকে তাড়িল সন্ধানে ॥
 জানে যিটো বৰ বৰ বুলি ।
 পৃথিবা সহিতে থৈল শালি ॥৮২৫
 বামে বুলিলন্ত শুনা ভাই ।
 আক নিযাবণ্ডা আন নাই ॥

ব্রজা বর দিলন্ত নিশ্চিত ।
 মৰণেসে আমাৰ উচিত ॥৮২৬
 হাতে ধনু ধৰ দৃঢ় কৰি ।
 বান্দৰৰ হওঁ শেষ তৰী ॥
 অনন্তৰে মেঘনাদ বাণে ।
 ত্রয়ো ভাইক পীড়িল সন্ধানে ॥৮২৭
 চলিয়া পৰিল ত্রয়ো ভাই ।
 প্রাণবায়ু নাসে নেখেলায় ॥
 নিশব্দে দেখি বণেশ্বলী ।
 সবে সৈন্য সংহাবিলা বুলি ॥৮২৮
 মনে বৰ মিলিল আহ্লাদ ।
 লক্ষ্যত পশিলা মেঘনাদ ॥
 বারুণত সমস্ত কহিলা ।
 শুনি দশগ্ৰীৱ প্রশংসিলা ॥৮২৯
 কায়স্থ হৃদয়ানন্দে কয় ।
 শুনিয়েক সভাসদ চয় ॥
 বাম কথা সংসাৰৰ সাৰ ।
 জ্ঞানি ৰাম বোলা বাৰম্বাৰ ॥৮৩০

ঘোষা ॥ বাম বমাকান্ত বাম বমাকান্ত

বাম বমাকান্ত দেব ।

ভকতৰ ধন   তুমি নিৰঞ্জন

তুৰা পাৰে কৰো সেৱা ॥

তুলডী ।

বায়ুৰ নন্দন   পৰি একক্ষণ

ব্রহ্মাৰ বাক্য মানিলা ।

আঙ্গামুৰি দিয়া   গাৱ জঙ্ঘাবিয়া

উঠিয়া পাছে বসিলা ॥

জানুৱন্তে কিছু   সঙ্কুক্ষণ হয়।

বায়ুৰ পুত্ৰ মাতাইল ।

জ্ঞাতিক নিস্তাৰ   কৰা বাপু বুলি

ঔষধ লাগি পঠাইল । ৮৩১

তেহোঁ তেৱে হীম-   বস্তুক ছড়াই

আকাশৰ পথে গৈলা ।

ঋষভ কৈলাশ   পৰ্বত মধ্যত

ঔষধ গিৰি দেখিলা ॥

ঔষধ শলাই   দেখি হনুমন্তে

পৰ্বত সমে উঘালি ।

ডেংমেলি পুনু   আসিয়া তৈলস্তু

হনুমস্তু মহাবলী ॥ ৮৩২

ঔষধৰ গন্ধ   পাইয়া তেতিক্ষণে

সসৈন্যে বাম মুৰাৰি ।

ঘুমুটিৰ উঠি   যেন সবে হস্তে

বসিলেক শাৰী শাৰী ॥

পুনু কিচ্ কিচ্   কুক্ কুক্ শব্দে

লজ্জিল উদ্ধৰ পাশ ।

লঙ্কাৰ লোকৰ   কাণে তাল দিল

শুনি দশগ্ৰীৱ ত্ৰাস ॥ ৮৩৩

পাছে সুগ্ৰীৱৰ   আদেশে বান্দৰে

হাতে ধৰি জোঙ্গ খড়ি ।

চতুৰ্ভিতি থাকি   অগনি লগাইল

সমস্ত লঙ্কাক জুৰি ॥

অনন্তৰে কুন্ত   নিকুন্ত বীৰক

আদেশিল দশশিৰ ।

সুগ্ৰীৱে কুন্তক   মাৰি পেলাইলেক

নিকুন্তক হনুবীৰ ॥ ৮৩৪

দ্বয়ো পৰিবাক   শুনি মহা শোকে

মকৰাঙ্গ আদেশিল ।

তাহাকে। দুর্ঘোৰ   সংগ্রাম কৰিয়া

শ্ৰীৰামদেৱে মাৰিল ॥

মকৰাঙ্ক য়েবে   ৰণত পৰিল

ৰাৱণায়ে শুনিলেক ।

ৰাৱণীক ৰাজা   সম্বোধন কৰি

ৰণক পঠাই দিলেক ॥৮৩৫

সিয়ো গৈয়া মায়া-   সীতা কাটি ৰণ

কৰিলে হনু সহিত ।

হনু তাক ৰণে   ভঙ্গ কৰি শোকে

গৈলন্ত ৰাম সন্মিত ॥

বিবৰ্ণ বদনে   ৰামৰ আগত

সীতাৰ বাৰ্তা কহিলা ।

শোক সাগৰত   মগ্ন ভৈলা প্ৰভু

বিভীষণে প্ৰবোধিলা ॥৮৩৬

বোলন্ত ই কথা   সবে মাসাময়

তোমাক মাত্ৰ বঞ্চিল ।

এহি চলে সিটো   নিকুন্তিলা বট

তলে যন্ত আৰম্ভিল ॥

শীঘ্ৰ কৰি মোক   লক্ষ্মণক দিয়ে

তেবে হবে কাৰ্য্য ভাল ।

ইহানে হাতত   সিটো পাপিষ্ঠৰ

অৱশ্যে হৈবেক কাল ॥৮৩৭

এহি বুলি বেগে লক্ষ্মণক লৈয়া

ক্ষণেকে লাগ পাইলেক ।

বান্দৰ সকলে যজ্ঞৰ সম্ভাৰ

সমস্ত লুড়ি খাইলেক ॥

যজ্ঞ কৰিবাক নপাই ঈশ্বৰজিতে

কোপ কৰিলেক আতি ।

বিভীষণক যে অনেক দুৰ্ব্বাক্য

বুলিলেক মন্দ মতি ॥৮৩৮

শুনি লক্ষ্মণৰ শবীৰ নসহে

দিলন্ত অন্তৰ জাক ।

সিয়ো ধনু ধৰি বহু শৰ সজ্জ

প্রহাৰিলে লক্ষ্মণক ॥

পাছে দুয়ো দিব্য অস্ত্র প্রহাৰিয়া

দুইৰো দুই সংহাৰিল ।

এহি মতে নৱ দিন নৱ বাত্ৰি

দুৰ্য্যোৰ বণ মিলিল ॥৮৩৯

পাছে সূৰ্য্য মুখ অস্ত্র প্রহাৰিয়া

তাৰ মাথা ছেদিলন্ত ।

বিভীষণ সমে পৰম আনন্দে

ৰাম পাশে আসিলন্ত ॥

শ্রীবামে দেখিলা।   সব জর্জরিত

ହୁଲି ଆছে ଶବ୍ଦୀବକ ।

হা হা বাপু তোব বিপত্তি কবিলেঁ।

কান্দে ধৰি লক্ষ্যগক ॥৮৪০

ইন্দ্রজিত যুদ্ধে পবিত্র যুদ্ধ

त्रैलोक्य कम्पिल आति ।

সাথে স্বর্গ ভেদি   জয় লখমণ

ਸਿਖਿਲ ਪ੍ਰਭ ਸਮੁਪ੍ਰਤਿ ।

বাবুৰ আগে   বাৰ্তা পৰি গৈল

ইন্দ্রজিত পৰিবার ।

শুনিল মাত্রকে   ঢলিয়া পড়িল

উজ্জ্বল সিংহাসনৰ ১৮৪১

ଚେତନ ଲଭିଯା   **ଶୁଣକ ବର୍ଣ୍ଣାୟା**

আন্তর্য্যারে কান্দে পবি ।

পাছে ক্রোধ করি   সীতাক কাটিবে

খেদি যাই দড়দড়ি ॥

অবিন্য মন্ত্রীয়ে

পলটাইল ব্যবহারক ।

শুনা সৰ্বলোক   আন তেজিয়োক

শুনিয়ে। বাম কথাক । ୮୫୨

ঘোষণা ॥ বাম জগজীৱ বাম জগজীৱ

বাম জগজীৱ স্বামী ।

পশু-পক্ষী যত তোমাৰ ভকত

সি ভৈল বৈকুণ্ঠগামী ॥

দুলভী ।

বাৰ্হণ ৰাজাই

পাছে সৈন্যচৰ

অৱশেষ যত পাইল ।

অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ দিয়া

বীৰক চাহিয়া

যুঁজক পঠায়া দিল ॥

দুৰ্ঘোৰ সমৰে

উভয় দলৰ

লাগি গৈল ধুমাজয় ।

আঞ্জোৰে কামোৰে

দুৰ্জ্জন বান্ধৰে

ৰাক্ষস কৰিল ক্ষয় ॥৮৪৩

শ্ৰীৰামে গন্ধৰ্ব

বাণক প্ৰহাৰি

মাৰিলা ৰাক্ষস কুল ।

লঙ্কাৰ ভিতৰে

ৰোল উঠি গৈল

ক্ৰন্দনৰ হুলস্থূল ॥

বারণায়ে শুনি   সহিবে নাপাষি
বজ্রাইলে সাজি বগক ।

সব চপকৰে   হস্তী-ঘোড়ে চৰি
খেদিয়া গৈল বামক ॥৮৪৫

দুপৰৰ যেন   প্রচণ্ড আদিত্য
 দেখি সৈন্য ভঙ্গ হৈলা ।

বাম-লখমণে   দেখি তেতিক্ষণে
 ধনু ধরি খেদি গৈলা ॥

বহু অশ্রু জাকে   দুই ভাইক মাৰি
বিস্তৰ পীড়া কৰিল ।

ছর্জয় বারণে অতি পৰাক্রমে
 দুয়ো ভাইক যুদ্ধ দিল ৷৮৪৫

লক্ষ্মণ সহিতে   পাছে বারণা
যুদ্ধ ভৈল গুরুতর ।

লখাইৰ প্ৰচণ্ড   প্ৰহাৰে আপোন
দেখিলেক অতন্তৰ ॥

মনত গুণ্য   ইহাব সদৃশ
মুনিষ নেদেখোঁ আন ।

নিৰ্ম্মল শক্তি লক্ষণক লাগি
কৰিলে বৰ সন্ধান ॥ ৮৪৬

হৃদয়ত পৰি   পাতাল পর্য্যন্ত

পশি গৈল হলহলি ।

লখাই পৰিলা   দেখি আথে-বেথে

আনিবাক গৈল চলি ॥

শ্রীৰামে দেখিয়া   শব জাক দিয়া

বিছিলেক নাকে মুখে ।

গাণ্ডি পেট পিঠি   শালি শালি থৈল

চুৰ্ত্তি হবাই গৈল দুখে ॥৮৪৭

পাছে দশদ্রীবে   বিমুখে পলায়া

গৈলা নিজ বথ লাগি ।

শ্রীৰামে লখাইব   শকতি কাটিল

হমুৱে পেছলাইলা ভাগি ॥

জাম্বুবন্ত আদি   সবহি বহিলা

লক্ষ্মণক বন্ধা কৰি ।

বারণাক খেদি   গৈলন্ত বাঘৰ

হাতে ধমুশব ধৰি ॥৮৪৮

বথ-ধবজ, ধমু   সমস্ত কাটিয়া

কিৰীটি ছেদি পেলাইল ।

বণত হতাশ   ছয়া লঙ্কেশ্বৰ

লঙ্কাত গৈয়া পশিল ॥

হলহলি—কতো নোবোৱাকৈ, একেবাহে ।

গাণ্ডি—গড়ি, গা ।

সবহি—সকলো ।

শ্রীৰামে লখাইক   গলত বান্ধিয়া
কান্দিলন্ত মহাশোকে ।

বিশল্য কৰণী   আনিবাক প্রতি
পঠায়া দিলা হনুকে ॥৮৪৯

তেহোঁ গৈয়া বেগে   ছায়াগ্রাহী মাৰি
কালনিমি সংহাৰিলা ।

তিনি কোটি গন্ধ-   বঁক বণে মাৰি
পৰ্বত তুলি আনিলা ॥

বিশল্য কৰণী   বিচাৰি স্নেহে
লক্ষণৰ নাকে দিলা ।

ঔষধৰ গন্ধ   পায় তেতিক্ষণে
লক্ষণ উঠি বসিলা ॥৮৫০

লক্ষণ জীৱাৰ   দেখি সমস্তৰে
আনন্দ মিলিয়া গৈল ।

আবেশে জানিলোঁ   সবেয়ো বোলয়
দশগ্ৰীৱ নাশ ভৈল ॥

শ্রীৰামৰ বাক্য   হনুমন্তে গৈয়া
থৈ আসিলা পৰ্বতক ।

বাঘৰ শোক   দেখিয়া লক্ষণে
বুলিবে লৈলা বামক ॥৮৫১

শীঘ্র কৰি দদা   ৰাৰণক মাৰা

আমাত এৰিয়া স্নেহ ।

লক্ষ্মণৰ বোলে   ৰাৰণক দিলা

অনেক শৰ সন্দেহ ॥

অহে নৰলোক   সবে শুনিয়োক

শ্ৰীৰামৰ গুণ-নাম ।

অনন্তে বোলয়   ইসে সত্য হয়

ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥৮৫২

ঘোষা ॥ জয় ৰাম ৰাম জয় ৰাম জয় ৰাম ।
ৰাৰণক সংহাৰি সাধিলা দেৱ কাম ॥

পদ ।

ৰামৰ প্ৰহাৰে আতি জলা কলা ভৈলা ।

দশগ্ৰীৱ হোসকিয়া কতো দূৰ গৈলা ॥

উদ্ভে বথ দিয়া মাতলিক পঠাইলন্ত ।

তাতে চৰি ৰামে ৰাৰণক যুঁজিলন্ত ॥৮৫৩

শ্ৰীৰামে ৰাৰণে যুদ্ধ মিলিল দুৰ্য্যোৰ ।

দুয়ো অস্ত্ৰ প্ৰহাৰ কৰয় নাহি ওৰ ॥

দুইকো দুই পীড়ন্ত দুহানো ছিদ্ৰ পাই ।

শূৰ সিদ্ধ সমস্তে আছন্ত বঙ্গ চাই ॥৮৫৪

পাছে বামে প্রহাৰ কৰিলা অৰ্দ্ধ চন্দ্ৰ ।
 ছেদিয়া পেহুলাইলা ৰাৱণৰ দশস্কন্ধ ॥
 পুনৰপি উঠিয়া বামক ৰণ কৰে ।
 দেখি বামে তাকো কাটি পেলাইলা সহৰে ॥৮৫৫
 এহি মতে কাটিলন্ত একশত বাৰ ।
 তথাপিতো ৰাৱণৰ নঠৈলেক মাৰ ॥
 পৰম বিস্ময় বামে মনত গুণন্ত ।
 কৰঘোৰে মাতলিয়ে বামত কহন্ত ॥৮৫৬
 পূৰ্বে ৰাৱণায়ে মহেশক আৰাধিলা ।
 তাহান কৃপাত ইটো বৰক লভিলা ॥
 ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ মাৰি আক কৰিয়ো বিদাৰ ।
 তেবেসে ৰাৱণ মৰি যাইব যম-দ্বাৰ ॥৮৫৭
 হেন শুনি ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ ধনুত যুৰিল ।
 মন্ত্ৰ অভিষেকি ৰাৱণক প্ৰহাৰিল ॥
 হৃদয় সবকি বাণ পাতালক গৈল ।
 তাহাৰ পতনে ভূমি তল বল ভৈল ॥৮৫৮
 হাহাকাৰ শব্দ উঠিল ৰাক্ষসৰ ।
 জয় জয় বাম ধ্বনি ভৈ গৈল দেৱৰ ॥
 পুষ্প বৰিষিয়া সবে স্তুতি নতি কৰে ।
 বিজ্ঞ ৰাস্তি আনন্দ মিলিল বান্দৰৰে ॥৮৫৯

বারণক ধবি বিভীষণে কান্দিলন্ত ।
 শ্রীবামে প্রবোধ বুলি শাস্ত কবিলন্ত ।
 মন্দোদরী আদি যত ক্রন্দন কবন্ত ।
 বিভীষণে আশ্বাসিয়া পঠায়া দিলন্ত ॥৮৬০
 শ্রীবামে আদেশি সজ্জাইলন্ত চিতাখান ।
 তাতে তুলি বারণক কবিল। মহন ॥
 বারণক মাঝি প্রভু সন্ন্যাস খেলন্ত ।
 মেঘ গুটি গৈলে যেন চন্দ্র প্রকাশন্ত ॥৮৬১
 সুগ্রীর সহিতে বহু আনন্দ কবিল। ।
 লঙ্কাত নৃপতি বিভীষণক খাপিল। ॥
 পাছে বিভীষণে আঠৈ ছিবা লাক দিল। ।
 সসৈন্তে বাঘরে বসি আনন্দে ভুঞ্জিল। ॥৮৬২
 পাছে হনুমন্তক পাঠাইল। বনুপতি ।
 সীতাত কহিয়ো গৈয়া আমার জয়তি ॥
 বামর আজ্ঞায়ে চলি গৈল হনুমন্ত ।
 জানকীর আগে কহি পুনু আসিলন্ত ॥৮৬৩
 অনন্তবে সীতাক চৌদোলে আনিলন্ত ।
 অগ্নিত পেহলাই প্রভু পরীক্ষা দিলন্ত ॥
 দেখি ব্রহ্মা আদি দেব সব আসিলন্ত ।
 মূর্তি ধরি অগ্নি সীতা কোলাত খেলন্ত ॥৮৬৪

বামৰ পান্নত আনি সীতাক অৰ্পিলা ।
 সপোনত দশৰথে বামক কহিলা ॥
 তেবেসে সীতাক প্ৰভু দেৱে সম্বৰিলা ।
 ইন্দ্ৰৰ বৰত মৰা বান্দৰ জীয়াইলা । ৮৬৫
 ব্ৰহ্মাদি দেৱক বাম দেৱে নমিলন্তু ।
 বামত বিদায় মাগি সবহি গৈলন্তু ॥
 অনন্তৰে বামে মাতিলন্তু বিভীষণ ।
 সমন্ত বীৰক তুমি দিয়োক ভূষণ ॥ ৮৬৬
 বামৰ আদেশে বিভীষণ মহাশয় ।
 দিব্য অলঙ্কাৰে মণ্ডিলন্তু বীৰচয় ॥
 পাছে শ্ৰীৰামক বুলিলন্তু বিভীষণ ।
 আমাৰ লঙ্কাত থাকা কতো দিন মান ॥ ৮৬৭
 ৰাঘবে বোলন্তু মিত্ৰ উচিত নহয় ।
 ভৰতে তহিত দুখ পাৱে অতিশয় ॥
 ঘেন শীত্ৰ পাণ্ডু গৈয়া অযোধ্যা নগৰী ।
 সেহি কৰ্ম্ম কৰিয়োক হেলা পৰিহৰি ॥ ৮৬৮
 হেন শূনি বিভীষণে পুষ্পক বিমান ।
 শ্ৰীৰামৰ আগে আনি যোগাইলেক যান ॥
 বীৰগণ সমে তাত চৰিলন্তু যাই ।
 সমন্ত স্থানক যান্তে সীতাক দেখাই । ৮৬৯
 এহিমতে পাইলা ভৰদ্বাজৰ আশ্ৰম ।
 তহিতে বিমান ৰাখিলন্তু প্ৰভু বাম ॥

ঋষিক নমিলা সবে যুদ্ধৰ বৃত্তান্ত ।

ঋষিয়ে পুছিলা ৰামে সব কহিলন্ত ॥৮৭০

তুষ্ট হৈয়া ঋষি শ্ৰীৰামক বৰ দিলা ।

সব বৃক্ষ সবে মধু ফলক ধৰিলা ॥

দেখি বান্দৰৰ মহা বজ্জ মিলি গৈল ।

ডেৱা ডেৱি কৰি ফল ভুঞ্জিবাক লৈল ॥৮৭১

শ্ৰীৰামে বোলন্ত হনু সত্ৰৰে যাযোক ।

আমাৰ বাৰ্ত্তাক ভৰতত জানাযোক ॥

ৰামৰ আদেশে হনু তেখনে গৈলন্ত ।

ব্ৰাহ্মণৰ বেশে ৰাম বাৰ্ত্তা কহিলন্ত ॥৮৭২

শুনিয়া ভৰতে আনন্দতে মগ্ন ভৈলা ।

সমদলে আগবাঢ়ি আনিবাক গৈলা ॥

বাঢ়ে ভণ্ডে দণ্ডে ছত্ৰে হস্তী হয় চানি ।

কান্দতে লৰিলা শূনি কৌশল্যা গোসাঁনী ॥৮৭৩

ঋষিক নমিয়া ৰামে চলিলন্ত যানে ।

দূৰ হস্তে ভৰতে দেখিলা বিদ্যমাণে ॥

পুষ্পকে আনন্ত অযোধ্যাৰ দিশ ধৰি ।

সৈন্যৰ আন্দোলে দিশ ধূলা বৰ কৰি ॥৮৭৪

শুনা সৰ্বজন ৰাঘৱৰ কথা সাৰ ।

ৰামৰ চৰিত্ৰে কৰে সংসাৰ উদ্ধাৰ ॥

জানিয়া নেৰিব শ্ৰীৰামৰ গুণ-নাম ।

মূৰখ অনন্তে কহে বোলা ৰাম ৰাম ॥৮৭৫

অতিদৰ্পে হতালঙ্কা অতিমানেচ কোৰবাঃ

অতিদানে বলিৰ্কন্ধঃ সৰ্বমত্যন্ত গহিতং ॥

ঘোষা ॥ জয় বাম বধূপতি নৃপতি ঈশ্বৰ ।

যাৰ পদ সেৱন্ত বিাবন্ধি মহেশ্বৰ ॥

পদ ।

এতহন্তে বথ আহি সন্নিত চাপিল ।

পুষ্পকত সবে বাম চন্দ্ৰক দেখিল ॥

কৃতাজ্জলি কৰি শ্ৰীৰামক নমিলা ।

ভৰতেও প্ৰদক্ষিণে প্ৰণাম কৰিলা ॥৮৭৬

বশিষ্ঠকো দেখি ৰামে পৰি প্ৰণামিলা ।

কৈশল্যা প্ৰমুখ্যে মাতৃ সবকো নমিলা ॥

এহিমতে ৰামচন্দ্ৰ নন্দি গ্ৰামে গৈয়া ।

চাৰি ভাইৰ পেহলাইলন্ত জটাক ছিঙ্গিয়া ॥৮৭৭

পুষ্পক পঠাইলন্ত কুবেৰ সন্নিতে ।

কুবেৰ পঠাইল পুনু ৰামক সেৱিতে ॥

পাছে অযোধ্যাত প্ৰবেশিলা চাৰি ভাই ।

অযোধ্যা বাসীৰ আনন্দৰ সীমা নাই ॥৮৭৮

ভৰত সহিতে পাত্ৰ মন্ত্ৰী আলোচিলা ।

বহুত সম্ভাৰ সবে ৰাজ্যৰ জৰাইলা ॥

সাতো সমুদ্রৰ জল আনিয়া মিলাইল ।
 পুণ্য যোগে শ্ৰীৰামক ৰাজ্য জোকাবিল ॥৮৭৯
 ৰাম ৰাজা ভৈলন্তু প্ৰজাৰ ভৈল সুখ ।
 খণ্ডি গৈল সমস্তৰে যত মন-হুখ ॥
 কইলে উপজে শস্য অপাৰ ভূমিত ।
 নদী সৰো বহিবে লাগিলা পঞ্চামৃত ॥৮৮০
 অকালত মৃত্যু কাৰো নাহিকে প্ৰজাৰ ।
 পিতৃ-মাতৃ আগত পুত্ৰৰ নাহি মাৰ ॥
 এহিমতে ৰঘুনাথ প্ৰভু ৰাজা ভৈলা ।
 সূত্ৰীৰ আদিক বস্ত্ৰ ভূষণে মণ্ডিলা ॥৮৮১
 বিভীষণ হনুমন্ত অঙ্গদ বীৰক ।
 সমস্তৰে মন পূৰি পঠাইলা দেশক ॥
 তেসম্বো প্ৰভুৰ পাৰে ভকতি মাগিয়া ।
 প্ৰণাম কৰিয়া গৈল কান্দিয়া কান্দিয়া ॥৮৮২
 ৰাম লখমণ সীতা ভক্তৰ স্নেহত ।
 তাসম্বাকে চাই বৈলা পৰম দুখত ॥
 পাছে ৰামে সমস্তকে ৰঞ্জিলন্তু আতি ।
 সাতো পৃথিবীৰ প্ৰভু ভৈলন্তু নৃপতি ॥৮৮৩
 কৰ দণ্ড নলৱন্ত নাহি বান্ধ মাৰ ।
 এহিমতে প্ৰভু দেৱে পালিলা সংসাৰ ।
 ৰামৰ চৰণে সৰে ভকতি কৰন্তু ।
 নাহি শোক তাপ যেন স্বৰ্গত বঞ্চন্তু ॥৮৮৪

দশ দশ হাজাৰ বৎসৰ জীয়ে লোক ।
 নাহি মাৰি-মৰক একোৱে দুখ-শোক ॥
 এহিমতে আছে প্রভু অযোধ্যা পুৰীত ।
 সমস্তৰে মহোৎসৱ বাঢ়ে নিতে নিত ॥৮৮৫
 কৌশল্যা প্রমুখ্যে সবে মাতৃৰ আনন্দ ।
 দেখিয়া পৰম ব্ৰহ্ম পুত্ৰ ৰামচন্দ্র ॥
 জানকী ৰামৰ প্ৰীতি বাঢ়ে প্ৰতি নিতি ।
 স্বামীৰ সংযোগে সীতা ভৈলা গৰ্ভৱতী ॥৮৮৬
 পাছে দৈব গতি শুনিয়েক যেন ভৈল ।
 স্বপ্নৰ কথাক সীতা ৰাম আগে কৈল ॥
 শূনি তাক ৰামে হাসিলস্ব উচ্চ কৰি ।
 সব সভাসদে ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥৮৮৭

ভিন্ন স্থানে পিতুৰ্গেহং জানিহি পতিদেবতে ।

দুঃখং মাকুৰ বৈদেহি হাগচ্ছ মম চা শ্ৰমম্ ॥

ঘোষা ॥ প্রভু ৰাম ৰঘুনাথ গোবিন্দ ।

ভজহৌ তযু পদ অৰাবিন্দ ।

পদ ।

বুলিলা ৰামে শুনা প্ৰাণেশ্বৰী ।

স্বপ্নক কোনে মানে সত্য কৰি ॥

এতেকে কাহাৰো আগে নকৈবা ।
 ইটো কথা শুনি লোকে হাসিব ॥৮৮৮
 এহিমতে সুখে আছে বাঘৰ ।
 শুনিলো লোক মুখে গলাবৰ ॥
 বাহুণে নিলেক সীতাক হৰি ।
 হেনয় নাৰী আছে ঘৰ কৰি ॥৮৮৯
 শুনিয়া বাঘৰ কষ্ট মনত ।
 মুখ শান্তি নাহি গুণে সতত ॥
 উগল থুগল নপাস্ত পাৰ ।
 সীতাৰ ত্যাগক কৰিল সাৰ ॥৮৯০
 লক্ষ্মণৰ আগে কৈল সকল ।
 লক্ষ্মণে শুনিয়া ভৈলা বিকল ॥
 দেখিয়া শ্ৰীৰামে বুলিলা বাক ।
 সীতাক বাখা যে কাটা আমাক ॥৮৯১
 ঘাটক বচন শুনি লক্ষ্মণ ।
 বধে তুলি সীতা লৈ গৈল বন ॥
 দুৰ্য্যোৰ বনত গৈয়া বুলিলা ।
 বাঘৰে তোমাক নিৰ্ব্বাস দিলা ॥৮৯২
 নিৰ্জ্জন বনত পৰিলা আই ।
 কান্দন্তু আৰায়ে উপায় নাই ॥

বন্য জন্তু সব কান্দে উপাসি ।
 সন্নিধ্যে বাল্মীকি পাইলন্ত আসি ॥৮১৩
 সীতাৰ নিৰ্বাস দুখ দেখিয়া ।
 মনত শ্ৰীৰামক গৰহিয়া ॥
 পাছে নিজাশ্রমে ঋষি নিলন্ত ।
 আপোন জীউ বোধে পুসিলন্ত ॥৮১৪
 ফলে মূলে প্ৰাণ বাধন্ত আই ।
 পৃথিবীতে পৰি থাকে সদায় ॥
 স্বামীৰ দুৰ্ঘোৰ কৰ্ম্ম স্মৰি ।
 সদায় লোতকে ভিজে পাঞ্জুৰি ॥৮১৫
 এহিমতে দুখে সীতা আছন্ত ।
 ঋষি পত্নীগণে বেঢ়ি থাকন্ত ॥
 তাৰাৰ মধ্যতে দুই কুমৰ !
 জন্মিল সুন্দৰ আতি সীতাৰ ॥৮১৬
 ঋযিয়ে নাম কৰ্ম্ম কৰাইলন্ত ।
 লব-কুশ নাম দুইৰো থৈলন্ত ॥
 আপোন কৃত্য যিটো বামাংগ ।
 পঢ়াইলা পঢ়িলন্ত দুয়ো জন ॥৮১৭
 শিখাইল ধনুৰ্বেদ বাজ-নীতি ।
 ভৈলা দুয়ো বৰ সীতা সন্ততি ॥

দুভায়ে গাঙ্গু বামায়ণ গীত ;
 কোকিল কণ্ঠ যেন মনোনীত ॥৮৯৮
 যন্ত্র বজারন্তু বিচিত্র করি ।
 শুনিলে প্রাণ-মন নিয়ে হরি ॥
 দেখিয়া বাল্মিকীর আনন্দ মন ।
 দুভাইকো আশীষ দেন্তু সঘন ॥৮৯৯
 ঋষিৰ আদেশে পাছে দু-ভাই ।
 সমস্ত দেশত ফুৰন্তু গাই ॥
 শুনিয়া লোকৰ আনন্দ মন ।
 দুহাঙ্কো দিয়ন্তু বস্ত্র ভূষণ ॥৯০০
 নলন্তু তাক নাহি অভিলাষ ।
 দেখিয়া প্রজাই নচাবে পাশ ॥
 ইকথা আবে এহি মানে থওঁ ।
 বামৰ যেন ভৈলা তাক কওঁ ॥৯০১
 যৈসানি নির্বাস দিলা সীতাক ।
 তেখনৰে পৰা ভৈলা অবাক ॥
 নাহিকে প্রভুৰ ভোজন-পান ।
 লোতক সদা বহে দু-নয়ন ॥৯০২
 সুমৰি প্রভুৰ হৃদি দগধ ।
 কবিলে গৰ্ভৱতী স্ত্রীবধ ॥

থাকন্ত হেন দুখে নিবন্তব ।
 শুনিয়েক আবে যজ্ঞ বামৰ ॥৯০৩
 পুছিল বশিষ্ঠত বযুবৰ ।
 কহিয়ে কোন যজ্ঞ শ্ৰেষ্ঠতৰ ॥
 বশিষ্ঠে অশ্বমেধ যজ্ঞ কৈলা ।
 বাঘৰে পাছে তাকে আৰস্তিলা ॥৯০৪
 হাঙ্গাৰিলা সাতো পৃথিবীৰ প্ৰায় ।
 সমস্ত সস্তাৰ মিলাইলা সিঠাই ॥
 সমস্ত ঋষি মাতি আনিলন্ত ।
 পাতালৰো নাগগণ আইলন্ত ॥৯০৫
 গোমতী নদীৰ তীৰত বাম ।
 সজাইল গৃহ আতি অনুপম ॥
 তাতে আৰস্তিলা যজ্ঞ বিশেষ ।
 সমস্ত মুনিৰ পায়া উদ্দেশ ॥৯০৬
 যজ্ঞত বসিলন্ত বযুবৰ ।
 দেখিয়া বশিষ্ঠে দিলা উত্তৰ ॥
 কহে নুট মতি অনন্ত নাম ।
 সমস্ত লোকে বোলা বাম বাম ॥৯০৭

অপুনর্জন্মনি জন্ম লভতে ভাবতে নবঃ ।

তত্ত্বং কবোতি বিফলং সশোচ্যঃ সর্বজন্তুষু ॥

ঘোষা ॥ বাম বধুপতি ককণাময় ।

শবণ পশিলেঁ দিয়ৈ নিভয় ॥

পদ

বশিষ্ঠে বোলয় শুনা বঘুৰায় ।

সভাৰ্য্যোসে যজিবাক লাগয় ॥

শুনি বঘুনাথ ভৈলা চিন্তাবিস্ট ।

দেখিয়া ভৰত কাৰ্য্যে বিশিষ্ট ॥৯০৮

স্বৰ্ণব সীতা দিলন্ত আনি ।

সাক্ষাতে জানকী নাহি মাত্ৰ বাণী ॥

দেখিয়া শ্ৰীৰামে বিকল ভৈলা ।

জানকীক স্মরি কান্দিবে লৈলা ॥৯০৯

বশিষ্ঠে প্ৰবোধ কৰিলা মাতি ।

তেবেসে শাস্ত ভৈলা বঘুপতি ॥

পূজিলে যত আছে দেৱগণ ।

সৰে পূজা আসি লৈলা তেখন ॥৯১০

ব্ৰহ্মাকৃত দুইকো পূজা কৈলন্ত ।

দুয়ো দেৱে হাত পাতি লৈলন্ত ॥

সভাত আছে বিষ্ণু ভগৱন্ত ।
 যজ্ঞ ভাগ হাতে হাতে লৈলন্ত ॥৯১১
 সবাকো দানে মানে তুষিলন্ত ।
 বৎসবেক মানে দান দিলন্ত ॥
 নৃত্য গীত মহা বাজ বজাইলা ।
 দুঃখী ভিক্ষী দেশান্তৰী ভবিলা ॥৯১২
 নাহি আৰ কাৰো ধনত বঙ্গ ।
 এহিমতে যজ্ঞ কৰিলা সাজ ॥
 ইকথা আবে এহি মানে থওঁ ।
 শুনিয়েক লৱ-কুশ-কথা কওঁ ॥৯১৩
 বাল্মীকীৰ আজ্ঞা ধৰি শিৰত ।
 ৰামায়ণ গাই ফুৰে লোকত ॥
 কোকিলৰ স্বৰে যেন মোহিত ।
 এৰি অন্ন প্ৰজা শুনয় গীত ॥৯১৪
 ৰামৰ আগত সবে ক্ৰিয় ।
 কৈৰবা শিশু দুই শুভ তনয় ॥
 ৰামায়ণ গাই ফুৰে লোকত ।
 যেহেন অমৃত সিঞ্জে কৰ্ণত ॥৯১৫
 ত্ৰিভুবনে যত সঙ্গীত আছয় ।
 ই দুই সমান কেহোঁ নহয় ॥

শুনি বামে পাছে লখাইক চাই ।
 বোলন্ত অনায়ো আমার ঠাই । ১১৬
 শুনিয়া লক্ষ্মণে দূত পঠাই ।
 অনাইলা লব-কুশ দুই ভাই ॥
 দেখয় লোকে আতি সুকুমাৰ ।
 সব অঙ্গে বাম চন্দ্র আকাৰ ॥ ১১৭
 নয়ন মুখ বাহু বক্ষঃস্থল ।
 যেন দৰ্পণৰ ছাঁয়া সকল ॥
 সমস্ত লোকে কৰে কাণাকাণি ।
 বামৰ পুত্ৰ হেন মনে মানি ॥ ১১৮
 বামৰো স্নেহৰ নাহিকে অন্ত ।
 আলিঙ্গিয়া যেন ধৰিবে চাস্ত ॥
 অনন্তৰে দুইকো বুলিলা বাম ।
 শুনিছোঁ গায়ন তোৰা উত্তম ॥ ১১৯
 গায়োক শুনু তোৰা দুই গীত :
 কোন বামায়ণ কাহাৰ কৃত ॥
 শুনি দুই ভাইৰ আনন্দ ভৈল ।
 তাল যন্ত ধৰি বাগক দিল ॥ ১২০
 প্রথমে আদিকাণ্ড বামায়ণ ।
 তাৰ ঘোৰ মন্ত্ৰে গায় দুইজন ॥
 সূৰ্য্যবংশে দশৰথ ভৈলন্ত ।
 তাৰ সম কেহোঁ রাজা নোহন্ত ॥ ১২১

তেহেঁ বিহাইলন্ত বহু সুন্দরী ।
 প্রধানা ভৈলা তিনি পটেশ্বরী ॥
 কৌশল্যা কৈকেয়ী সুমিত্রা নাম ।
 বমিলা রাজা পূৰি মন কাম ॥৯২২
 তিনিতো চাৰি পুত্র ভৈলা জাত ।
 কৌশল্যাত বামচন্দ্র সাক্ষাত ॥
 কৈকেয়ী জন্মাইলা ভবত নাম ।
 সুমিত্রা দুই পুত্র অনুপম ॥৯২৩
 এহি মতে পুত্র ভৈলা রাজার
 বামত অধিক স্নেহ প্রজার ॥
 যাতো পৰম ব্রহ্ম বাম ঈশ্বর ।
 হৰি হৰি বোলা সমস্ত নর ॥৯২৪

ঘোষা ॥ নমো বাম বাম, বাম বাম বাম ।
 কৌশল্যা নন্দন বাম, গুণে অনুপম ॥

পদ ।

লবর কুশর বামে শুনিয়া গীতক ।
 আনন্দে মগন ধন দিলা দুহন্তক ॥
 দেখি দুই ভাই হাঁসি বুলিলা বচন ।
 আমি বনবাসী আত নাহি প্রয়োজন ॥৯২৫

দেখি স্নেহে ছইকো বুলিলন্ত বধুশতি ।
 কোন ঋষি শিষ্য তোরা কাহাৰ সম্ভতি ॥
 কাৰ কৃত্য বামায়াণ কাহাত শিখিলা ।
 বাল্মীকিৰ শিষ্য আমি দুহাস্তে বুলিলা ॥২২৬
 তাৰে কৃত্য বামায়াণ অমৃত পৰায় ।
 তাহানে আজ্ঞাত দেশে দেশে ফুৰে গাই ॥
 গায়ো কিছু বুলি বামে বুলিলা বচন ।
 হেন শুনি পুৰুষ গাইবে লৈলা দুয়ো জন ॥২২৭
 সাক্ষাতে ঈশ্বৰ বাম ভৈলা অৱতাৰ ।
 দেখি ৰাজা প্রজা আনন্দৰ নাহি পাৰ ॥
 বামক নিলন্ত পাছে বিশ্বামিত্ৰ ঋষি ।
 ৰাক্ষস মৰাই যজ্ঞ কৰিল হৰিষি ॥২২৮
 নিলন্ত বামক বিশ্বামিত্ৰে মিথিলাক ।
 ধনুস্তজ কৰাই বিহা কৰাইলা সীতাক ॥
 ভৰত লক্ষ্মণ শত্ৰুঘণ কুমৰক ।
 আসন্থাকো তিনি কন্যা দিলন্ত জনক ॥২২৯
 অযোধ্যাক যাস্তে পাছে বাম মহেশ্বৰ ।
 গৰ্ব্ব চূৰ কৰিলন্ত পৰশু ৰামৰ ॥
 মহোৎসৱে গৈয়া পাছে অযোধ্যা পশিলা ।
 নৃত্য-গীতে বাত্ৰ ভণ্ডে মাজল্য কৰাইলা ॥২৩০
 এহি মতে চাৰি পুত্ৰ বিবাহ কৰাই ।
 আনন্দতে ৰাজ্য ভুঞ্জে দশবথ ৰায় ॥

ଶ୍ରୀରାମତ ଅନୁବାଗ ଦେଖିଲା ପ୍ରଜ୍ଞାବ ।
 ରାଜ୍ୟ ଦିବ ଲାଗି ମନ ଭୈଲେକ ରାଜାର ॥୧୭୧
 ଶ୍ରୀରାମକ ରାଜ୍ୟ ଦେଇ କୈକେୟୀ ଜ୍ଞାନିଲା ।
 ସତ୍ୟ ପାଶେ ଦଶବଥ ରାଜ୍ୟାକ ଚାନ୍ତିଲା ॥
 ରାମକ ପଠାଇ ଚୈନ୍ଦ୍ର ବବିଷ ବନକ ।
 ଭବତକ ଲାଗି ମାଗି ଲୈଲେକ ରାଜ୍ୟକ ॥୧୭୨
 ରାମ ସୀତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବନକ ଚଳିଲା ।
 ଚିତ୍ରକୂଟେ ବାସା କବି ତହିତେ ବହିଲା ॥
 ଦଶବଥେ ପୁତ୍ର ଶୋକେ ଶ୍ରାଗ ଛାଡ଼ିଲନ୍ତୁ ।
 ଭବତେ ଆସିয়া ତାନ କୃତ କବିଲନ୍ତୁ ॥୧୭୩
 ଚିତ୍ରକୂଟେ ଆନିବାକ ଗୈଲନ୍ତୁ ରାମକ ।
 ନାସିଲନ୍ତୁ ପଲଟାହି ପଠାଇ ଭବତକ ॥
 ପାଛେ ତୈବ ହନ୍ତେ ଶ୍ରବୁ ପଞ୍ଚରଟୀ ଗୈଲା ।
 ତହିତେ ବାରଣ ଆସି ସୀତାକ ହବିଲା ॥୧୭୪
 ଅଶୋକ ବନତ ଥୈଲା ସିଞ୍ଚିପାର ତଳେ ।
 ଅମୃତ ପାୟସ ନିୟା ଦିଲେ ଅଧିଶ୍ଵରେ ॥
 ସୀତାକ ବିଚାରି ବନେ ବନେ ବସୁଗତି ।
 ସୁଗ୍ରୀବ ସହିତେ ପାଛେ ଭୈଲା ମିତ୍ରରାତି ॥୧୭୫
 ବାଲି ବଧ କବି ହେଲେ ସମୁଦ୍ର ତବିଲା ।
 ବାରଣକ ମାରି ସୀତା ପରୀକ୍ଷା କବିଲା ॥

পাছে অযোধ্যাক প্রভু সসৈন্যে আসিলা ।
 দেখিয়া প্রজাৰ মনে আনন্দ মিলিলা ॥৯৩৬
 ভবত প্রমুখ্যে পাত্র মন্ত্রী আলোচিল ।
 শুভক্ষণে শ্রীৰামক রাজ্য জোকাবিল ॥
 কৌশল্যা প্রমুখ্যে মাতৃ সবাৰো আনন্দ ।
 পুত্ররতে প্রজা পালি আছে বামচন্দ্র ॥৯৩৭
 জানকী সহিতে প্রভু ভুঞ্জিলা ভুকুতি ।
 এহি মতে আনন্দে আছন্তু বধুপতি ॥
 পাছে লোক বাদ শুনি জগত নিবাস ।
 গৰ্ভ সমে জানকীক দিলন্তু নিবাস ॥৯৩৮
 পৰম কৃপালু বাম গুণৰ আশ্রয় ।
 জানকীৰ কন্মে তেহঁও ভৈলা যম প্রায় ॥
 দুখুণী সীতাক পাছে বান্ধীকি পাইলন্তু ।
 আশ্রমক নিয়া জীউ বোধে পুসিলন্তু ॥৯৩৯
 ঋষি পত্নী সবে তাক্স আরবিয়া আছে ।
 উপজিল ষড়্ভা কুমৰ দুই পাছে ॥
 জাত কৰ্ম্ম মানে ঋষি বাজে কৰিলন্তু ।
 এহি সাত কাণ্ড বামায়ণ পঢ়াইলন্তু ॥৯৪০
 সীতা পুত্র লব-কুশ আমি দুই ভাই ।
 ঋষিৰ আদেশে বামায়ণ ফুৰেঁ গাই ॥
 হেন শুনি সমাজে কৰয় জয় জয় ।
 গীততে জানিলা সবে সীতাৰ তনয় ॥৯৪১

বাঘৰে জানিগা দুয়ো মোহোৰ সন্ততি ।
 স্নেহ-সাগৰত মগ্ন ভৈলা বঘুপাত ॥
 আসনৰ পৰা জাম্প দিয়া ধবিলন্ত ।
 বোলা বাম বাম কহে মুকথ অনন্ত ॥৯৪২

ঘোষা ॥ পৰম পুৰুষ বাম জগত নিবাস ।
 প্ৰণামোঁ বাঘৰ বঘুকুলৰ প্ৰকাশ ॥

পদ ।

দুই পুত্ৰ গলে বান্ধি ক্ৰন্দন কৰন্ত ।
 পুত্ৰৰ স্নেহত বাম বিহ্বল ভৈলন্ত ॥
 ভৰত লক্ষ্মণ শত্ৰুঘণ তিনি ভাই ।
 দিব্য বস্ত্ৰ পিন্ধাইলন্ত বকল গুছাই ॥৯৪৩
 সৰ্বৰ অঙ্গে পিন্ধাইলন্ত বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ ।
 লব-কুশে কৰিলা পিতৃক নমস্কাৰ ॥
 সঘনে চুস্থিয়া বামে কান্দিয়া বোলন্ত ।
 মোৰ হেতু পাইলা পুতাই দুখ অপৰ্য্যন্ত ॥৯৪৪
 হৰি হৰি মোহোৰ জানকী প্ৰাণেশ্বৰী ।
 মই বোলো কিবা মোৰ প্ৰিয়া গৈলা মৰি ॥
 বিনা অপবাধে পাপী দিলোহোঁ নিকাৰ ।
 এহি বুলি বাম দেৱে কান্দিলা অপাৰ ॥৯৪৫

বামৰ সস্তাপ দেখি সমাজে কান্দন্তু ।
 দেখিয়া বশিষ্ঠ আদি প্ৰবোধ বোলন্তু ॥
 জীয়েন্তে জানকী কেনে বিশাদ কৰাহা ।
 আনন্দ সময়ে কিয় খেদ মিলারাহা ॥৯৪৬
 হেন শুনি বামে আৰ্থ মুখ মুছিলন্তু ।
 সীতাক আনিবে আপুনিযে সাজিলন্তু ॥
 বশিষ্ঠৰ হাকে প্ৰভু পালটি বসিলা ।
 সীতাক আনিবে চাৰি জনক মাতিলা ॥৯৪৭
 বিভীষণ শত্ৰুঘণ সুসেন মাৰ্জিত ।
 চাৰিকো পঠাইলা প্ৰভু কৰিয়া কাকূতি ॥
 সীতাক আনিয়া মোক দিয়া প্ৰাণ দান ।
 বাহ্নকক বুলিবা যেন এৰে অপমান ॥৯৪৮
 বাঘৰ কাতৰে কান্দিলা চাৰি বীৰ ।
 বাল্মীকীৰ আশ্ৰম পাইলেক ধীৰে ধীৰ ॥
 দেখিলন্তু সীতাক ভূমিত আছে বসি ।
 প্ৰভাতৰ চন্দ্ৰ যেন পৰিছন্তু খসি ॥৯৪৯
 সেহিমতে আছে মাত্ৰ মলিন স্বভাৱে ।
 স্বামীৰ চৰণ দুই চিহ্নিত জগ মাৱে ॥
 দেখি চাৰি বীৰ যেন সম্যকে মৰিলা ।
 হৰি হৰি মাত্ৰ বুলি চৰণে নমিলা ॥
 তাসম্বাক দেখি মাত্ৰ শঙ্কিত স্বভাৱ ।
 শিলিখা বলোৱা বস্ত্ৰে আৱৰিলা গাত্ৰ ॥

সীতাৰ অৱস্থা দেখি চাৰিয়ো কান্দন্তু ।
 হৰি হৰি সীতা আই কি জৈল বোলন্তু ॥৯৫১
 প্ৰভু বাম বাজাৰ তুমিসে পটেশ্বৰী ।
 তোমাৰ বিলাই দেখি কেনে নাযাত্তু মৰি ॥
 এহি বুলি চাৰি বীৰে বহু কান্দিলন্তু ।
 কান্দি কান্দি ইন্দ্ৰমন্তে কাতৰ কৰন্তু ॥৯৫২
 তোমাক বিদিনা আই নিৰ্বাস দিলন্তু ।
 সেই দিন হস্তে তান দুখ অপৰ্য্যন্ত ॥
 স্নান পান ভোজন সমন্ত তেজিলন্তু ।
 হা সীতা প্ৰাণেশ্বৰী বুলি ফোকাবন্ত ॥৯৫৩
 অবিচ্ছেদে দুয়ো নয়নৰ বহে নৌৰ ।
 ক্ষমিয়োক দোষ মাৱ হেনয় স্বামীৰ ॥
 বিধিৰ লিখন কোনে বাধিবাক পাৰে ।
 ইবাৰৰ দোষ মাৱ ক্ষমিয়ো আমাৰে ॥৯৫৪
 তোমাৰ শুনয় গীত সভাত গাইলন্তু ॥
 আপোনাৰ পুত্ৰ বুলি ৰামে চিনিলন্তু ॥
 তুমি জীয়া বুলিয়া তেবেসে বাৰ্তা পাইল ।
 তোমাক নিবাক প্ৰভু আমাক পঠাইল ॥৯৫৫
 উঠিয়োক শাস্তি মাৱ হুয়ো জাতিস্কাৰ ।
 আজি ধৰি দুহাস্তৰো খণ্ডোক নিকাৰ ॥

চাৰিয়ো বিস্তৰ মতে প্ৰবোধ বুলিল ।
 শুনি সীতা গোসাঁনীৰ অগ্নি উথলিল ॥৯৫৬
 বন বাস দুখ মান্ন শুমৰি শুমৰি ।
 চাৰিৰো আগত কান্দিলন্ত আতি কৰি ॥
 কতোক্ষণে সীতা দেবী শোক তন্তাইলন্ত ।
 আখি মুখ মুছি তাসম্বাক বুলিলন্ত ॥৯৫৭
 কিসক আমাক তোৰা কৰা উতপাত ।
 আৰো কিবা বাঘৰত আছয় সজ্ঞাত ॥
 তান ঘৰে আৰো মই বোলাইবো ঘৰিণী ।
 মোত পৰে তেবে কোন আছে নিলাঞ্জিনী ॥৯৫৮
 মই নিজ কৰ্ম্ম ভুঞ্জোঁ আন কোন খেদ ।
 তান মোৰ জানা এহিমাণে পৰিচ্ছেদ ॥
 ইমান দুখত আমি নমৰিলোঁ জানি ।
 ইবাৰ কাটিব স্বামী হাতে খাণ্ডা হানি ॥৯৫৯
 আৰ নুবুলিবা বাপু চাৰি হস্তে যাহা ।
 পুনৰ্বাৰ মাতা যেবে মোৰ মাথা খাহা ॥
 হেন শুনি চাৰি ধীৰে মাথা চপৰাই ।
 বামৰ কাৰুণ্য কৈলা বাল্মীকিৰ ঠাই ॥৯৬০
 মই ভৈলোঁ জামাই তান সীতা ভৈলা জীউ ।
 যেন তেন মতে আনি বাখন্তোক জীউ ॥

হেন শুনি বাল্মীকিয়ে সীতাক বোলন্ত ।
বামৰ চৰিত্ৰ শুনিয়োক সবে সন্ত ॥১৬১
বাম পদে ভকতিৰ যাৰ আছে মন ।
সদায় কৰিয়ো তেবে বামৰ কীৰ্ত্তন ॥
শ্রৱণ কীৰ্ত্তন সাধুসঙ্গ অনুপাম ।
এহিমাত্ৰ সাৰ জানি বোলা বাম বাম ॥১৬২

ঘোষা ॥ বাঘৰ বঘুবংশ শিৰোমণি ।
তুমি সে ভকতৰ প্ৰাণখানি ॥

পদ ।

বোলন্ত বাল্মীকি বাক্য সীতাক ।
নবাধিয়ো আই স্বামীৰ বাক ॥
মোৰ কিবা যদি নেদা সিদ্ধান্ত ।
শুনিয়া সীতা কিছু ভৈলা শান্ত ॥১৬৩
বাল্মীকি বুজিলা সীতাৰ মন ।
বোলন্ত যায়ে তোৰা চাৰিজন ॥
কালি প্ৰভাততে সীতাক নিবো ।
ইহান কাৰণে দিব্য কৰিবো ॥১৬৪

শুনিয়া গৈলা চাৰি মহাবল ।
 বামক নমিয়া কৈলা সকল ॥
 সিটো নিশা প্রভু নিদ্রা নগৈলা ।
 দুই পুত্র গলে বান্ধি থাকিলা ॥১৬৫
 প্রভাতে বাঘৰে স্নান কৰিয়া ।
 সভা পাতি বসি আছন্ত চায়া ॥
 বান্ধীকি সীতাক প্রবোধ কৰি ।
 নিলন্ত সভাক যেন আজুৰি ॥১৬৬
 ঋষিৰ আক্ৰোশে ধীৰে চলন্ত ।
 দেখন্তে লোকে মারে লাজ পাস্ত ॥
 বোলোৱা বস্ত্ৰে অঙ্গ ঢাকি জুৰি ।
 প্রতি খোজে ভূত ভাৱে ধৰে বেড়ি ॥১৬৭
 সীতা আসা য়েবে লোকে শুনিল ।
 সমস্ত ৰাজ্য যেন উভটিল ॥
 বোলে শুভদিন আসিল আই ।
 দেখোঁ গৈয়া আসা সকলো যাই ॥১৬৮
 কান্দে নৰ-নাৰী অৱস্থা চাই ।
 হৰি হৰি তৈল কিনো বিলাই ॥
 কাকো ভাল মন্দ নেদি সিদ্ধান্ত ।
 অধোমুখে চলি মাত্ৰ যাহান্ত ॥১৬৯
 নেৰে নৰ-নাৰী সীতাৰ পাশা
 এহি মতে পাইল সমাজৰ কাষ ॥

বান্ধীকিক দেখি উঠিল বাম ।
 কবিতা সাদৰে পৰি প্ৰণাম ॥৯৬০
 তুলসী আশীৰ্বাদ ঋষি দিল ।
 বাঘৰে দুই হাত পাতি লৈল ॥
 এক ভিত্তি হৈয়া থাকিল আই ।
 মাথে বস্ত্ৰ দিয়া কাকো নচাই ॥৯৭১
 বান্ধীকি বোলন্ত বামৰ আগে ।
 বশিষ্ঠ আদি শূনা মহাভাগে ॥
 জানকীক বুলি প্ৰবোধ বাক ।
 আনিয়া বাঘৰ দিলেঁ তোমাক ॥৯৭২
 যেন লাগে আঙ্ক পৰীক্ষা কৰা ।
 কিঞ্চিতো ছিদ্ৰ নপাইবাহা তোৰা ॥
 স্বপ্নতো নজানে বাঘৰ বিনে ।
 হেনয় শাস্তী নাহি ত্ৰিভুবনে ॥৯৭৩
 বাহু তুলি বোলোঁ শূনা সমাজে ।
 কৰোহেঁ শপত সীতাৰ কাজে ॥
 কোটি জনে কৈলো ধৰ্ম্ম যতক ।
 ইজন্মৰো তপ ব্ৰত প্ৰত্যেক ॥৯৭৪
 সব নষ্ট মোৰ হোক এখন ।
 সীতা যে দোষী হোৱে অল্পমান ॥
 তপৰ বলে ভূত ভবিষ্যত ।
 জানোহেঁ আৰ নাহি ত্ৰৈলোক্যত ॥৯৭৫

সীতা সব শাস্ত্রী ত্রৈলোক্য নাই ।
 কহিলে। বাঘর তোমাৰ ঠাই ॥
 যিলাগে পৰীক্ষা কৰিয়ো কাজ ।
 শুনি জয় জয় কৰে সমাজ ॥১৭৬
 বাঘৰে বোলন্তু ঋষিক মাতি ।
 মইতো জানোঁ সীতা শাস্ত্রী আতি ॥
 তথাপি দুৰ্জনে কুবাদ গায় ।
 আবে তাৰ মুখে পৰিল ছাই ॥১৭৭
 জগতে জানিল সীতা যিমত ।
 লক্ষ্মক পৰীক্ষা তযু শপত ॥
 এতেকে সীতা সম্বিলে। আমি ।
 এহি বুলি পাছে বাঘৰ স্বামী ॥১৭৮
 কাঞ্চন আসন দিলন্তু পাৰি ।
 বসিলা বাল্মীকি ঋষিৰ শাৰী ॥
 পাছে জানকীক বামে চাহিলা ।
 অৱস্থা দেখিয়া মূচ্ছিত ভৈলা ॥১৭৯
 পৰে নয়নৰ লোতক ধৰি ।
 বস্ত্ৰৰ অঞ্চলে মোচন্তু ধৰি ॥
 বামৰ শোকত সবে কান্দন্তু ।
 কতোক্ষণে প্ৰভু স্নহু শৈলন্তু ॥১৮০

সীতাক স্নেহে ভৰত চাইল ।
 সুবৰ্ণ আসন পাৰি দিয়াইল ॥
 তিনিয়ো দেৱৰে অশেষ বুলিলা ।
 নবসন্ত সীতা ক্ৰোধে জ্বলিলা ॥২৮১
 কৌশল্যা প্ৰমুখ্যে শাস্ত বোলন্ত ।
 কাহাকো মাথা তুলি নচাহন্ত ॥
 অপমানে যেন জ্বলি বিদাৰে ।
 বহে নয়নৰ লোতক ধাৰে ॥২৮২
 সীতাৰ ক্ৰোধক দেখি অপাৰ ।
 ভয়ে প্ৰভু বামে নচাস্ত আৰ ॥
 পাছে সীতা দিয়া বামক পিঠি ।
 এৰি লাজ কৰি সভাক দৃষ্টি ॥২৮৩
 কহিবে লাগিলা বামৰ গুণ ।
 বামৰ কাহিনী শুনা নিপুণ ॥
 তাহান চৰণে যাহাৰ কাম ।
 সঘনে ডাকি বোলা বাম বাম ॥২৮৪

ঘোষণা ॥ বাঘর জানকী এক পবাণ ।

নব-নাটে ভৈলা দুয়ো দুই থান ॥

পদ ।

বুলিবে লৈলা সীতা সমাজক ।

কথা শুনি দোষ দিয়ো আমাক ॥

পঠাইল বাপে ঘন বনবাস ।

আহানে লগতে বৈলোঁ নিবাস । ৯৫

একেশ্বরে নিল বায়ণে হরি ।

ইহাক্কে চিন্তিয়া নগৈলোঁ মরি ॥

পাছে বাবণাক মাৰি আনিলা ।

অগ্নিত পেলাই পরীক্ষা দিলা ॥ ৯৬

বাপ স্বপ্নে আসি কৈলা বুজাই ।

তেবেসে আমাক দিলন্ত ঠাই ॥

এক চিন্তে আমি কবিলোঁ সের ।

স্বামী বিনে আন নজানোঁ দেয় ॥ ৯৭

তথাপিতো তান তুষ্ট নভৈল ।

চলে বলে নিয়া অবশ্যে থৈল ॥

এষিব যেবে দেখি বামে মোক ।

মাৰিবে চাহিলা দুই গুটি পোক ॥ ৯৮

সবেয়ো বোলা বাম ভাল ভাল ।
 মোহোৰ মনে বাম যম কাল ॥
 নামক চাই কোপে পকাই আখি ।
 বোলন্তু এৰিলা কি দোষ দেখি ॥১৮৯
 এৰিবা য়েবে সম্বৰিলা কিক ।
 মাৰিলোহোঁ হই লঙ্কাতে দেহক ॥
 তুমি সম কেহোঁ নাহি দাক্ষণ ।
 মুসুমবা এক দিবস গুণ ॥১৯০
 আৰ কিক লাগি আনাইছাহা ।
 পোৰা ঘাত ঘেন খাৰক ঘঁহা ॥
 বন মাঝুঘত কিসৰ কাজ ।
 আনিয়া দেখোৱা সভাৰ মাজ ॥১৯১
 এভে তুষ্ট নাহি তোমাৰ মনে ।
 গতে ঋণা ধৰি নাকাকাটা কেনে ॥
 আৰো তমু ঘৰে ঘৰী নহৈবো ।
 তিনিয়ো জগতে কুখ্যাতি থৈবো ॥১৯২
 জনক ৰাজাৰ মই জীয়াবী ।
 অজ্ঞ নন্দনৰ মুক্ৰ বোহাৰী ॥
 তুমি বাম ৰাজা মোহোৰ স্বামী ।
 তোমাৰো একে পটেশ্বৰী আমি ॥১৯৩

সম্বৰিলা—সামৰিলা ; চপাই ললা ।

দাক্ষণ—নিৰ্দ্ধয় ।

ইহাভো আমার হেন বিলাই !
 এহি বুলি শোকে কান্ধন্তু আই ॥
 লোকৰ নাই সম্ভাপৰ পাৰ ।
 ষাটশেষে যাই শোক সীতাৰ ॥৯৯৪
 নোহলায় শোক-শেল জানকীৰ ।
 কোপে অপमानে মুহিকে থিৰ ॥
 ড়নাই বোলন্তু মনৰ দুখ ।
 আরৰ নচাহো বামৰ মুখ ॥৯৯৫
 ভূমিক কাতৰ কৰে সীতাই ।
 জন্মিলে তোমাত তুমি হে আই ॥
 আউৰ মুণ্ডনোহোঁ বামৰ নাও ।
 ফাট দিয়া ভূমি তোতে লুকাওঁ ॥৯৯৬
 য়েবে শাস্তী পুণ্য আছোহোঁ বাখি ।
 চন্দ্র সূৰ্য্য দেৱ হুইবাহা সাথী ॥
 তেবে ঝাণ্টে মাৰ দিয়োক বাট ।
 শুছোক মোহোৰ দুখ ললাট । ৯৯৭
 দিলা তিনি ডাক বাম বল্লভা ।
 তল বল কৰি কাম্পায় সভা ॥
 ছাট কৰে ভূমি দিলেক ফাট ।
 উঠলিল এক সুবৰ্ণৰ ঝাট ॥৯৯৮

ধৰিছে চাৰি কজা চাৰি ভিতি ।
 দেখি সমাজৰ ভৈল বিচূৰ্ত্তি ॥
 পাছে পৃথিবীৰ সাদৰ দেখি ।
 উঠিল। সীতা মুছি মুখ আশি ॥৯৯৯
 ব্ৰহ্মাদি দেৱক কৰিয়া নতি ।
 সমস্ত ঋষিক কৰি প্ৰণতি ॥
 নমি কৌশল্যাক বোলন্ত বাণী
 সম্পিলো দুগুটি পুত্ৰ গোসাঁনী ॥১০০০
 দুখীয়া পুতাইক পালিয়ো ভালে ।
 যি ভৈল গোসাঁনী মোৰ কপালে ॥
 আমাত স্বামীৰ সজ্জাত নাই ।
 পুত্ৰ বুলিবন্ত কমন দাই ॥১০০১
 লৱক কুশক গলত বান্ধি ।
 আকলে বিকলে আছিল। কান্দি ॥
 বোলন্ত পালিবে নপাইলো দুইক ।
 দৈবে দণ্ডিলেক জানিবি মোক ॥১০০২
 কন্দল নকৰি দুগুটি ভাই ।
 একত্ৰে বঞ্চিবি কাল গোৱাই ॥
 পৰিচ্ছেদ। মোক চায়েক ভালে ।
 কুলক্ষিণী সীতা চলোঁ পাতালে ॥১০০৩

এহি বুলি চিত্ত দৃঢ় করিয়া ।
 স্বামীৰ পাস্তত নমিলে গৈয়া ॥
 হৃদয় ক্ষেদত বুলিলেঁ যিবা
 বোলন্ত ইদোষ সব ক্ষেমিবা ॥১০০৪
 এখেঁ প্রভু বাজ্য ভুঞ্জিয়ে পালে ।
 কৰিলো মেলানি চলেঁ পাতালে ॥
 এহি বুলি খাটে উঠিল ঘাই ।
 ব্যাকুলে সমস্তে আছন্ত চাই ॥১০০৫
 মেঘত যেহেন চন্দ্র লুকাইলা ।
 তিলেকতে সীতা পাতালে গৈলা ॥
 কহয় অনন্তে বাম কাহিনী ।
 হৰি হৰি বোলা সমস্ত প্রাণী ॥১০০৬

জন্মেদং বার্থতঃ নিত্যং ভবভোগোপভোগিণাং ।
 কাঁচ মূল্যেন বিক্ৰীতোহন্তচিন্তামনিময়া ॥

ঘোষ ॥ বাম বাঘৰ ভকত বান্ধব
 বাঘৰ বধুনন্দন ।

সীতাৰ বিবাহে স্ত্রীসঙ্গে দুখ
 দেখায়া কৈলা ক্রন্দন ॥

দুলভী ।

সীতা যে পাতালে গৈলন্ত বাঘৰ
 দেখিয়া বিহ্বল ভৈলা ।

শোকে অন্ধকাৰ দেখি বধুপতি
 সিংহাসনে মুচ্ছা গৈলা ॥

পিতৃক সারটি   লব-কুশে কান্দে
আত্মবার আতি করি ।

সীতাৰ সন্তাপে সমস্ত সমাজে
কান্দন্তু পৰি বাগৰি ॥১০০৭

ক্ষেণেকে চেতন   পায়া বঘুনাথে
নেদেখি সীতা সভাত ।

ইহাতে আছিল   বুলি প্রাণেশ্বরী
বুনারস্ত প্রভু হাত ।

বোলন্ত লখাই   শীঘ্রে লাগ লও
কোনেবা হবিলে সীতা ।

বুকে ঘাস মাৰি   কোনে নিলে হৰি
বিচাৰিয়ো চতুৰ্ভিত্তা ॥১০০৮

বাপু হুম্মন্ত   লঙ্কাত বিচার
      বারুণে নিলেক হরি ।

তোহোৰ নিমিত্তে   পূৰ্বতো নভিলেঁ ।
 সীতা শাহী প্ৰাণেশ্বৰী ॥

শুনিয়ে সুগ্রীব   আমাত কহিয়ে।
সীতা কোন লৈয়া গৈল ।

আবেসে জানিলে। হরি হরি বাকৈ
মোর আশা ছেদ ভৈল ॥১০০৯

হা প্রাণেশ্বৰী জনক জীয়াৰী

গৈলি মোক পৰিহৰি ।

পাছে পৃথিবীক কাতৰ কবলু

প্রভু কৰযোৰ কৰি ॥

শুনিয়ে পৃথিবী সীতাৰ সন্মুখে

তোমাৰ আমি জোঁৱাই ।

মোত বোষে সীতা তযু পাশে গৈল

দিয়োক পুতু পঠাই ॥১০১০

এহি মতে বহু কাতৰ কবলু

নেদলু ভূমি উত্তৰ ।

ক্ৰোধ কৰি পাছে বাঘৰ মুৰাৰী

ধৰিললু ধনু শৰ ॥

হাওৰে দুৰ্জজনী পৃথিবী অজ্ঞানী

পাইলি দেখোঁ বৰ লাই ।

সীতা নিলে শাস্তু কিসৰ সন্মুখে

তোহোৰ মই জোঁৱাই ॥১০১১

ঘোৰ শৰ মাৰি তোহোক বিদাৰি

আনিবো সীতা তুলিয়া ।

জীবি ঘেবে দেস এখনে সীতাক

আপোন মাগু ৰাখিয়া ॥

ইটো অৱতাৰে   নপাইবা সীতাক
পালিয়ো দুই তনয় ।

পৰম আনন্দে   আছন্তু জানকী
পাতালবাসী পূজয় ॥

বান্ধীকিৰ কৃত্য   ৰামায়ণ শুনি
পাইবা তাৰ পৰিচ্ছেদ ।

তুমি নতোহস্তে   ৰামায়ণ হৈছে
কিসক কৰিয়ো খেদ ॥১০১৫

শুনি ৰামচন্দ্রে   ঋষিক বোলন্ত
শুনিবো কালি বুতান্ত ।

লবৰ কুণৰ   হাতত ধৰিয়া
সভা-ভাঙ্গি উঠিলন্ত ॥

ছগুটি পুত্ৰক   গলত বান্ধিয়া
কৰিলা নিশি শয়ন ।

সীতাৰ সম্ভাপে   নিদ্রা নপাইলন্ত
কৰন্তু মাত্ৰ ক্ৰন্দন ॥১০১৬

প্ৰভাতে উঠিয়া   সঙ্ঘাত বসিয়া
শুনিলা পাছ কথাক ।

সন্মাপত কৰি   শুনিবে চাহাস্তে
বান্ধীকি দিলন্ত হাক ॥

অনন্তবে, বামে   যজ্ঞ সাজ কবি

দিল। বস্ত্র-অলঙ্কার ।

হীরা মৰকত
সুবৰ্ণ বজ্রত

বিলাইলা প্রভু অপার ॥ ১০১৭

সমস্ত প্রজাক   আদর্শিত্ব কৈলা

ଅନ୍ଧମେଧ ଯଜ୍ଞ କରି ।

লরক কুশক   গলে বাঙ্কি পুনু

আসিলা অযোধ্যা পুৰি ॥

অনন্ত বদতি   নমো বহুপতি

তযু পদ অনুপাম ।

বোক মোৰ মতি
 সমাজে সম্প্ৰতি

ডাকি বোলা বাম বাম ॥১০১৮

ঘোষা ॥ প্রণামେ। বাঘর বাম

প্রণামেঁ বাঘর বাঘ

প্রণামেঁ। বাঘর বাম হাৰি।

ইটো সংসারত ভাল

নাহি কাৰো চৰকাল

দেখাইলা মনুষ্য নাট কাৰ ॥

इति ।

সোতাৰ সন্তাপে প্ৰভু   নযাৱন্ত গৃহ হস্তে

সদায় সুখে হৃদি-খেদ ।

হা সীতা বাটকি বুলি   কোকারমু সর্বকণে

নেত্রের মোতক নাহি ছেদ ॥

এহি মতে কত কাল   আহঙ্ক বাঘৰ প্ৰভু
কৌশল্যা প্ৰমুঞ্জে মাতৃ যত ।

বলবন্ত কাল-দেৱে   সংহাৰিলা, মৰি মৰি
উঠিলন্ত স্বৰ্গ ভূৱনত ॥১০১৯

অনন্তৰে যুদ্ধাদিত্য   বাৰ্তা কহি পঠাইলন্ত
সন্ধ্যাৰ যে গঙ্কৰ্ব্বৰ ৰাজ্য ।

তিনি কোটি সৈন্ত লৈয়া   থাকি সিদ্ধু নদীতীৰে
পীড়য় সমস্ত দেশ প্ৰজা ॥

তাক মাৰি সেই স্থানে   ৰাজ্য পাতিয়োক বুলি
ৰামে পঠাইলন্ত ভৰতক ।

তক্ষক পুত্ৰৰ ছুই   তনয়ক লগে লৈয়া
কত দিনে পাইলা মথুৰাক ॥১০২০

সসৈন্তে ভৰত গৈলা   যুদ্ধাদিত্য লাগ লৈলা
ভাগিনে মাতুলে এক ছয়া ।

তিনি কোটি গঙ্কৰ্ব্বক   সংহৰি নিঃশেষ কৰি
ছয়ো পাবে নগৰী পাতিয়া ॥

তক্ষক পুত্ৰৰ ছুই   পুত্ৰক থাপিয়া তাতে
আছিলন্ত কত দিন মান ।

পুনৰ্ব্বাৰ অযোধ্যাক   আসিয়া সমস্ত কথা
কহিলন্ত ৰাম বিদ্যমান ॥১০২১

শুনিয়া আনন্দ ভৈলা পাছে বুলিবাক লৈলা

শ্রীবসুনাথ কৃপাময় ।

চক্ৰকেতু, অঙ্গদক লক্ষ্মণৰ পুত্ৰ দুইক

কৈত খান দিবো কথা ভাই ॥

ভৰতে কহিলা কাজ মল্লভূমি ভাল বাজ

আবো কৈল্য শিখৰ ভূমিক ।

ভৰত লক্ষ্মণ দুইকো পঠাই দিলন্ত বামে

লগে নিলা ছই তনয়ক ॥১০২২

বামৰ আদেশে গৈয়া ছয়ো বীৰে সিংহানত

দুইখান নগৰ নিৰ্মিলা ।

দুই নগৰীত দুই পুত্ৰক থাপিয়া ভালে

পুন্ম বাম পাশে আসি ভৈলা ॥

বামত কহিলা কাজ শূনি পাছে বসুৰাজ

আনন্দ লভিলা বহুতৰ ।

পাছে শত্ৰুস্কক মাতি বুলিলা বাঘৰ প্রভু

লগে লৈয়ো দুগুটি কুমৰ ॥১০২৩

চতুৰঙ্গ দলে বাপু শীঘ্ৰ কৰি চলি যাহা

মথুৰা যে নগৰক প্রতি ।

লবণ অশ্বৰ মাৰি ছই পুত্ৰ থাপিয়োক

মোৰ বাক্য বাখিয়ো সম্প্ৰতি ॥

হেন শুনি শঙ্কষণে   বামক প্রণামি গৈলা
সমদলে সাজি মধুবাৰু ।

দুৰ্গোৰ সংগ্রাম কৰি   লক্ষণ অশ্বৰ মাৰি
থাপিলন্তু দুই কুমৰক ॥১০২৪

বিভাগিয়া বাজ্য যত   দিয়া দুই কুমৰক
বৈলা বাম আজ্ঞা বাট চাই ।

শুনিয়েক সাধু যত   দেখিয়েক সংসাৰত
বাম বিনে আন গতি নাই ॥

এতেকে অৱজ্ঞা কাকো   কৰিবে উচিত নহে
শুনা কৃষ্ণ দাসৰ চৰিত্ৰ ।

যশ চন্দ্ৰখাঁ যে ভুঞা   আছিল প্রখ্যাত বৰ
সদায় ধৰ্ম্মত যাৰ চিত ॥১০২৫

তাহান কনিষ্ঠ ভাই   শ্লকবি যে গিৰি নামে
খ্যাতি তান পুত্ৰ যত্ন হয় ।

শঙ্কৰৰ ভাতৃ পোত্ৰী   নামে বিষ্ণুপ্ৰিয়া শাস্তী
বিহাইলন্ত যত্ন শুভনয় ॥

তান গৰ্ভে ভৈলোজাত   মুহিকোছো আমি খ্যাত
পৰম মুৰখ মুঢ়মতি ।

তথাপিহো ইটো কাজ   কৰাইলন্ত বহুৰাজ
ক্ষমিয়েক সমাজে সম্প্ৰতি ॥১০২৬

নমোঁ নমোঁ প্রভুবাম   পূরিয়োক মন কাম

মই অখমব তুমি গতি ।

লম্পট ভ্রমব মন

যেন বহে সর্বক্ষণ

তমু পাদ-পদ্মত সম্প্রতি ॥

মোব মুখে অবিশ্রাম

হোক তমু গুণনাম

সংসঙ্গ-স্তুত বাক্য মোক ।

এহিমাণে দিয়ে বাপ

দূষ হোক সর্বতাপ

বাম বাম সবে বুলিয়োক ॥১০২৭

ঘোষা ॥ বাঘর পৰম ঈশ্বর ইবি ।

যাইবে মন ভৈল বৈকুণ্ঠ পুরী ॥

পদ ।

শত্রুঘণ মথুৰাত বহিল ।

শুনিয়ে অযোধ্যাত যেন ভৈল ॥

উৎপাত অনেক মিলিল তয় ॥

দেখি সর্বজনে ভৈলেক ভয় ॥১০২৮

অযোধ্যাত দুই চন্দ্র জ্বলয় ।
 সঘনে মেঘে তেজ বৰিষয় ॥
 নির্ঘাট ভূমি কম্পাই ঘনে ।
 নাহি সুখ দেখি বামর মনে ॥১০২৯
 সিবেলা ব্রজাদি দেবে পঠাইলা ।
 বামর পাশক কাল আসিলা ॥
 লক্ষ্মণক পাই বুলিলা বাণী ।
 সুবতি নামে ঋষি মহামানী ॥১০৩০
 আসিয়া আছে বাঘর ঠাই ।
 আছয় কিছু কার্য্য অভিপ্রায় ॥
 কহিলা লক্ষ্মণে বামত যাই ।
 নিয়াইলা বাঘরে আপোন ঠাই ॥১০৩১
 দেখিয়া পূজিলা বামে উঠিয়া ।
 পাদ্যে অর্ঘ্যো বহু ভাগ্য জানিয়া ॥
 বাঘরে বোলন্ত শুনিয়ে ঋষি ।
 কহিয়ে কি কার্য্য সাধেঁ হবিষি ॥১০৩২
 ঋষি বোলে তুমি আমি এখন ।
 আলাপ কবন্তে দেখে বিজন ॥
 বিজন যদি তবু বধ্য হয় ।
 তেবেসে কহিবো গোপ্য নির্ণয় ॥১০৩৩

শুনি বামে সত্য কৰিলা বাণী ।
 বোলন্ত কাটিবো দেখোঁ যি প্রাণী ॥
 এহি বুলি দ্বাৰে লখাইক থৈলা ।
 কালে সমে গোপ্য কহিবে লৈলা ॥১০৩৪
 বোলন্ত ঋষি নহৌ মই কাল ।
 পঠাইয়া আছে দশ দিগপাল ॥
 বোলন্ত ব্রহ্মা আদি দেৱগণে ।
 কহিয়োক গৈয়া বামৰ চৰণে ॥১০৩৫
 যি কাৰণে প্রভু বাম গৈশন্ত ।
 দেৱৰ কাৰ্য্য সব সাধিলন্ত ॥
 বাৰণক মাৰি হৰিলা ভাৰ ।
 কি কাৰ্য্যে থাকিবাক লাগে আৰ ॥১০৩৬
 সত্ৰৰ কৰি প্রভু আসন্তোক ।
 এহি বাক্য বুলি পঠাইলা মোক ॥
 বাঘৰে বোলন্ত শুনিয়ে কাল ।
 যি কথা কহিলা সকলে ভাল ॥১০৩৭
 কিন্তু দুই পুত্ৰ থাপিয়া থৈবো ।
 তেবেসে বৈকুণ্ঠক চলি যাইবো ॥
 ব্রহ্মাৰ আগত কৈবা হৰিষি ।
 এহি কথা মাতে আছন্ত বসি ॥১০৩৮

সেহিবেলা আইলা দুৰ্বাণা ঋষি ।
 সঙ্গত অমৃত শিষ্য ঋষি ॥
 লক্ষ্মণক দেখি মাতন্তু খঞ্জে ।
 দেখিয়া লক্ষ্মণে নমিলা বঞ্জে ॥১০৩৯
 বোলন্তু শুনবে লক্ষ্মণ বাণী ।
 বাম আগে কহ মোৰ কাহিনী ॥
 শুনিয়া লক্ষ্মণে বোলে বচন ।
 ইবেলা বামক দেখে যি জন ॥ ০৪০
 সেহি জন বধ্য জানা বামৰ ।
 জানিয়া ক্ষণেক তন্ত্ৰা মূনিবৰ ॥
 শুনি মূনি খঞ্জে দিলা উত্তৰ ।
 একলে মৰিবি শুন বৰবৰ ॥১০৪১
 মোৰ শাপে বংশ হৈবেক নাশ ।
 জানি শীঘ্ৰে চল বামৰ পাশ ॥
 শুনি লক্ষ্মণৰ গৰ্ব গলিল ।
 বোলে হৰি হৰি মৃত্যু মিলিল ॥১০৪২
 মনে গুণি বোলে বংশ বহোক ।
 মোহোৰ গতি যেন লাগে হোক ॥
 হেনয় বুলি বাম পাশ পাইল ।
 দেখিয়া বামৰ চুৰ্ত্তি হৰিল ॥১০৪৩

আথে মেখে কাল দিল পঠাই ।
 কিসক আসিলি বুলি লখাই ।
 নিচালে পৰিয়া মূৰ্চা গৈলন্ত ।
 দেখিয়া লক্ষ্মণে ষবি বোলন্ত ॥১০৪৪
 এৰিয়ো ইশোক পাইবাহা পাছে ।
 দুৰ্ব্বাশা বান্ধস দ্বাৰত আছে ॥
 তাহাক যি লাগে প্রবোধ দিয়া ।
 শুনিয়া বাঘৰে শোক তন্তায় ॥১০৪৫
 গৈলন্ত যথাত ষবি আছয় ।
 বোলন্ত প্রণামি কি আজ্ঞা হয় ॥
 কহে মূঢ়মতি অনন্ত নাম ।
 সমস্ত লোকে বোলা বাম বাম ॥১০৪৬

ষোষা ॥ প্রাণ ভাই লখাই তেজিয়া
 কৈক ঘাস ।
 তোহোৰ সন্তাপে বাপু ভৈলেন ।
 সৰ্বনাশ ॥

পদ ।

বাঘব বিনয়ত দুৰ্ব্বাশা ইবিস ।
 দশন প্রকটি হাঁসি দিলন্ত আশীষ ॥

বোলন্ত শুনিয়ে বসুনাথ সুবিনীত ।
 তযু ঘবে অন্ন ভুজিবাক আছে চিত ॥১০৪৭
 সিহেতু আসিয়া আছোঁ শিষ্য সমন্বিত ।
 ভুঞ্জায়ো আমাক দিব্য তুমি পঞ্চায়ত ॥
 শুনিয়া বাঘবে তেতিক্ষণে অন্নপান ।
 সাজি আনি দিলা দিব্য পিঠা পবমান ॥১০৪৮
 দেখি ঋষি আনন্দে ভুঞ্জিয়া শিষ্য সমে ।
 আশীর্ব্বাদ দিয়া গৈলা আপোন আশ্রমে ॥
 অনন্তবে বাঘবে দেখিয়া লক্ষ্মণক ।
 অঙ্গীকার স্বৰি আতি দেখন্ত যমক ॥১০৪৯
 ভেদিল হৃদয় লক্ষ্মণব শোক শেলে ।
 হা লখাই বুলি প্রভু পৰিলা নিঢালে ॥
 দেখি লক্ষ্মণব শোকে শবীর দগধ ।
 আছিল লক্ষ্মণক তন্ত্ৰি নয়ন তবধ ॥১০৫০
 বামক সারটি পাছে চিত্ত দৃঢ় কৰি ।
 বোলন্ত উঠিয়ে দদা শোক পৰিহরি ।
 সত্বে সত্যক বাধি কাটিয়োক মোক ।
 ক্ষত্রিয়ৰ এহি মোক্ষ ধৰ্ম্ম জানিয়োক ॥১০৫১
 মোহোৰ লগাটে লেখা আছে এহি সাৰ ।
 উপজিলে মৰিবাক লাগে একধাৰ ॥
 মোহোৰ লিখিত জানি শোক এৰিয়োক ।
 সত্য বন্ধা কৰি দদা মোক কাটিয়োক ॥১০৫২

লক্ষ্মণৰ প্ৰবোধ শুনিয়া বহুপতি ।
 নিখাস ফোকাৰি উঠি বসিল সম্প্ৰতি ॥
 সব সমাজক চাই বুলিলা বচন ।
 ধৰ্ম্ম সঙ্কটত মোক কৰিয়ো বক্ষণ ॥১৫৩
 শপথ কৰিলোঁ মই কালৰ বচনে ।
 হেন বেলা গৈয়া মোক দেখিলা লক্ষ্মণে ॥
 বশিষ্ঠ প্ৰমুঞ্চে যত আছা মহাজন ।
 কহা অগ্নি খাওঁ কিবা কাটিবো লক্ষ্মণ ॥১০৫৪
 শূনি সবে বোলন্ত মনত গুণি গান্ধি ।
 সন্তাপত কাহাবো নাহিকে সুখ শাস্তি ॥
 আৰ লক্ষ্মণত প্ৰভু আশা এৰিয়োক ।
 তুমি সত্য এৰা য়েবে নষ্ট হুইবে লোক ॥১০৫৫
 এতেকে লখাইক প্ৰভু কাটিবে নলাগে ।
 বধ বুলি মহন্তৰ জানা পৰিত্যাগে ॥
 এতেকে লখাই প্ৰভু এৰিয়োক জানি ।
 তেবেসে তোমাৰে ইটো বহে সত্য বাণী ॥১০৫৬
 সবাবো সম্প্ৰত শূনি কৌশল্যা নন্দন ।
 গলে ধৰি লক্ষ্মণৰ কবন্ত ক্ৰন্দন ॥
 দুখৰ সহায় তৰী হৰ্ষবাৰ্ত্ত তোক ।
 এতেকে জানিলোঁ কালে গ্ৰাসিলেক মোক ॥১০৫৭

এহি বুলি বিশ্বব কান্দিলা বধুৰায় ।
 সম্বেপ পদত তাক দিবে লুঘুৰায় ॥
 কতক্ষণ লক্ষ্মণ বামক প্ৰবোধিলা ।
 গদ গদ ভাবে প্ৰভু বচন বুলিলা ॥১০৫৮
 এৰিলে লক্ষ্মণ তোক যথা মন চল ।
 এহি বুলি পৰি প্ৰভু ভৈলন্ত বিহ্বল ॥
 লক্ষ্মণে জানিলা মোক বামে তেজিলন্ত ।
 প্ৰদক্ষিণে বামৰ চৰণে নমিলন্ত ॥১০৫৯
 কান্দি কান্দি বুলিলন্ত ভৰতক ধৰি ।
 দদাক চাহিয়ো মোক চিন্তা পৰিহৰি ॥
 এহি বুলি অধোমুখে মলিন বদনে ।
 অযোধ্যাৰ হস্তে বাজ ভৈলন্ত লক্ষ্মণে ॥১০৬০
 অযোধ্যাত ক্ৰন্দন উঠিল উদ্ৰি বোল ।
 হা লক্ষ্মণ শব্দে পাইল স্বৰ্গ-কোল ॥
 লক্ষ্মণে উজায় সবমূৰ তীৰে তীৰ ।
 মুৰ্দ্ধাস্কুট কৰি পাছে তেজিল শৰীৰ ॥১০৬১
 পাইলা দিব্য কপ কোটি সূৰ্য্যৰ জেউতি ।
 নিলা আগবাঢ়ি দেৱগণ সুৰপতি ॥
 লক্ষ্মণৰ কথা এহি মানে উপসাম ।
 সমস্ত সমাজে ডাকি বোলা বাম বাম ॥১০৬২

হবেম্মৈমৈব নাটমৈব নাটমৈব মম জীবনম্ ।

কলৌ নাট্যোব নাট্যোব গতিবত্তথা ॥

ঘোষা—পৰম ঈশ্বৰ প্ৰভু দেৱ বসুপতি ।

ভাতৃশোক দেখাইয়া কৰিলা স্বৰ্গে গতি ॥

পদ ।

কতোক্ষণে উঠি পাছে কৌশল্যা নন্দন ।

লক্ষ্মণক নেদেখিয়া কৰন্তু ক্ৰন্দন ॥

বোলন্তু তেজিয়া গেলি লক্ষ্মণ ভৈয়াই ।

তোহোৰ সন্তাপে কেন প্ৰাণক ন বায় ॥১০৬৩

পিতৃ-মাতৃ সীতাৰ শোকক সম্বৰিলো ।

তোহোৰ সন্তাপে বাপু সমুগি মৰিলো ॥

পিতৃত মাতৃত কৰি মোত অনুৰাগ ।

বনবাসে গৈলো তাতো নচাৰিলি লাগ ॥১০৬৪

প্ৰাণতো অধিক মোৰ লক্ষ্মণ ভৈয়াই ।

ভোক তেজি মোৰ জীৱনত কাজ নাই ॥

এহি বুলি মক মক কান্দি বসুৰায় ।

বোলন্তু ৰাজ্যক লৈয়ো ভৰত ভৈয়াই ॥১০৬৫

আব নথাকোহঁা বাপ ইটো নৰ-লোক ।

দেৱগণে স্বৰ্গক বাইবাক বোলে মোক ॥

শুনিয়া বিস্তৰ কান্দি বুলিলা ভৰতে ।
 কিসক ঘাটক বাণী বোলাহা ইমতে ॥১০৬৬
 তযু পাদ-পদ্ম এৰি তিলেকো নিজীবো ॥
 সত্যে সত্যে কৈলেঁ দদা তযু সঙ্গে যাইবো ॥
 বাঘৰ স্বৰ্গক যান্তু সৰে বার্তা পাইল ।
 দণ্ডৰতে পৰি প্রজা কাকণ্যে কান্দিল ॥১০৬৭
 তোমাক ভেজিয়া আমি নিজীবো ঈশ্বৰ ।
 যথা যাহা তথা যাইবো তযু অনুচৰ ॥
 পাত্ৰ মন্ত্ৰী সবে বোলে তযু শোকে মৰেঁ ।
 নিয়োক লগত প্রভু চৰণত ধৰেঁ ॥১০৬৮
 হেন শূনি সবাকো মাতিলা বধুপতি ।
 পশু-পক্ষী যত আছে পিম্পৰা প্রভৃতি ॥
 আমাক আশ্ৰয় কৰি আছা অমোধ্যাত ।
 মোৰ লগে যাইবা য়েবে ওলোৱা সাক্ষাত ॥১০৬৯
 বাঘৰ হেন বাক্য শূনি প্রজা যত ।
 জয় বাম বুলি সবে নাচে আনন্দত ॥
 ধন-ধান আছে মানে ব্ৰাহ্মণক দেয় ।
 বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ পিন্ধি হৰিষে ওলায় ॥১০৭০
 লক্ষ্মণৰ শোকে বাম স্তম্ভ নভৈলন্ত ।
 লরক-কুশক ৰাজ্য বিভাগি দিলন্ত ॥

কুশারতী আশ্রতী পাতিয়া নগৰ ।
 দুই নগৰত দুই থৈলা বঘুৰৰ ॥১০৭১
 দুহাঙ্কে গলত বান্ধি কান্দিলা বাঘৰ ।
 অল্পতে মাউৰা ভৈলি তেজি গৈল মার ॥
 কৰিবাক নপাইলোহেঁ মই প্ৰতিপাল ।
 হৰি হৰি বিধি কিনো অভাগ্য কপাল ॥১০৭২
 দুইৰো দুই কুটুম্ব আৰুৰ আন নাই ।
 বন্দ বাদ নকৰিবা দুই গুটি ভাই ॥
 আবে দুই পুতাই পৰিছেদা দেহ মোক ।
 তোমাসাক এৰি মই যাওঁ পৰলোক ॥১০৭৩
 এতেক বোলন্তে শোক অগনি উধাৰে ।
 গলা-গলি কৰি কান্দে তিনি বাপ পোৱে ॥
 বশিষ্ঠৰ বোলে প্ৰভু সঙ্ক্ৰমণ ভৈলা ।
 থুৰাহৰ মন্ত্ৰে শত্ৰুঘণক আনাইলা ॥১০৭৪
 তাহানো গলত ধৰি কান্দিলা বিস্তৰ ।
 লখাইব বৃতাস্ত যত কৈলা নিবস্তৰ ॥
 ময়ো স্বৰ্গে যাওঁ বাপ থাক শত্ৰুঘণ ।
 শুনি শত্ৰুঘণে কান্দি বুলিলা বচন ॥১০৭৫
 তিলেকো নিজীবো দদা এৰিয়া তোমাক ।
 যদি স্নেহ আছে লগে নিয়োক আমাক ॥
 শুনি বামে বুলিলন্ত তোৰ যেনে মন ।
 বাম বাম বুলিয়োক সন্তাসদগণ ॥১০৭৬

ঘোষা ॥ জয়বাম বাঘব বাঘব বামজয় ।
 বৈকুণ্ঠক যাইবে সাজ ভৈলা
 কৃপাময় ॥

পদ

বান্দব ভালুক যত আছে নিবস্তব ।
 সবেয়ো জানিল স্বর্গে যাস্তু বঘুবব ॥
 জাম্বুবন্ত স্ত্রীয়া বিজীষণ হমুমন্ত ।
 নল, নীল প্রমুদে বান্দব অপৰ্য্যন্ত ॥১০৭৭
 চতুৰ্ভিতি বেঢ়ি আসি পৰিয়া কান্দয় ।
 তিলেকো নিজীবো তুমি যিনে কৃপাময় ॥
 এতেকে তোমাৰ সঙ্গে নিয়োক আমাক ।
 যৈতে থাকি তৈতে সেয়া কৰিবো তোমাক ॥১০৭৮
 শুনি সমস্তকে আশ্বাসিলা বঘুববে ।
 যিসবে আমাক মেবা যাইবা নিবস্তবে ॥
 এত থাকে যিসব ভালুক কণিলোক ।
 মনুষ্যৰ ভাষে আৰ কেহো নোবোলক ॥১০৭৯
 আশ্বাসিয়া থৈলা বিজীষণ জাম্বুবক ।
 পাছে প্রবোধিলা প্রভু বায়ু তনয়ক ॥
 তোৰ ঋণ লাগি বৈল মোত হমুমান ।
 সৃজিবাক নপাবিলে এক তিলমান ॥১০৮০

মোত তোৰ সদা দৃঢ় ভকতি থাকোক ।
 এহি মানে বোলোঁ বাপ নকৰিব শোক ॥
 হনুৰ গলত ধৰি প্ৰভু কান্দিলন্ত ।
 প্ৰলয় পৰ্য্যন্তে হনুমন্তক থৈলন্ত ॥১০৮১
 যাত্ৰা কৰি প্ৰভু পাছে কুশ হস্তে লৈলা ।
 বাল্য বৃদ্ধ প্ৰজা যত আসি লাগ ভৈলা ॥
 লক্ষ্মণৰ খোজে খোজে প্ৰভু লড়িলন্ত ।
 সবযুৰ তীৰে তীৰে উজাই যাবন্ত ॥১০৮২
 কহিত আছাস বাপু লক্ষ্মণ ভৈয়াই ।
 এহি বুলি কান্দি কান্দি যান্ত গেড়িয়াই ॥
 কত দূৰে দেখন্ত লক্ষ্মণ বসি আছে ।
 পাইলোঁ পাইলোঁ বুলিয়া লৱড় দিলা পাছে ॥১০৮৩
 কিসক নমতা মোৰ প্ৰাণৰ ভৈয়াই ।
 এহি বুলি সান্ধি ধৰিলা বশুৰায় ॥
 দেখন্ত শৰীৰে জীৱ নাই মৰা শৱ ।
 সেহি মতে পৰি মূৰ্ছা গৈলন্ত বাঘৰ ॥১০৮৪
 চেতন লভিয়া বহু কান্দিলা মূৰাৰি ।
 সংক্ষেপ পদত তাক কহিতে নাপাৰি ॥
 বশিষ্ঠৰ প্ৰবোধে জুড়াইল বশুপতি ।
 লখাইব দহা কাজ কৰিলা সম্প্ৰতি ॥১০৮৫

পাছে বশিষ্ঠক মাতি বুলিলা বচন ।
 স্বর্গে চৰেঁ। মাঙ্গল্য কৰিয়ো বিপ্রগণ ॥
 শুনি ধূপ দীপ পূৰ্ণ কুন্ত খাপিলন্ত ।
 প্রভু বামে সবযুত স্নান কৰিলন্ত ॥১০৮৬
 ধৌত বস্ত্র পিন্ধি শুদ্ধ তৈলা মোহ ছাৰি ।
 ব্রহ্মাদি ত্রিদশ দেৱ আইলা আগ বাঢ়ি ॥
 বাদ্য ভণ্ড নৃত্য কৰে জয় বাম ধ্বনি ।
 অসংখ্য বিমান বৈল আকাশক চানি ॥১০৮৭
 সবেয়ো বোলয় প্রভু নিয়া তম্বু থান ।
 বাঘৰে ব্রহ্মাক পাছে দিলা সমিধান ॥
 শুনিয়োক সৰ্বলোক তেজি আন কাম ।
 নিবন্তৰে নৰে ডাকি বোলা বাম বাম ॥১০৮৮

ঘোষণা ॥ জয়তি বাঘৰ বধুনন্দন ।
 লগতে নিলা যত প্রজাগণ
 পদ ।

ব্রহ্মাক বোলন্ত বাঘৰে চাই ।
 যতক প্রজা মোৰ জীৱ প্রায় ॥
 মোতে আশা কৰি আছয় আসি ।
 জানিয়া স্থান দিয়ো অবিনাশি । ১০৮৯

শুনি ব্রহ্মাদেয়ে ইঁদি বোলন্ত ।
 সার্থক কৃপাময় ভগবন্ত ॥
 তুমি বিনে আন কোনে উদ্ধাৰে ।
 পাপী তাপী সব যায় নিবন্তে ॥১০৯০
 এহি তীর্থজলে কবোক স্নান ।
 সব লোকে আবোহক বিমান ॥
 ব্রহ্মাৰ বচন শুনি বাঘর ।
 ধূলিলা সবাকো কবি উৎসর ॥১০৯১
 এহি তীর্থ জলে স্নান কবিয়া ।
 সমস্ত প্রজা বথে চবা গৈয়া ॥
 তোমরা আগ ছয়ো এতিক্ষণ ।
 পাচতেসে আমি কৰোঁ গমন ॥১০৯২
 হেন শুনি প্রজা বত আছয় ।
 আনন্দে তীর্থত স্নান কবয় ॥
 বুৰ দিলা মাত্রে চোঞ্চ এবিয়া ।
 দিব্য রূপে বথে উঠয় গৈয়া ॥১০৯৩
 পশু পক্ষী বৃক্ষ যন্ত আছিল ।
 এমি মতে য়েবে সবে উঠিল ॥
 তেবেসে প্রভু বাম ভগবন্ত ।
 দুভাইকো লৈয়া জলে নামিলন্ত ॥১০৯৪

তিনিয়ে। একেলগে বুঝ দিলা ।
 দুভায়ে বামতে প্রবেশ তৈলা ।
 একেশ্বর ছয়া বাম মুবাৰি ।
 মনুষ্য স্বভাবক পৰিহরি ॥১০৯৫
 দিব্য বিমানত গৈয়া উঠিলা ।
 বাদ্যে ভণ্ডে আসি দেৱে বৰিলা ।
 পাৰিষদগণে আছে উপাসি ।
 কোটি সূৰ্য্য যেন আছন্তু রসি ॥১০৯৬
 তাহান্তে প্রবেশ তৈলা বাঘৰ ।
 পাৰিষদগণে কৰে উৎসৱ ॥
 এহি মতে প্রভু বাম মুবাৰি ।
 নিজ যশ থৈলা জগত ভৰি ॥১০৯৭
 অযোধ্যাবাসীৰ দুখক হৰি ।
 সবাকো নিলা প্রভু উদ্ধাৰি ॥
 দিব্য ভোগ ভুঞ্জি থাকা সদায় ।
 বামৰ পৱিত্ৰ চৰিত্ৰ গাই ॥১০৯৮
 অৱণ কীৰ্ত্তন বিনে তথাত ।
 আন একো কৰ্ম্ম নাহি তথাত ।
 এহি মানে বাম কীৰ্ত্তন তৈলা ।
 শ্ৰীৰাম দেৱে যেন প্রবৰ্ত্তাইলা ॥১০৯৯
 নমো নমো বাম তমু আজ্ঞায় ।
 কৰিয়া অৰ্পিলো, তোমাব পাৱ ॥

তযু পদে মোৰ ৰতি বহোক ।
 এহি মানে প্ৰভু বৰ দিয়োক ॥১১০০
 তোমাৰ একান্ত সাধুৰ লজ ।
 দিয়া প্ৰভু আশা নকৰি তজ ॥
 শুনিয়ে আশে সভাসদগণ ।
 যি কালে ইটো পদ উতপন ॥১১০১
 অৰ মুনি বাণ চন্দ্ৰ শকত ।
 আজ্ঞাৰ দ্বিতীয়া শুক্ল পক্ষত ॥
 শ্ৰীৰাম কীৰ্ত্তন তৈল উপসাম্ ।
 অনন্তে কহে বোলা বাম বাম ॥১১০২

“দেব হৰি দেব-কাজ সাধি মৰতত ।
 বাৰণক মাৰি ৰাজ অৰ্পিলা ভক্তত ॥
 কীৰ্ত্তি-স্তম্ভ ৰূপে ৰাখি ভক্ত দুই জন ।
 চিত্ৰকূট-হিমাত্মিত হনু-বিভীষণ ॥
 সংসাৰ-সীমাৰ সাজ সংসাৰত থই ।
 ব্ৰহ্ম-মূৰ্ত্তি ধৰি প্ৰভু গল স্বৰ্গ লই ॥”
 বোহি—বধুবাংশ ।

অন্তঃ।